

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BERETNINGER

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DE AF TINGET UNDER 8. JANUAR 1948 OG 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE
KOMMISSIONER I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

III

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS
15. JUNI 1945 OG 19. DECEMBER S. Å.
NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJE-
BRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED
DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

BERETNINGER

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DE AF TINGET UNDER 8. JANUAR 1948 OG 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE
KOMMISSIONER I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

III

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS
15. JUNI 1945 OG 19. DECEMBER S. Å.
NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJE-
BRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE VED
DANMARKS BESÆTTELSE DEN 9. APRIL 1940

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOCTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

I nærværende bind indeholdes på grundlag af foreliggende danske dokumenter kommissionens afsluttende beretninger vedrørende forholdene omkring den 9. april 1940.

Nærværende redegørelse er delt i tre dele:

A) Den af den foregående kommission, kommissionen af 8. januar 1948, udarbejdede, men hidtil ikke offentliggjorte beretning, afgivet august 1950. Beretningen er ikke tidligere offentliggjort, idet man ville afvente undersøgelserne om det såkaldte Rostockmøde, der først nu foreligger belyst i følgende to beretninger:

B) Beretning afgivet af nærværende kommission omhandlende Rostockmødet og tidligere offentliggjort som bind III A samt

C) Beretning vedrørende Rostockmødet, ligeledes afgivet af nærværende kommission dels på grundlag af senere af kommissionen fremskaffet materiale, dels indeholdende redegørelse fra den under 3. februar 1947 nedsatte kommissionsdomstol.

Med afgivelse af disse beretninger betragter kommissionen sit arbejde angående forholdene omkring den 9. april 1940 som afsluttet, for så vidt angår dokumentation på grundlag af foreliggende dansk materiale.

A.

BERETNING TIL FOLKETINGET

AFGIVET AF

**DEN AF TINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION
I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45**

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Folketingets beslutning om kommissionens nedsættelse	5
Forskrifter for kommissionen	6
Kommissionens medlemmer	8
<i>Kommissionens beretning.</i>	
Indledende bemærkninger	11
I. Udenrigsminister P. Munch og udenrigsministeriet april 1940	14
II. Krigs- og marineministerierne:	
A. Hæren	26
B. Søværnet	20
C. Forsvarsminister Aking Andersen og de militære dispositioner truffet før den 1. april 1940 m. v.	38
III. Statens civile luftværn april 1940	41
IV. Andre forhold	41

ANVENDTE FORKORTELSER I DET FØLGENDE:

- Bet. I, ber. II o. s. v., a. 00 betyder betænkning I afgivet af den parlamentariske kommission af 16. juni 1945, side 00, henholdsvis beretning II afgivet af den parlamentariske kommission af 19. december 1945.
- Bet. I, ber. II o. s. v., A. nr. 00 betyder aktstykke til fornævnte, nr. 00.
- Bet. I, ber. II o. s. v., st. 00 betyder det stenografiske referat til fornævnte, spalte 00.
- A. nr. 00 betyder aktstykke til nærværende beretning, nr. 00.
- A. 00 betyder aktstykkene til nærværende beretning, side 00.
- St. 00 betyder det stenografiske referat til nærværende beretning, spalte 00.

Beslutning af folketinget om nedsættelse af en kommission i henhold til grundlovens § 45.

Vedtaget af folketinget den 8. januar 1948.

Folketinget beslutter:

1. Der nedsættes i henhold til grundlovens § 45 en kommission med den opgave i fortsættelse af kommissionen af 19. december 1945:
at undersøge samtlige forhold, hvis klarlæggelse kommissionen anser for nødvendig til bedømmelse af, hvorvidt der er grundlag for at drage ministre og andre særlige ansvarlige til ansvar i anledning af deres embedsvirksomhed under den tyске besættelse,
at foretage de undersøgelser, som kommissionen finder påkrævede, med hensyn til politiak virksomhed under besættelsen, der skønnes at indeholde anslag mod folkestyret og den hidtidige statsretlige praksis.
Kommissionen skal endvidere, såfremt den måtte skønne, at de ved de under 15. juni 1945 og 19. december 1945 nedsatte parlamentariske kommissioner tilvejebragte oplysninger vedrørende forholdene ved Danmarks besættelse den 9. april 1940 kan og bør suppleres på væsentlige punkter, have til opgave

at foretage de derfor fornødne undersøgelser.

Endelig skal det påhvile kommissionen snarest
at afgive beretning til folketinget angående de foretagne undersøgelser.

2. Medlemmernes antal fastsættes til 24.
3. Over møder, hvori mundtlige oplysninger og forklaringer afgives til kommissionen, optages stenografisk referat.
4. Selve kommissionens drøftelser og afgivelsen af oplysninger, forklaringer og redegørelser foregår i lukkede møder, men der vil til oplysning for offentligheden, når undersøgelsen af et forhold er bragt til et sådant punkt, at kommissionen mener, at en redegørelse derfor kan afgives, være at afgive sådan redegørelse i den form og på den måde, som kommissionen skønner rigtig.
5. Tingets formand bemyndiges til at iværksætte det fornødne til denne beslutnings udførelse.

Jul. Bomholt.

Horn.

**Forskrifter for den kommission, der af folketinget i henhold til
tingets beslutning af 8. januar 1948 er nedsat i henhold til
grundlovens § 45,**

fastsat i henhold til nævnte beslutning af *folketingets formand*
den 15. januar 1948.

§ 1.

Kommissionen vælger umiddelbart efter sin sammentræden en formand og en næstformand.

§ 2.

Kommissionen samles, udsættes og sluttes af sin formand. Denne bestemmer ved hver enkelt sammenkaldelse samlingsstedet; forsåvidt dette er København, holdes kommissionens møder i rigsdagens lokaler.

§ 3.

Kommissionen er berettiget til at antage lønnet medhjælp udenfor sin midte såvel som til at foretage de til dens virksomhed fornødne udgifter, herunder rejse-udgifter efter regning til medlemmerne, forsåvidt kommissionen afholder møder udenfor København.

Under iagttagelse af de i tjenestemandslovens § 814 indeholdte regler vil der være at udbetale kommissionens medlemmer diæter, dog således at der ikke ydes diæter for dage, på hvilke folketinget holder møde.

§ 4.

Den, der ophører at være medlem af folketinget, ophører tillige at være medlem af kommissionen.

Når en enkelt ophører at være medlem, afgør kommissionen under hensyn til sine arbejders standpunkt og tarv, om den skal vedblive at virke med kun 23 medlemmer, eller om den skal gøre indstilling til folketinget om nyt valg af et medlem.

Skulle det ske, at flere ophører at være medlemmer, skal kommissionen gøre sådan indstilling.

§ 5.

Om udbyttet og udfaldet af sine undersøgelser vedtager og afgiver kommissionen beretning til folketinget.

Beretning er vedtaget, når ved den endelige afstemning mindst 13 af kommissionens medlemmer har stemt for den.

Vedtages beretning ikke med enstemmighed, er de, der har stemt imod, berettigede til at få en fremstilling af deres afvigende meninger optaget i et tillæg til kommissionens beretning.

§ 6.

Over møder, hvori mundtlige oplysninger og forklaringer afgives til kommissionen, optages stenografisk referat.

§ 7.

De til afholdelse af udgifter efter § 3 fornødne pengemidler hæves af kommissionens formand hos rigsdagens kasserer efter anvisning af folketingets formand. For deres anvendelse aflægger kommissionen regnskab til folketingets formand.

§ 8.

De øvrige regler for kommissionens virksomhed fastsættes af den selv.

Jul. Bomholt.

Egil Olsen.

Kommissionens medlemmer.

Tingets valg af medlemmerne fandt sted den 14. januar 1948*), og der valgtes følgende:

Skoleinspektør *Alfred Andreassen*,
Landsretsagfører *Fr. Dalgaard*,
Redaktør *Holger Eriksen*,
Sekretær *Victor Gram*,
Højskoleforstander *Poul Hansen* (Grenaa),
Forbundsformand *Peder Knudsen*,
Maskinarbejder *Holger Larsen*,
Togfører *M. Larsen*,
Sekretær *Lindberg*,
Maskinarbejder *Th. Poulsen*,
Dommer *Holm*,
Førstelærer *Arnth Jensen*,
Sekretær *Harald Nielsen*,
Landsretsagfører *Thisted Knudsen*,
Gårdejer *Jørgen Gram*,
Gårdejer *Niels Eriksen*,
Forstander *Johs. Larsen*,
Økonomiinspektør *Ladefoged*,
Staterevisor, cand. polit. *Aksel Møller*,
Fængelspræst *Kristen Amby*,
Lektor *Karl Olsen*,
Landmand *Oluf Steen*,
Overlæge *Viggo Starcke*.
.....**).

*) Den i henhold til folketingets beslutning af 15. juni 1945 nedsatte kommission bestod af Jul. Bomholt, Chr. Christiansen, Fr. Dalgaard, Einer-Jensen, Hartvig Frisch, Victor Gram, H. P. Hansen (formand), Rasmus Hansen, Frode Nielsen, Strøm, Rager, Steen, Kristen Amby (næstformand), Hjørnind, Aksel Møller, Westermann, Arnth Jensen, Jensen-Broby, Søren P. Larsen, Harald Petersen, Johs. Hansen, Hoff og Oluf Pedersen.

Den i henhold til folketingets beslutning af 19. december 1945 nedsatte kommission bestod af Jørgen Gram, Holm (formand), Arnth Jensen, Jensen-Broby, Harald Nielsen, Laust Nørskov, A. M. Hansen, Steen, Jul. Bomholt, N. Busch-Jensen, Chr. Christiansen, Fr. Dalgaard, H. C. Hansen, Rasmus Hansen (næstformand), Frode Nielsen, Kristen Amby, Hjørnind, Aksel Møller, Westermann (fra 12. december 1946: Karl Olsen), Martin Nielsen, Mogens Fog, Paul Holt og Viggo Starcke.

Medlemmerne af den i henhold til folketingets beslutning af 25. oktober 1950 nedsatte kommission er anført nedenfor s. 70.

**) Et mandat, der ville kunne besættes af Danmarks kommunistiske partis folketingsgruppe, står indtil videre åbent, jfr. folketingetidenden 1947—48 sp. 1251.

Efter *Fr. Dalgaards* udtræden af folketinget gjorde kommissionen i henhold til forskrifternes § 4 indstilling til tinget om valg af et nyt medlem, og tinget valgte herefter den 9. november 1948 fg. kontorchef *Hans Hækkerup* til medlem.

Kommissionen konstituerede sig med *Aage G. Holm* som formand og *Fr. Dalgaard* som næstformand. Efter *Fr. Dalgaards* udtræden valgtes *Holger Eriksen* til næstformand.

Til kommissionens sekretær antoges chefen for rigsdagens bureau *Egil Olsen*.

Ved udarbejdelsen af boretningens afsnit I har medvirket arkivar, dr. phil. *Harald Jørgensen* og sekretær i bureauet *Sigismund Nielsen*.

Indledende bemærkninger.

Nærværende beretning afgives i tilslutning til bind I og bind II, der begge omhandler forholdene omkring Danmarks besættelse den 9. april 1940. Beretningen er udarbejdet på grundlag af forskellige supplerende oplysninger tilgået kommissionen efter udsendelsen af de to fornævnte bind.

De forhold, der omhandles i det følgende, er herefter:

I.

Udenrigsminister P. Munch og udenrigsministeriet april 1940.

(Bet. I, s. 13, ber. II, s. 14).

Der aftrykkes her forakellige udsnit af den af det svenske udenrigsministerium i 1947 offentliggjorte hvidbog, *Förspælet till det tyske angreppet på Danmark och Norge den 9. april 1940*, og af den af den norske undersøgelseskommission i 1946 afgivne *Innstilling fra Undersøkelseskommissionen av 1946 med Bilag, Bind II, 1947**), og i tilslutning hertil oplysninger indhentet fra bl. a. udenrigsministeriets daværende direktør Mohr vedrørende det danske Berlinergesandtskabs indberetninger i dagene forud for den 9. april 1940 og kontakten mellem det danske udenrigsministerium og de herværende svenske og norske gesandter. I denne forbindelse er optrykt de svenske og norske Berlinergesandtskabers indberetelsesvirksomhed i de nævnte dage, og beretningen indeholder vedrørende dette afsnit nærmere oplysninger om de af den daværende hollandske militærattaché, major Sas, foretagne meddelelser til den norske og danske legation i Berlin om den forestående aggression. Endelig er fra kommandørkaptajn Pontoppidan, der afhørtes af den første parlamentariske kommission, modtaget redegørelse indeholdende meddelelser, kommandørkaptajnen har ment at burde fremsætte som supplement til det af ham i tidligere beretninger anførte.

Ifølge kommissionen fra forakellige personer tilgæede meddelelser skulde der den 17. marts 1940 i *Doberan ved Rostock* være afholdt et møde under tilstedeværelse af bl. a. SS-rigsfører Himmler og daværende udenrigsminister P. Munch, i hvilket møde de danske forhandlere skulde være blevet informeret om den forestående besættelse af Danmark. Kommissionen har foranlediget af disse meddelelser foretaget en række undersøgelser, hvoraf turde fremgå, at der intet sådant møde har fundet sted.**)

*) Fotnoterne til de enkelte svenske og norske aktstykker og redegørelser skyldes det svenske udenrigsdepartement og den norske undersøgelseskommission, men er i de her foretagne optryk delvis ændret med henblik på aktstykkernes og redegørelsernes indbyrdes nummerering m. v.

**) Der henvises til de nedenfor af den under 25. oktober 1950 nedsatte kommission foretagne yderligere undersøgelser samt til redegørelsen fra den under 3. februar 1947 nedsatte kommissionsdomstol (s. 71 ff.)

II.

Krigs- og marineministerierne.

A. Hæren.

(Bet. I, s. 33, 52—54 og 57—60, ber. II, s. 38).

Af kommissionen er foretaget en undersøgelse i anledning af en af daværende direktør i krigaministeriet v. *Stemann* i foråret 1940 til den daværende tyske luftattaché, J. P. Petersen, afgiven meddelelse om stationering af danske tropper ved den tyske grænse (nedenfor s. 26).

Vedrørende *hærens flyvertropper* (bet. I, s. 55) er bl. a. spørgsmålet om, hvorvidt en tilladelse til at flyve eskadrillerne til mobiliseringsflyvepladserne kunne have hindret virkningerne af det tyske angreb d. 9. april på Værlose flyveplads, taget op til nærmere undersøgelse.

Om de i forbindelse med *Harrel-sagen* foretagne fornyede undersøgelser foreligger vedrørende forholdet den 9. april 1940 mellem de militære myndigheder og statsbanerne en række nye akter, ligesom en del tidligere akter vedrørende oberst *Harrels* angreb på hærledelsen for dennes dispositioner den 9. april 1940 er optrykt i nærværende beretning. I denne forbindelse er rejst spørgsmålet om, hvorvidt der fra politiets ledelses side eller fra justitsministeriet, før afgørelsen var truffet på Amalienborg, var udsendt almindelig forholdsordre om, at politiet ikke skulle gøre modstand overfor de tyske tropper.

B. Søværnet.

(Bet. I, s. 66, ber. II, s. 41).

- 1) I anledning af nogle af kommandør *Ipsen* i ber. II anførte udtalelser har kommissionen fra vicesadmiral *H. Rechnitzer* modtaget en skrivelse af 20. december 1946 (herom s. 29).
- 2) Vedrørende begivenhederne på *Middelgrundsfort* den 9. april om morgenen er på kommissionens foranledning afsøket daværende kystløjtnant *V. Munch* forklaring og en sig hertil sluttende redegørelse fra fortets interimschef *G. Langhorn* (jfr. herom s. 30).
- 3) I ber. II omtales udførligt de undersøgelser, kommissionen havde foretaget vedrørende den ledige *kajplads ved Langelinie*, hvor det tyske skib lagde til den 9. april 1940. Der er til kommissionen indgået en del yderligere oplysninger herom og om de i forbindelse hermed stående forhold, herunder herboende tyske statsborgeres medvirken til tyskernes landgang. Der henvises i så henseende til det nedenfor s. 30 bemærkede.

C. Forsvarsminister Alsing Andersen og de militære dispositioner truffet før den 1. april 1940 m. v.

(Bet. I, s. 88).

Foranlediget af nogle af daværende forsvarsminister *Alsing Andersen* overfor kommissionen fremsatte udtalelser angående de forslag om indkaldelser, der i årene før besættelsen var ham forelagt af den daværende chef for generalkommandoen, *Witt*, har kommissionen under henvisning til en mellem generalen og den daværende forsvarsminister herom ført avispolemik foretaget afhøring af generalen (jfr. nedenfor s. 38 f.) og modtaget en erklæring herom fra *Alsing Andersen*.

III.

Statens civile luftværn april 1940.

Undersøgelse er foretaget vedrørende den nærmere foranledning til afholdelsen af en CB-politiøvelse den 12. marts 1940 i Storkøbenhavn, herom s. 41.

IV.

Andre forhold.

Ved en kommissionsafhøring den 28. august 1947 af civilingeniør *K. Højgaard* fremkom forskellige oplysninger om standningen af et vejarbejde ved færgelejerne ved *Gedser* i dagene umiddelbart før den 9. april 1940, hvilket havde givet anledning til rygter om, at denne standsning var foretaget i tysk interesse. Herom og om de nærmere enkeltheder vedrørende tyskernes landgang i *Gedser* ... herunder spørgsmålet om, hvorvidt telefonnettet blev afbrudt allerede den 8. april om aftenen — henvises til s. 41 ff., hvor ligeledes udførligt er omtalt den korrespondance, der fandt sted mellem krigsministeriet og statsbanerne angående statsbanernes manglende meddelelser til de militære myndigheder om den tyske landgang på *Falster* den 9. april 1940 (jfr. nærmere *Harrel-sagen*).

I.

Udenrigsminister P. Munch og udenrigsministeriet april 1940.

1. *Det danske Berlinergesandtskabs indberetningsvirksomhed i dagene forud for den 9. april 1940.*

Schöns
redegørelse
af april—maj
1940

27. marts 1946 havde kommissionen lejlighed til at afhøre tidligere legationssekretær ved det kgl. gesandtskab i Berlin F. Schön om hans sendelse til København 4. april 1940 med en indberetning fra kammerherre Herluf Zahle til udenrigsminister, dr. phil. P. Munch (jfr. ber. II, st. 105—140, og ber. II, s. 17—20). Legationssekretær Schöns redegørelse for kommissionen støttede sig (jfr. ber. II, s. 17 noten) på en af ham udarbejdet skriftlig beretning, der efter hans meddelelse til kommissionen blev nedskrevet i april—maj 1940 og forelagt kammerherre Zahle, der ikke havde noget at bemærke til redegørelsen. Redegørelsen er nu tilstillet kommissionen og optrykkes i bilagene (A. nr. 1 og 2).

2. *Kontakten mellem det danske udenrigsministerium og den svenske og den norske minister i København.*

Som omtalt i ber. II, s. 20—21, besluttedes det under formiddagskonferencen den 5. april 1940 mellem dr. Munch og udenrigsministeriets direktør, O. C. Mohr, efter at man havde modtaget kammerherre Zahles indberetning af 4. april, at søge oplysning om, hvorledes den svenske og den norske regering betragtede de indberetninger fra deres gesandter i Berlin, som man vidste, at de havde fået, og som svarede til kammerherre Zahles fornævnte indberetning. Man besluttede, at en sådan forespørgsel skulde foregå gennem den norske og den svenske minister i København. Det overdroges direktør Mohr at fremskaffe disse oplysninger, og dr. Munch lagde vægt på, at oplysningerne fremkom så hurtigt, at de kunne foreligge til ministermodet, der var berammet til kl. 14.30 samme eftermiddag.

Mohrs
forhandlinger
med de
nordiske
ministre.

Om direktør Mohrs forhandlinger med de nordiske ministre foreligger en række dokumenter, optrykt i bilagene til bet. I og ber. II. De nævnte forhandlinger er således omtalt i dr. Munchs udaterede optegnelser om begivenhederne fra den 4. til den 9. april 1940 (bet. I A. 20). Disse optegnelser er, efter hvad dr. Munch har oplyst, skrevet i slutningen af april 1940 eller måske lidt senere (bet. I, st. 606). Endvidere foreligger fra dr. Munchs hånd en i 1945 afleveret „Beretning om min deltagelse i forhandlinger og beslutninger i forbindelse med begivenhederne omkring den 9. april 1940“ (bet. I A. 9—16), hvor forhandlingerne med de nordiske ministre findes omtalt på side 10. Under de forskellige afhøringer af dr. Munch er spørgsmålet ligeledes blev rejst (bet. I, st. 650, og ber. II, st. 345—46). En anden kilde til belysning af dette spørgsmål er direktør Mohrs forskellige beretninger. Fra ham foreligger nogle udaterede optegnelser om begivenhederne den 4. og 5. april 1940, der efter hans opgivende er skrevet enten 5. eller 7. april (bet. I A. 22—23, ber. II A. 33). Desuden har direktør Mohr haft lejlighed til mundtlig at redegøre for disse forhandlinger under en afhøring i kommissionen 6. marts 1946 (ber. II, st. 71 ff.). Efter afhøringen har direktør Mohr affattet et resumé (ber. II A. 152—61).

Direktør Mohrs resumé af forhandlingerne med den norske minister Esmarch har givet anledning til, at den norske minister Jens Bull, der i april 1940 gjorde tjeneste i udenrigsministeriet i Oslo og førte telefonsamtalerne med minister Esmarch den 5. april 1940, i et indlæg i det norske blad „Morgenbladet“ for den 11. oktober 1947 (A. nr. 3) har imødegået direktør Mohrs fremstilling. Minister Bull hævder, at han ikke har aføjet rygterne fra Berlin som noget, en gammel minister som Scheel ikke burde tro på. Efter forhandling med udenrigsminister Koht havde han meddelt Esmarch, at han kunne svare den danske regering, at man i Norge ikke var tilbøjelig til at foretage sig noget i Berlin på grundlag af rygterne. Minister Bull meddeler i en efterskrift til sit indlæg, at Esmarch overfor det norske udenrigsdepartement ligeledes har benægtet at have udtalt sig som refereret af direktør Mohr.

Udenrigs-
råd Jens
Bull om
direktør
Mohrs
redegørelse.

Til minister Bulls erklæring i „Morgenbladet“ (A. nr. 3) har minister Mohr den 4. november 1947 udarbejdet et svar, der er blevet tilstillet kommissionen (A. nr. 4). I svaret fastholder Mohr, at den norske minister Esmarchs udtalelser faldt som af ham tidligere refereret. Minister Esmarchs mundtlige meddelelse om, at man i Oslo havde en lignende beretning fra den norske gesandt i Berlin, men at man ikke tillagde den nogen betydning, blev stenograferet ned og opfattet som den norske regerings svar på den danske forespørgsel. Bemærkningen „til privat orientering“ om, at Bull havde sagt, at han var forbavset over, at en gammel gesandt kunne tro på noget sådant, blev ikke stenograferet ned og optoges ikke i det officielle referat, der henlagdes i udenrigsministeriets arkiv. Mohr hævder imidlertid, at han nævnte det overfor dr. Munch, og at udtalelsen spillede en vis rolle under de videre forhandlinger indenfor det danske udenrigsministerium.

Direktør
Mohrs
redegørelse
af 4. no-
vember 1947.

Minister Mohrs redegørelse af 4. november 1947 bringer iøvrigt mere detaljerede oplysninger om forhandlingerne mellem ham og den norske minister Esmarch den 5. april, end kommissionen tidligere har været i besiddelse af. Således oplyses det nu, at minister Mohr havde 3 samtaler med Esmarch i løbet af den 5. april. Foruden de to samtaler, der tidligere er redegjort for, fandt der en 3. samtale (telefonsamtale) sted kl. 14.30, hvori Esmarch meddelte, at Oslo havde underrettet ham om, at man ikke ville foretage nogen henvendelse i sagen i Berlin.

Til yderligere belysning af minister Bulls redegørelse (A. nr. 3) har kommissionen ladet optrykke aktstykker fra og uddrag af den norske undersøgelseskommissions indstillinger samt af fhv. udenrigsminister Kohts redegørelse.

Andre
norske
aktstykker
og
redegørelser.

Ifølge Bulls notater af 5. april 1940 fandt den første telefonsamtale Esmarchs opringning, sted kl. 11.40 (A. nr. 5). „Esmarch kunne åbenbart ikke udtale sig nøjaktigere i telefonen“, men han omtalte Zahles specialkurér og lod forstå, at „Man var nå nervøs i København“ og ønskede at erfare den norske regerings syn på forholdene. I sin indberetning af 6. april (A. nr. 7) uddyber Esmarch sit indtryk af Mohrs fremstilling af situationen og de ønskede oplysninger. Bull og Koht, der, som det fremgår af undersøgelseskommissionens redegørelser (A. nr. 8 og 9) og af Kohts redegørelse (A. nr. 10), endnu ikke havde modtaget den til Zahles meddelelser svarende indberetning fra den norske minister i Berlin, Scheel (A. nr. 39, jfr. A. nr. 40), således som Mohr troede, lod det norske svar bestemme af tanken på de i dagspressen bragte rygter om tykke planer mod Norden, og med henblik herpå lod Koht meddele Esmarch ved Bulls telefonopringning kl. 13.50 (A. nr. 6), „at den norske udenrigsminister ikke fant på grund av de for tiden foreliggende oplysninger å burde rette nogen henvendelse til det tyske utenrigsministerium“. Koht konkluderer sit syn på det norske svar til København således: „Eg kan ikke skjønne at svaret mitt på spørsmålet frå København skulle gjera at dei der vart „beroligt“, såleis som Gran-

akingsnemnda fortel og såleis som det er sagt i danske utgreiningar og Eg hadde da ikkje sagt eit einaste ord om rykta dei hadde der var sanne eller ikkje“.

Minister
Carl
Hamiltons
supplement
til direktør
Mohrs
redegørelse.

De af kommissionen i beretning II fremlagte dokumenter gav anledning til, at minister *Carl Hamilton* udarbejdede en kort promemorie, som offentliggjordes i den svenske hvidbog. Promemorien er dateret 12. februar 1947 (A. nr. 11). I denne promemorie giver Hamilton først en fremstilling af sine samtaler med direktør Mohr den 5. april 1940. Han meddeler, at han med et par timers mellemrum aflagde to besøg i udenrigsministeriet. Under det første besøg fik han og hans norske kollega meddelt indholdet af kammerherre Zahles rapport fra aftenen i forvejen, hvis ankomst og urovækkende natur iøvrigt i forvejen var ham bekendt. Direktør Mohr anmodede om at skaffe oplyst, hvad den svenske regering mente om de modtagne efterretninger. Hamilton søgte straks efter sin tilbagekomst til gesandtskabet telefonisk forbindelse med Stockholm, men erindrer ikke mere, med hvem af de højere embedsmand han talte*). Ved sit andet besøg meddelte han Mohr, hvad han havde erfaret. Han anser det sandsynligt, at han støttede sig til en blyantsoptegning, således som Mohr har forklaret. Nogle optegnelser om samtalen findes ikke, da man den 9. april brændte en del politiske dokumenter i gesandtskabet. Om samtale nr. 2 oplyser han følgende: 1) At man fra Stockholm skulle have betegnet meddelelserne fra Berlin som en gammel historie, kan Hamilton hverken bekræfte eller bestride. Hvis udtrykket er anvendt, kan det kun betyde, at man i Stockholm har villet understrege, at meddelelserne i nogen tid havde været kendt her. 2) Hamilton mener at have lagt særlig vægt på at give meddelelse om den svenske minister Richerts henvendelse til statssekretær Weizsäcker, da han vidste, at man på dansk side overvejede en tilsvarende henvendelse. 3) Hamilton hævder endvidere at have gjort opmærksom på meddelelserne fra den svenske sømandspræst i Stettin om troppekonzentrationerne i denne by og mener ikke at kunne bekræfte, at disse meddelelser er blevet betegnet som stærkt overdrevne. 4) Han bestrider endelig rigtigheden af direktør Mohrs resumé af den derefter følgende diskussion om de to muligheder, der forelå, nemlig 1) at troppekonzentrationerne drejede sig om tyske forberedelser til modforanstaltninger for det tilfælde, at de allierede foretog sig aggressive handlinger overfor Skandinavien, og 2) at det drejede sig om camouflage for helt andre tyske planer. Hamilton slutter sin redegørelse med at udtale, at det ikke stemmer med hans erindring, når det fra dansk side udtales, at meddelelserne fra Stockholm var egnet til at virke beroligende. Hans indtryk er, at danske myndigheder betragtede situationen mindre alvorligt end svenskerne.

Minister
Mohrs
redegørelse
af 3. oktober
1947
om
samtalerne
med
Hamilton.

Til fhv. minister Hamiltons kommentar (A. nr. 11) har minister Mohr knyttet en række bemærkninger i en redegørelse af 3. oktober 1947 (A. nr. 12). Minister Mohr fastholder, at han nøje har stenograferet den besked ned, som Hamilton dikterede ham under samtale nr. 2 den 5. april efter nogle blyantsoptegnelser på et mindre stykke papir. Stenogrammet blev kort efter renskrævet, og misforståelser skulle efter direktør Mohrs opfattelse være udelukket. Til de fire punkter, som Hamilton har fremant, knytter minister Mohr følgende bemærkninger. ad 1. Mohr opfattede ordene „en gammel historie“ på samme måde som Hamilton, og han tilføjer: „Men da Stockholm til trods for sin viden ikke havde fundet anledning til at underrette os, drog jeg med rette eller urette deraf den slutning, at man i Stockholm var tilbøjelig til at tillægge meddelelserne mindre betydning, end vi havde tænkt os at gøre.“ ad 2. Mohr finder meddelelsen om minister Richerts henvendelse

*) Såvidt daværende kabinetssekretærer Bohemann erindrer, var det med udenrigsminister Günther, dog muligvis med Bohemann selv (A. nr. 16).

til den tyske statssekretær naturlig, og at denne meddelelse ikke var egnet til at virke beroligende. ad. 3. Mohr hævder at have stenograferet Hamiltons meddelelser om den svenske sømandspræsts indberetninger ned og fastholder udtrykket „stærkt overdrevne“. Han mener ikke, at der kan være tale om nogen misforståelse. ad 4. Mohr mener ved en gennemgang af de i den svenske hvidbog offentliggjorte indberetninger fra Berlin at finde tilstrækkeligt grundlag for de to „muligheder“, der drøftedes under samtalen den 5. april, efter at de nordiske gesandter havde afgivet deres meddelelser. Til baron Hamiltons bemærkning om, at det ikke lader sig forene med hans hukommelse, at det svenske svar var egnet til at karakteriseres som beroligende, svarer minister Mohr, at det svenske svar ikke blev karakteriseret som beroligende. Om det var det, må vel blive en sagsag og afhænge af, hvorledes man læser svaret, hævder Mohr. Til baron Hamiltons slutningsbemærkning om, at man på dansk side betragtede situationen mindre alvorligt end svenskerne, fremfører Mohr, at det ikke er muligt for ham at have nogen begrundet mening herom. „Grundlaget for sammenligning turde være for spinkelt. Ved samtalerne den 5. april var både de to gesandter og jeg yderst reserverede med hensyn til at give nogen personlig vurdering af risikoen for et angreb. Og ved samtalen den 8. april var vi vistnok alle så bekymrede, som man kunne være. I hvor høj grad denne bekymring blev tilkendegivet, afhang vel af hver enkelts temperament og evne til selvbehersekelse.“

Til yderligere belysning af landshøvding Hamiltons redegørelse (A. nr. 11) har kommissionen ladet optrykke andre aktstykker fra den svenske hvidbog.

Andre
svenske
aktstykker
og
redegørelser.

I den første svenske officielle efterkrigspublicktion, hvor aprildagene 1940 omtales: Sveriges förhållande till Danmark og Norge under krigsåren. Redogörelser avgivna till utrikesnämnden av ministern för utrikes ärendena 1941-1945, Stockholm 1945, bringes i afsnittet om Danmark i april 1940, s. 20-21 (ber. II A. nr. 6, bilag 2), ingen oplysninger angående den diplomatiske kontakt mellem København og Stockholm. I fhv. udenrigsminister Günthers udtalelser af 8. april 1946, „Dagens Nyheter“, Stockholm den 9. a. m. (ber. II A. nr. 41), opponeres derimod mod fremstillingen i den danske parlamentariske kommissions betænkning I, hvorefter bl. a. Stockholm den 5. april 1940 skulle have betegnet de nyeste informationer om tyske troppekonzentrationer som en gammel historie. Efter udsendelsen i december 1946 af den parlamentariske kommissions beretning II forespurgte det svenske udenrigsdepartement derefter den tidligere udenrigsminister, nu gesandt i Rom, om han havde noget at tilføje til sine tidligere udtalelser (A. nr. 13). I sit svar (A. nr. 14) henviser envoyé Günther blot til sine tidligere bemærkninger og til, at såvel Hamiltons som Esmarchs udtalelser den 5. og den 8. april (jfr. A. nr. 16) let lader sig forklare derved, at de nordiske udenrigsministerier havde fælles kilder og nær kontakt. Envoyé Bohemann støtter i sin redegørelse (A. nr. 15) Günthers opfattelse, idet udtrykket den „samma historia“ eller den „gamla historien“ blot skulle indeholde en bekræftelse på, at de danske og de svenske informationer stemte overens; jfr. herimod Esmarch (A. nr. 7) og Koht (A. nr. 10).

Om forløbet af de samtaler, som dr. Munch og direktør Mohr mandag den 8. april om eftermiddagen havde med de nordiske ministre, har begge tidligere overfor kommissionen forklaret, at ingen af de to nordiske gesandter havde noget at tilføje til de meddelelser, som de den 5. april havde skaffet fra deres respektive regeringer, og at de ikke siden havde hørt noget hjemmefra om sagen (bet. I A. 12 og 21, ber. II A. 158 og st. 94). I den ovenfor citerede promemorie af baron Hamilton (A. nr. 11) meddeler Hamilton, at denne oplysning naturligvis må forstås således, at han ikke havde noget nyt at berette, som ikke allerede var kendt for de

Samtalen
med
Hamilton
den 8. april
1940.

danske myndigheder gennem meddelelser fra kammerherre Zahle i Berlin. Fra svensk side har man desuden publiceret baron Hamiltons indberetning af 8. april om denne samtale (A. nr. 16). Minister Hamilton indleder sin rapport med at indberette, at meddelelserne fra Tyskland har vakt uro i København, og at han stadig har holdt sig i kontakt med det danske udenrigsministerium. Der var dog ikke indgået meddelelser, som ikke samtidig var bekendt i Stockholm. Om dr. Munchs reaktioner oplyser Hamilton, at han om lørdagen fandt Munch meget nervøs. Han oplyser intet om, hvorledes han om lørdagen havde forbindelse med dr. Munch, og der foreligger intet for kommissionen om en kontakt om lørdagen mellem den danske udenrigsminister og den svenske minister. Om samtalen mandag eftermiddag meddeler Hamilton de senest modtagne efterretninger om tyske militære bevægelser, som var kendt i København. Han refererer ligeledes dr. Munchs opfattelse af forholdet med troppeforskydningerne i Sydslavien og dr. Munchs svar på hans forespørgsel, om man fra dansk side ville foretage militære foranstaltninger. På Hamiltons direkte spørgsmål, hvorledes man ville reagere, hvis tyskerne overskred grænsen, svarede dr. Munch, at man ville prøve at standse dem, men han lod forstå, „at et sådant forsøg jo ikke kunne ventes at blive synderlig effektivt“. Fra officiel tysk side havde man intet hørt om de tyske hensigter, og heller ikke den engelske minister havde haft noget at meddele. Dr. Munch ville dog ved eftermiddagens modtagelse af den engelske og den franske minister fremholde, at krænkelsen af norske territorialfarvande også kunne medføre uoverskuelig risiko for Danmark. Om det punkt, som både dr. Munch og direktør Mohr gør til hovedsagen i samtalen med Hamilton, nemlig om de to gesandter havde noget at tilføje til de meddelelser, som de den 5. april havde skaffet fra deres respektive regeringer, og om de siden havde hørt noget hjemmefra om sagen, indeholder depechen til Stockholm intet. De i den svenske hvidbog fremlagte dokumenter viser endvidere, at der ikke har været nogen skriftlig kontakt mellem den svenske minister i København og Stockholm om meddelelserne fra Tyskland, bortset fra at udenrigsdepartementet i Stockholm har viderebefordret flere af de fra Berlin modtagne rapporter til det svenske gesandtskab i København. Derimod har der i dagene 5.—8. april været ført flere telefon-samtaler mellem gesandtskabet og Stockholm; referater af disse er ikke optaget i hvidbogen. Om samtalen mellem baron Hamilton og dr. Munch mandag den 8. april 1940 oplyser minister Mohr i sin redegørelse af 3. oktober 1947 (A. nr. 12) følgende: dr. Munch indledte samtalen med de nordiske ministre med at spørge, om nogen af dem havde nye oplysninger eller meddelelser om en ændret vurdering hjemmefra. Da gesandterne benægtede dette, hvilket virkede forbavsende på direktør Mohr, greb denne ind i samtalen med et spørgsmål, om det virkelig var således, at ingen af gesandterne havde hørt noget hjemmefra om sagen siden samtalen om fredagen. Den norske minister svarede først, at han ikke havde fået nogen meddelelse. Baron Hamilton sluttede sig ganske kort hertil. Muligvis gjorde han den bemærkning, at han heller ikke havde fået noget nyt hjemmefra.

3. De svenske og norske Berlinergesandtskabers indberetningsvirksomhed i dagene forud for den 9. april 1940.

I de tidligere offentliggjorte bet. I og ber. II har kommissionen redegjort for de indberetninger, som København modtog fra gesandtskabet i Berlin om forestående tysk aktion mod Danmark og Norge. I den svenske hvidbog, Forspelet till det tyske angreppet på Danmark og Norge den 9. april 1940, 1947, har det svenske

udenrigsdepartement forelagt de tilsvarende svenske indberetninger, ligesom den norske undersøgelseskommission har ladet meddelelserne fra Berlin til Oslo optrykke i Innstilling fra Undersøkelsseskommissionen av 1945, 1946, og i bilagene hertil, bind II, 1947, hvor der isvrigt s. 143-155 findes en indgående redegørelse for samarbejdet mellem de nordiske legationer i Berlin, den hollandske militærattachés og andres informationsvirksomhed m. v.; jfr. herom også den tidligere svenske Berlinerministers redegørelse af 1945 (A. nr. 17).

Det fremgår af den svenske hvidbog, at den svenske militærattaché i Berlin, oberst C. Juhlin-Dannfelt, allerede 15. december 1939 indberettede, at man i industrikredse i Berlin havde den opfattelse, at Tyskland i tide skulle sikre sig malmlejerne i Nordsverige. Dagen efter rapporterede marineattachéen, kommanderkaptajn A. Forshell, efter en samtale med en tysk marineofficer, at det ikke var udelukket, at Tyskland en dag ville sikre sig maritime støttepunkter i Danmark. Kort efter nytår 1940 indberettede minister A. Richert, at man i tyske kredse havde diskuteret forfærdelige angrebsplaner mod Norden. Den 11. januar 1940 oplyste legationsråd Eric v. Post i et brev til udenrigsråd S. Söderblom, at situationen i Norden var en sådan, at den tyske overkommando måtte regne med før eller senere at skride til handling. Viase tekniske forberedelser var i gang for det tilfælde, at en aktion blev nødvendig. Samme anskuelse forfægtede en tysk generalstabsofficer, med hvem Forshell talte den 18. januar. Tre dage senere indrapporterede Juhlin-Dannfelt et tysk rygte om troppesammendragninger på Lüneburg hede og et forestående angreb på Danmark. I midten af februar mente Richert, at tyske udtalelser tydede på, at man ville holde fred med de nordiske lande. Dog var man urolig for, at Norge og Sverige skulle blive inddraget i stormagtskrigen. Efter ministerens opfattelse ville kun vestallierede troppers optræden i Norden udløse tysk handling. Med den finsk-russiske krigs ophør i begyndelsen af marts måned ophørte rygtestrømmen fra Berlin. Det svenske gesandtakabs indberetninger fra Berlin indeholder i de følgende uger intet om forestående tyske aktioner i Norden.

Efter fire ugers pause tog rygtestrømmen påny fart omkring månedskiftet marts-april 1940. 31. marts telegraferede Richert til Stockholm, at en tysk civilperson, der var gesandtakabet kendt som en troværdig mand, havde fortalt om betydelige troppe- og materielindladninger i Stettin og Swinemünde (A. nr. 18). Samme dag viderebefordredes telegrafisk en meddelelse fra en i Berlin boende svensker - med en tysk ven som kilde -, at en tysk aktion mod Norge var forestående (A. nr. 19). Samtidig hidkaldte ministeren den svenske sømandspræst i Stettin, som bekræftede meddelelserne om troppeindladningerne, hvilket ligeledes telegrafisk indberettedes den 1. april (A. nr. 20). Disse indberetninger gav anledning til, at det svenske udenrigsdepartement 1. april instruerede gesanden om at forelægge tyskerne de fremkomne rygter og spørge om hensigten med disse troppekonzentrationer (A. nr. 21). Den 1. april indrapporterede Richert udførligt om de senest modtagne efterretninger om troppekonzentrationerne i Stettin og knyttede hertil sine personlige kommentarer (A. nr. 22). Samme dag meddelte han udenrigsråd Söderblom, at den belgiske ambassadør havde meddelt ham, at den ventede storoffensiv mod vest var umiddelbart forestående, og at der ligeledes forelå planer om en besættelse af Danmark (A. nr. 23). Da det privatbrev, som kammerherre Zahle den 1. april tilsendte dr. Munch, og som bl. a. indeholdt meddelelser om skibs- og troppe-samlinger ved Stettin og Swinemünde, er blevet tilintetgjort (bet. I A. 9 og 17), er det ikke muligt nærmere at sammenligne de efterretninger, som henholdsvis den svenske og den danske minister sendte hjem.

December—
marts
1939—40.

31. marts
1940.

1. april
1940.

2. april
1940.

I henhold til modtagen ordre henvendte Richert sig den 2. april til statssekretær v. Weizsäcker for at høre nærmere om troppekonzentrationerne. Statssekretæren nægtede at kende noget til sagen og erklærede iøvrigt, at han, selv om han vidste noget, ikke ville være i stand til at udtale sig. Richert indberettede allerede samme dag ganske kort telegrafisk om resultatet af den foretagne demarche (A. nr. 24). Samme dag skrev han et noget udforligere referat til udenrigsminister Günther, der kom denne i hænde 2 dage senere (A. nr. 25). Fra udenrigsminister Günther foreligger et brev af samme dato til Richert, hvori han tilkendegiver sin uro i forbindelse med de tyske troppekonzentrationer i Østersøhavnene. Samtidig gør han gesandten opmærksom på, at Sverige vil være i stand til at standse ethvert vestallieret overrumplingsforsøg mod de nordavenske malmlejer, således at Tyskland ingen grund har til at foretage et præventivt angreb mod Sverige. Udenrigsministeren vil gerne have dette forhold klarlagt for den tyske regering (A. nr. 26). Til belysning af tankeudvekslingen mellem udenrigsminister Günther og minister Richert om den øjeblikkelige diplomatiske og militære situation omkring de nordiske lande foreligger desuden et brev fra Richert til Günther, dateret den 3. april 1940, og en redegørelse for en samtale mellem marineattaché Forshell og den tyske stabschef Schulte Mönning, ligeledes dateret 3. april 1940 (A. nr. 27 og 28).

3. april
1940.

Medens denne tankeudveksling fandt sted, fortsatte gesandtakabet sin indberetelsesvirksomhed. Af den ovenfor citerede samtale med Schulte Mönning mente Forshell at kunne drage den slutning, at man fra tysk side planlagde en aktion mod Norge i tilfælde af en engelsk landstigning i Bergen. Dagen efter at samtalen havde fundet sted, havde gesandten fået forbindelse med den svenske konsul i Stettin, og med ham som kilde afsendtes en lang rapport til udenrigsråd Söderblom med detaljerede oplysninger om materielindladningerne i Stettin havn. Derimod var der ingen oplysninger om tilsvarende indladninger i Swinemünde (A. nr. 29). Det oplyses i hvidbogen, at denne indberetning sammen med referatet af samtalen med Schulte Mönning blev tilstillet de svenske gesandtakaber i København og Oslo.

4. april
1940.

Den 4. april telegraferede Richert følgende til udenrigsdepartementet i Stockholm: En udenlandsk militærattaché har fra en tysk militær kilde erfaret, at der i begyndelsen af næste uge planlægges et angreb på Danmark og Holland. Via Danmark skal angrebet eventuelt gå videre til Norge, via Holland gennem Belgien til Frankrig. Beretteren karakteriseres som „seriøs“, og kilden anses for meget pålidelig. De danske og norske legationer har fået samme informationer og har sendt specialkurierer til København og Oslo (A. nr. 30). Samme dag oversender Richert en promemorie, udarbejdet af marineattaché Forshell, med nærmere oplysninger om det forestående angreb på Danmark—Norge og Holland—Belgien (A. nr. 31). Denne indberetning ankom til Stockholm 6. april og videresendtes 8. april i afskrift til gesandtakaberne i København og Oslo. Fra samme dag stammer endvidere en promemorie af flyveattaché Enell, der bl. a. indeholder en meddelelse om, at der forestod angreb på Danmark—Norge i ugen 8.—13. april (A. nr. 32). I det væsentlige svarer de konkrete oplysninger, som indeholdes i de forekkelige svenske diplomatiske indberetninger fra 4. april, til indholdet af det brev, som legationssekretær Schön 4. april om aftenen overrakte dr. Munch fra kammerherre Zahle (bet. I A. 23—24). (Om forbindelsen mellem det svenske og danske gesandtakab i Berlin 4. april 1940 se iøvrigt bet. I A. 23—24).

5. april
1940.

Den 5. april skriver Richert til kabinetssekretær Bohemann og kommenterer nærmere indholdet af sit telegram fra den foregående aften og militærattachéernes

meddelelser (A. nr. 33). Ministeren meddeler, at gesandtakabets kilde for de indsendte rapporter er en fanatisk antinazistisk tysk officer. Richert finder hans meddelelser overvejende sandsynlige, og han oplyser, at de danske og norske diplomater i Berlin er meget alarmerede. Samtidig indberetter han, at Hitler skal have haft en konference med højere civile og militære rådgivere den 2. april. Samme dag indsender Richert desuden en promemorie, udarbejdet af marineattaché Forshell, hvori denne på basis af de foreliggende oplysninger prøver at vurdere den militærpolitiske situation i Norden (A. nr. 34).

Fra 6. april foreligger intet af interesse fra den svenske minister i Berlin om forholdene i Norden. Søndag den 7. april afsender Richert et danske kort telegram til Stockholm, hvori det hedder: Strængt fortroligt. Jeg har det bestemte indtryk, at en vidtgående aktion mod Danmark og Norge kan ventes indenfor meget kort tid, sandsynligvis indenfor de allernærmeste dage (A. nr. 35). I en skrivelse til H. Beck-Friis i det svenske udenrigsministerium mandag den 8. april kommenterer Richert gårsdagens telegram. Han omtaler, at telegrammet bygger på informationer, som han havde modtaget i løbet af søndagen, men oplyser iøvrigt intet nærmere. Han mener, at informationerne er rigtige (A. nr. 36).

6. april
1940.

7. april
1940.

8. april
1940.

Mandag den 8. april opøgte Richert Zahle og meddelte ham, at „han fra en god kilde — som han dog ikke kunne nævne — havde erfaret, at de tyske planer skulle gå ud på en hel eller delvis besættelse af Danmark og Norge“. Denne meddelelse optoges i en efterskrift til det brev fra kammerherre Zahle, som dr. Munch modtog den 8. april om aftenen (bet. I A. 28). Den svenske hvidbog indeholder endelig fra den 8. april en skrivelse fra Richert til udenrigsråd Söderblom, hvori han refererer en samtale med kammerherre Zahle og prins Axel om de forestående søfartsforhandlinger med Tyskland (A. nr. 37).

Medens antallet af informationer fra Berlin til Stockholm i aprildagene 1940 er mere omfattende end her omtalt (jfr. den svenske hvidbog), foreligger ifølge den norske undersøgelseskommission ialt kun fem meddelelser fra den norske sendemann i Berlin til udenrigsdepartementet i Oslo.

Det norske
Berliner-
gesandt-
skabs ind-
beretninger.

En indberetning af 29. marts 1940 (kun refereret, ikke optrykt af undersøgelseskommissionen) indeholdt ikke konkrete oplysninger om aktuelle planer mod Norden, og det samme gjaldt indberetning nr. 611 af 1. april (A. nr. 38), modtaget i Oslo den 4., hvori der som noget konkret nævnes troppeindskibninger i Stettin, der sættes i forbindelse med transporter østover. I en kommentar af 29. oktober 1940 til denne indberetning meddeler minister Scheel, at det senere er blevet oplyst, at tyskerne „lagde an på at fremkalde den formodning, at de i Stettin indskibede tropper skulde sendes østover“, og fem gange lod man lastede troppetransportakibe sejle østpå fra Stettin, lod soldaterne landsætte i østtyske havne og derefter returneredes atter de tomme akibe, medens tropperne med jernbane førtes tilbage til Stettin. Den 4. april gav Scheel i sin indberetning nr. 638 (A. nr. 39), hvis indhold stammede fra samme kilde som oplysningerne i Zahles depeche af s. d., oplysninger om truslen mod Danmark, men indberetningen indeholdt intet om rygterne angående et tysk fremstød mod Sydnorge. Og medens Zahles indberetning sendtes til København med flyvekurér allerede om aftenen den 4., nåede Scheels nr. 638 først til Oslo den 5. om eftermiddagen, efter at Koht og Bull gennem Bamarch allerede havde meddelt det danske udenrigsministerium det norske syn på situationen, jfr. foran s. 15—16. Senere på dagen den 5. april meddeler Scheel i sit telegram nr. 65 (A. nr. 40), at forlydenderne nu også omfatter en aktion mod Sydnorge, og i den sidste

Berlinermelding til Oslo, telegram nr. 66 af 7. april (A. nr. 41), informeres det norske udenrigsdepartement om transportflådens afsejling fra Stettin mod et ubekendt bestemmelsessted, som „skulle nås 11. april“.

4. Kilden for rygterne om det forestående angreb på Danmark og Norge.

Redegørelse
fra general
Sas af
31. maj
1947.

I den akrivelse af 4. april 1940, hvori kammerherre Zahle underrettede dr. Munch om en forestående aggression mod Danmark (bet. I A. 23—24), oplyste gesandten, at meddelelserne stammede fra den svenske marineattaché, der atter havde dem fra absolut pålidelig kilde indenfor Oberkommando der Wehrmacht*). Kommandørkaptajn F. A. H. Kjelsen har endvidere overfor kommissionen oplyst, at meddelelserne stammede fra henholdsvis den svenske og den hollandske militærattaché (bet. I st. 14). I anledning af en meddelelse i dagbladet „Information“ om, at den tidligere hollandske militærattaché i Berlin, oberst Sas, overfor hollandske blade havde oplyst, at han den 5. april 1940 havde underrettet den norske og den danske legation i Berlin om, at deres lande ville blive angrebet, tilkrev den under 19. december 1945 nedsatte kommission den 6. maj 1947 udenrigsministeriet med anmodning om fremkaffelse af eventuelle artikler med udtalelser af denne art. Fra udenrigsministeriet har kommissionen modtaget eksemplarer af „Het Dagblad“ for 26. marts 1947 og udklip af „Algemeen Handelsblad“ for 28. maj 1947. Endvidere har kommissionen modtaget en af gesandtakabet udarbejdet indberetning angående en redegørelse, som general Sas meddelte gesandten 31. maj 1947 (A. nr. 42).

Det fremgår af denne redegørelse, at general Sas den 3. april 1940 blev tilkaldt til en samtale med sin mangeårige ven, oberst i Oberkommando der Wehrmacht Hans Oster. Under samtalen meddelte Oster, at Danmark ville blive angrebet den 9. april 1940 kl. 4 om morgenen. Obersten bad endvidere Sas om at viderebefordre meddelelsen til Danmark og Norge. Sas opsejgte derefter den 4. april først legationsråd Stang ved det norske gesandtakab og derefter kl. ca. 2.30 den danske marineattaché Kjelsen. For at give henvendelsen større vægt videregav den nederlandske minister i Berlin advarslen direkte til den danske gesandt, samtidig med at han selv henvendte sig til marineattachéen.

Angivelsen af tidspunktet for den hollandske militærattachés henvendelse til Kjelsen stammer med de oplysninger, som kommissionen tidligere er kommet i besiddelse af (jfr. kammerherre Zahles brev af 4. april 1940, bet. I A. 24, og Kjelsens indberetning af 5. april, bet. I, st. 14). Dog indeholder ingen af disse kilder en så præcis angivelse af tidspunktet for det tyske angreb som angivet af oberst Sas. Kommissionen har heller ikke tidligere modtaget nogen oplysning om, at den hollandske minister understøttede militærattachéens oplysninger ved en direkte henvendelse til kammerherre Zahle.

5. De svenske og danske militære efterretningsvæseners samarbejde.

I afhøringer for kommissionen af 15. juni 1945 (bet. I, st. 55—74 og 329—350) redegjorde oberstløjtnant E. M. Nordentoft, der siden 1938 havde været chef for hærens efterretningsvæsen, og orlogskaptajn P. A. Mørch, der siden 1933 havde ledet søværnets efterretningstjeneste, for det danske militære informationsapparat.

*) Om Canaris-gruppen se ber. II, s. 18 med henvisninger.

I en redegørelse af 25. februar 1947 (A. nr. 43) suppleres disse oplysninger af chefen for den svenske forsvarstabs underrettelsesafdeling, oberst Adlercreutz, der, foranlediget ved omtalen af disse forhold i de danske og norske undersøgelseskommissioners beretninger, beskriver det nordiske samarbejde på det militære efterretningsvæsens område.

Det danske
og det
svenske
efterret-
ningsvæsen.

Det fremgår heraf, at den nordiske informationalkontakt voksede frem gennem 30'erne, navnlig efter krigsudbruddet, og at en legationssekretær i København, der var reserveofficer, siden efteråret 1939 i de perioder, hvor marineattachéen var fraværende, opretholdt kontakten med de danske myndigheder. Det svenske efterretningsvæsen havde navnlig opmærksomheden henledt på forholdene i de tyske Østersøhavne, medens det danske efterretningsvæsen forsynede den svenske underrettelsesafdeling med informationer om tyske landmilitære forhold og bevægelser.

I den svenske redegørelse gives også nærmere oplysning om virksomheden i april dagene 1940 og navnlig om den meddelelse af 5. april, i forbindelse med hvilken der har været en del uoverensstemmelser i de for kommissionen afgivne redegørelser og foretagne afhøringer (jfr. nærmere herom bet. I, s. 72-73, og ber. II, s. 45, samt nedenfor kommandørkaptajn F. C. Pontoppidans redegørelse (A. nr. 44)). Det fremgår nu af oberst Adlercreutz' redegørelse, at han den 5. april 1940, „troligen på fm“, telefonerede „till mina kolleger inom det *danska och norska* underrättelseväsendet“, „jag satte mig även i telefonförbindelse med legationssekreterare *Ekblad* vid beskickningen i Köpenhamn. De tre samtalen synas enligt anteckning ha begärts samtidigt, men jag kan icke erinra mig, vilket av dem jag först erhöill“. Der er således fra svensk militær side den 5. april sendt to enlydende meddelelser til København, hvoraf den ene er kommet det danske efterretningsvæsen i hænde om formiddagen, medens den anden på et noget senere tidspunkt er blevet viderebragt til det danske marineministerium af den fungerende svenske marineattaché.

Den svenske
forsvarstabs
meddelelse
af 5. april
1940.

6. Supplerende redegørelse fra kommandørkaptajn F. C. Pontoppidan.

Den 9. august 1945 havde kommandørkaptajn, chef for kystudkigsvæsenet F. C. Pontoppidan lejlighed til overfor den under 15. juni 1945 nedsatte kommission at redegøre for sin virksomhed som forbindelsesled mellem marineministeriet og udenlandske sømilitære myndigheder (bet. I st. 501-10, se desuden ber. II A. 34). Fra kommandørkaptajn Pontoppidan har kommissionen siden modtaget en redegørelse, dateret 6. januar 1947 (A. nr. 44), der indeholder en række supplerende oplysninger om forfæltlige forhold, der er omtalt i kommissionsberetningerne I og II med bilag.

Supplerende
redegørelse
af F. C.
Pontoppidan
6. januar
1947.

Under afhøringen den 9. august 1945 redegjorde kommandørkaptajn Pontoppidan for den ovenfor omtalte meddelelse fra den svenske forsvarstabs gående ud på, at troppesamlingerne i Østersøhavnene tydede på en mod Danmark rettet aktion (bet. I, st. 502-03). Fhv. forsvarsminister Alsing Andersen har overfor kommissionen erklæret, at indholdet af denne meddelelse var identisk med de oplysninger, som indeholdtes i kammerherre Zahles brev af 4. april 1940 (ber. II A. 52), og direktør Mohr oplyser i sin redegørelse af marts 1946 (ber. II A. 155-156), at han gennem direktør Svenningsen fik meddelelse om, at der forelå en sådan meddelelse fra den svenske marine, og at den indeholdt „de samme rygter“, som man havde modtaget fra kammerherre Zahle. Overfor disse udtalelser ønsker kommandørkaptajn Pontoppidan at understrege, at meddelelsen fra den svenske forsvarstabs måtte betragtes som værende af størst værdi, fordi meddelelsen fra Berlin her var ble-

Meddelelsen
fra den
svenske
forsvarstabs
den 5. april
1940.

vet kommentaret, sammenholdt med forsvarstabens mange andre kilder og tidligere indberetninger, og man havde i Stockholm anset den for så vigtig, at man i kode havde videregivet den til et andet land. Forsvarstabens meddelelse måtte derfor betragtes som en meget kraftig understregning af det danske gesandtekabs indberetning af 4. april 1940 og en saglig vurdering af det foreliggende materiale. Pontoppidan oplyser iøvrigt, at han meget stærkt præciserede overfor forsvarsministeren, hvorfra meddelelsen var kommet.

Kommandørkaptajnens redegørelse har været forelagt daværende forsvarsminister Alsing Andersen til udtalelse, og denne erklærer vedrørende dette spørgsmål om meddelelsen fra den svenske generalstab ganske at kunne henholde sig til sin korte redegørelse tilstillet kommissionen i brev af 16. januar 1940, offentliggjort i ber. II A. 52.

Tyske
udtalelser
om nød-
vendigheden
af Danmarks
besættelse.

I marts 1939 fremkom nogle tyske udtalelser om, at Tyskland i tilfælde af en krig mellem England og Tyskland kunne se sig nødsaget til at besætte Danmark. Disse udtalelser blev på foranledning af redaktør Kronika refereret for dr. Munch (herom Kronika ber. II A. 15—16). Pontoppidan oplyser i tilknytning hertil, at det ikke var første gang, at advarsler af denne art var kommet frem i Danmark, endda offentligt og tilmed kommenteret af P. Munch personlig. I en artikel i „Berlingske Tidende“ for 4. marts 1936 refereredes således en svensk bladmeddelelse om, at Danmark under en kommende krig var udset til tysk spisekammer, og i et foredrag i Borups højskole samme aften tog dr. Munch afstand herfra. Kommandørkaptajn Pontoppidan mener, at redaktør Kronikas advarsler fra marts 1939 får større betydning på denne baggrund.

Sænkning
af tyske
skibe ved
Norges
sydkyst
d. 8. april.

I tilknytning til direktør Mohrs meddelelse til kommissionen om tidspunktet for sænkningen af de tyske troppetransportskibe ved Norges sydkyst den 8. april 1940 kl. 18.25 (se ber. II A. 160) meddeler kommandørkaptajn Pontoppidan, at den første oplysning fra norsk side om det tidligst torpederede skib fremkom under Pontoppidans samtale med den norske admiralstab kl. ca. 15.35. Under en anden samtale kl. ca. 18.25 blev tre skibe nævnt ved navn, og torpederingen omtalt udføreligere. Disse oplysninger gik — hævder han — omgående videre til rette vedkommende.

Kammer-
herre
Zahles ind-
beretning af
5. april.

Under afhøringen af kommandørkaptajn Pontoppidan den 9. august 1945 framsatte han nogle udtalelser om, at han den 5. april 1940 havde fået meddelelse om, at der var modtaget en beroligende indberetning fra gesandten i Berlin (bet. I, st. 510). I den anledning udtalte direktør Mohr under afhøringen den 6. marts 1946, at denne udtalelse var uklar (ber. II, st. 86). Kommandørkaptajn Pontoppidan indrømmer i sin nye erklæring, at han har blandet to beretninger sammen, nemlig den telefonske indberetning fra Zahle om eftermiddagen den 5. april og den nye skriftlige indberetning fra Zahle, der ankom samme aften, men finder iøvrigt ikke, at denne sammenblanding spiller nogen rolle i det samlede billede.

Vedrørende det af daværende direktør Mohr omtalte møde ved 15-tiden den 8. april 1940 med de nordiske gesandter (ber. II A. 158), der begge udtalte, at de ikke havde hørt noget hjemmefra, siden de den 5. april havde været i ministeriet, bemærker kommandørkaptajn Pontoppidan, at marineministeriet natten mellem den 7. og 8. april havde fået meddelelse om, at der i Sverige blev foretaget ekstraordinære indkaldelser til forstærkning af mandskabet i anledning af den truende situation, og denne meddelelse, der hidrørte fra udenrigsministeriet, fastslog dog — hævder Pontoppidan — „at man i Sverige ikke følte sig ganske uberørt af de fra Berlin foreliggende meddelelser“. (A. 73).

I et særligt afsnit i sin redegørelse kommer Pontoppidan ind på — hvad han kalder — „placeringen af ansvaret for den måde, på hvilken Danmark mødte den 9. april 1940“, og han refererer her efter notater, nedskrevet umiddelbart efter, den tale, den daværende forsvarsminister Alsing Andersen den 10. april 1940 om formiddagen holdt til officerer og embedsmænd i de to militære ministerier (jfr. det nærmere referat af talen, A. 72). Alsing Andersen erklærer (A. nr. 45) heroverfor at kunne nøjes med følgende bemærkninger:

„Den lille tale, jeg holdt til de militære ministeriers officerer og embedsmænd dagen efter besættelsen, var ingen udarbejdet tale. Jeg læste den ikke op efter noget manuskript og har ikke tænkt på den siden. Alligevel genkender jeg den. Jeg ser bort fra den af kommandørkaptajnen personligt farvede indledning til referatet, men mod selve referatet har jeg ingen væsentlige indvendinger. Det gengiver den opfattelse, jeg havde den gang og stadig har.“ (A. 75).

II.

Krigs- og marineministerierne.

A. Hæren.

(Bet. I, s. 33, ber. II, s. 38).

1. Fordelingen af danske tropper ved grænsen.

Meddelelse
fra
daværende
direktør i
krigsmini-
steriet,
general-
major J. D.
v. Stemmann til
luftattaché
J. P. Petersen
om
stationering
af danske
tropper ved
den tyske
grænse.

I den over daværende tysk luftattaché, oberst J. P. Petersen optagne politi-rapport af 30. maj 1947 (A. nr. 87) udtaler obersten bl. a., at han i sin egenskab af luft-attaché her i landet sidst i marts eller begyndelsen af april 1940 fra generalmajor v. Stemmann modtog en officiel indberetning om, at man påtænkte at indkalde vistnok 2 divisioner, der skulle stationeres i nærheden af den tyske grænse. Generalmajor v. Stemmann havde — ifølge oberst Petersens udtalelser til nævnte rapport — ikke i sin meddelelse gjort rede for, hvad grunden til dette skridt var, men han havde gjort opmærksom på, at man ikke ville have, at man fra tysk side skulle opfatte dette skridt som en fjendtlig handling. Såvidt oberst Petersen endvidere huskede, var det meningen, at placeringen af de nævnte divisioner skulle finde sted engang i april måned 1940*).

Foranlediget af disse udtalelser foretog kommissionen i et møde den 12. juni 1947 en afhøring af generalmajor v. Stemmann, der herom forklarede følgende (jfr. st. 5—10):

For at fordele indkvarteringsbyrden på ligeligst mulig måde skiftede beredskabsstyrkerne kantonnement — for områder, der havde været benyttet siden oktober 1939, i begyndelsen af februar 1940. Til 15. april 1940 var forudsat en ny indkvartering, efter hvilken de tyske beredskabsafdelinger på tænkes underbragt i hovedsagen i den vestlige del af Sønderjylland. Det drejede sig ikke om større styrker, alt i alt om et regiment, eller styrker formeret som et regiment, 1000 eller 2000 mand. På et tidspunkt — formentlig i begyndelsen af april — da man kunne vente at de befalingsmænd, der tilrettelagde indkvarteringen, var gået ud hos beboerne, for at give meddelelse om, hvad hver enkelt skulle have indkvarteret, kom oberst Petersen op i krigsministeriet om et eller andet spørgsmål, og v. Stemmann meddelte ham da „i rent privat tonefald“, at der i nærmeste fremtid ville blive foretaget indkvartering bl. a. hos Petersens moder, der boede i Brede (om oberstens slægtninge og hans færden i Sønderjylland, st. 7), men at det ikke var andet end en omflytning. Den opfattelse, oberst Petersen havde fået af samtalen, var således ganske forkert. Der forelå ingen officiel indberetning, det drejede sig ikke om to divisioner, og det var ikke v. Stemmanns opfattelse, at denne meddelelse om indkvarteringen i Sønderjylland havde gjort indtryk på obersten.

Generalmajor v. Stemmann havde — erklærer han videre — refereret samtalen med oberst Petersen for sine medarbejdere i krigsministeriet, og han havde ganske utvivlsomt nævnt det for Alsing Andersen og dr. Munch ved en af de samtaler, de

*) Om den tyske reaktion oplyser oberst Petersen i samme politirapport videre følgende:

Petersen lod denne meddelelse gå ad tjenestevejen til Berlin, og han vidste, at dette skridt fra dansk side vakte stor bestyrtelse i Berlin. Petersen talte med Kaupisch om dette forhold på et møde den 6. april 1940 (om dette møde nærmere A. 190), men Kaupisch gav ikke overfor Petersen udtryk for, at det var denne plan, der havde gjort sit til, at besættelsen netop blev fastsat til den 9. april 1940. Derimod gav Kaupisch udtryk for, at en sådan plan fra dansk side på dette tidspunkt måtte have et bestemt formål. Endelig ønskede Petersen pointeret, at det var hans personlige mening, at den danske beslutning om placeringen af de 2 divisioner ved den tyske grænse havde fremkaldt en allerede planlagt besættelse af Danmark, men om det var således, vidste han ikke. (Om Petersens udtalelser vedrørende kammerherre Zahles gode forbindelser og om de af gesandten foretagne indberetninger, jfr. nærmere det pågældende aktstykke, A. 194).

havde haft, absolut ikke som et officielt referat eller lignende, men rent konversationsmæssigt. Løvrigt fandt den nævnte omplacering, der skulle have fundet sted den 15. april, aldrig sted, og krigsmæssigt ville den efter generalmajorens opfattelse ingen betydning have haft ved det tyske overfald.

Endelig fastholder v. Stemann det rigtige i, at han havde ladet denne udtalelse falde overfor luftattachéen; man kunne derved undgå misforståelser, og luftattachéen var jo i forvejen informaret om, at det ville ske.

2. Hærens flyvertropper den 9. april 1940.

Som det fremgår af bet. I (s. 55 ff.), blev spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger der var truffet til beskyttelse af hærens flyvemaskiner i tilfælde af tysk overfald, af kommissionen forelagt generallejtant Prior, der bl. a. bekræftede, at en ordre, udsendt allerede den 8. april til at afgå fra Værlose til mobiliseringspladserne rundt om på Sjælland, kunne have reddet maskinerne fra ødelæggelse, men general Prior havde ifølge chefen for flyvertropperne, oberst Førslev, ikke kunnet gå med hertil, „idet der fra regeringens side var givet udtrykkeligt påbud om ikke at foretage troppeforskydninger, og dermed faldt spørgsmålet“, erklærer Førslev.

Kommissionen har fra en person, der mener, at en udtalelse fra daværende kaptajn i flyvertropperne *Brik Lørum* ville kunne belyse spørgsmålet om, hvorvidt der inden den 9. april 1940 havde fundet forhandlinger og aftaler sted mellem danske og tyske myndigheder om en tysk besættelse af Danmark, fået henledt opmærksomheden på, at kaptajnen, der i begyndelsen af april 1940 gik på et kursus på officersskolen, om aftenen den 8. april havde haft nogle telefonsamtaler dels med en af sine underordnede og dels med sin chef om betimeligheden af, at han lagde sine teoretiske opgaver på hylden for hurtigst muligt at begive sig ud i frontlinien, men „medens hans underordnede og dermed mandkabet anså hans nærværelse for påkrævet, udtalte hans chef, at når han (Lørum) havde så vigtige krigsspil at løse til næste dag, måtte han hellere passe disse“. (A. nr. 66). Denne meddelelse er forelagt kaptajn Lørum, der dengang var eskadrillechef i flyvertropperne*). I sit svar (A. nr. 67) gør han nærmere rede for de nævnte telefonsamtaler, der førtes med hans næstkommanderende, daværende premierlejtant E. K. Birkhede, og med oberst Førslev. Han slutter sine udtalelser med følgende: „Det er ikke mig bekendt, at der er truffet aftaler om noget med nogen om nogen ting, men situationen ved hærens flyvertropper taler sit eget tydelige sprog om ordrer og kontraordrer, der er udtryk for højere myndigheds ubeslutsomhed eller uenighed, som det ikke er min opgave at udtale mig om“. I en skrivelse af 12. december 1949 (A. nr. 68) forelagde kommissionen krigsministeriet den fra kaptajn Lørum indhentede redegørelse, og ministeriets svar foreligger i en skrivelse af 18. januar 1950, hvoraf fremgår, at generalkommandoen havde forelagt sagen for generalinspektøren for hærens flyvertropper, oberst T. P. A. Ørum, der herom bl. a. udtaler (A. nr. 69):

„Med henvisning til generalkommandoens skrivelse G. O. 4832 af 20. december 1949 vedrørende forskellige udtalelser af tidligere kaptajn E. Lørum skal jeg, idet udtalelserne på væsentlige punkter er urigtige, give følgende redegørelse af forholdene ved flyvertropperne den 8. april 1940:

Den 8. april ved middagstid blev afdelingscheferne kaldt til konferencé hos chefen for flyvertropperne, der meddelte:

*) Kaptajn Lørum idømtes ved Højesteretsdom af 6. maj 1947 4 års fængsel i henhold til straffelovtillæggets § 10, stk. 1.

- at to danskere, som var kommet i vogn fra Tyskland ad Slesvig—Flensborg-vejen, havde meddelt efterretningssektionen, at de om formiddagen havde passeret en større tysk motoriseret styrke, og at en af de tyske soldater havde råbt til dem, at de ville passere den danske grænse kl. 4, og
- at en konvoj af større og mindre tyske skibe var sejlet igennem Store Bælt om formiddagen.

Andre efterretninger forefandtes ikke.

Ved konferencen, eller som følge af denne, blev der befalet luftrekonosceringer over Sydslesvig ved flyvning langs grænsen og over de sydlige farvande to gange i løbet af dagen samt ved dagtry den 9. april.

Endvidere blev der befalet, at eskadrillerne skulle sættes på krigsfod, d. v. s. at maskinerne skulle oplades med ammunition og bomber ophænges og iøvrigt gøres klar, således at de med kort varsel kunne sendes af sted.

De rekylgeværer i luftværnsstativ, der fandtes (vistnok 12), skulle opstilles til forsvar af Vørlose flyveplads. Endvidere blev der rettet henvendelse til den luftværnsartilleriafdeling, der var udlagt i lejren, om at deltage i forsvaret af pladsen; dette viste sig dog umuligt, bl. a. fordi afdelingen kun havde nyindkaldt mandskab.

Mobiliseringspladsernes tilstand skulle undersøges, og der skulle træffes foranstaltninger til deres modtagelse af eskadrillerne.

Oberst T. Anderson, der var chef for jyske flyverafdeling, skulle i overensstemmelse med mobiliseringsbestemmelserne afgå til jyske division som divisionens flyverofficer, og jeg skulle overtage kommandoen over alle eskadriller på Vørlose flyveplads.

Herudover blev der givet visse befalinger bl. a. vedrørende flyvertroppersnes tekniske tjeneste.

Der blev endvidere indstillet til generalkommandoen om tilladelse til at flyve eskadrillerne til mobiliseringsflyvepladserne, men dette blev afslået efter krigsministeriets bestemmelse.

Som følge af denne konference gav afdelingscheferne deres ordrer til eskadrillerne, heri indbefattet meddelelse om de foreliggende to efterretninger om tyskerne.

Det er således forkert, når kaptajn Lærum udtaler, at der overfor eskadrillernes personel har været sagt — endsiige antydnet —, at man var vidende om en tysk besættelse. Ligeledes er det forkert, at kaptajn Lærum har taget initiativet til at give ordrerne om eskadrillernes beredskab.

Jeg kontrollerede ordrenes udførelse i løbet af dagen og om aftenen, og de blev alle udført, idet dog vistnok de sidste bomber først nåede at blive ophængt sent hen på aftenen.

For natten blev der givet ordre til:

- at trække maskinerne i hangar og inddrage luftværnsposterne,
- at trække maskinerne ud klar til start og udstille luftværnsposterne umiddelbart før det blev lyst,
- at det fornødne tekniske personel og mandskab til klargøringen skulle hvile i hangarerne om natten,
- at flyverne kunne overnatte i lejren, men skulle være klar til flyvning i hangarerne, umiddelbart før det blev lyst,
- at flyveren, der skulle udføre morgenrekognosceringen langs grænsen og over farvandene, skulle starte vistnok kl. 4.30.

Disse forholderegler for natten var naturlige, da der ikke kunne blive tale om anden natflyvning end rekognoscering. At bibeholde maskinernes opstilling ude på pladsen ville derimod bl. a. kræve en stor vagtstyrke, som, hvis tilstanden ville være i flere dage, ville tære stærkt på den forholdsvis lille soldaterstyrke, der rådedes over.

Om morgenen den 9. april startede rekognosceringsflyveren som befalet, og maskinerne og luftværnsposterne var på plads som befalet. Ca. 10 min. før de tyske flyvere kom, blev en ny rekognosceringsflyver udsendt. Han nåede at komme i luften, netop da det tyske angreb kom.

Det er mit absolutte indtryk, at flyverberedskabet var så godt, det kunne være, og at der fra alle sider var befalet og gjort, hvad der kunne gøres for at få det bedst mulige krigsberedskab i løbet af den korte tid og med de midler, der var til rådighed.

Om kaptajn Lærums bemærkninger vedrørende ham selv udtaler Ørum videre:

„Da han i henhold til krigsministeriets bestemmelse påbegyndte uddannelsen på officersskolens generalstabkursus i efteråret 1939, beholdt han formelt kommandoen, men reelt måtte eskadrillens ledelse overgå til hans næstkommanderende, der iøvrigt var fra samme flyverhold som han selv.

Da eleverne på dette kursus ikke blev befaleet til at afgå til deres afdelinger den 8. april, hvilket skulle ske ved krigsministeriets foranstaltning, var der efter min mening ikke nogen grund til at gøre en undtagelse for kaptajn Lærum.“

Generalkommandoen erklærer, at man ikke havde ment sig foranlediget til at fremsætte kommentarer til Ørums fornævnte redegørelse, og krigsministeriets skrivelse, har sagen ikke været forelagt den daværende chef for hærens flyvertropper, generalmajor C. C. J. Førslev, der nu er militærattaché og militær luftattaché ved ambassaden i Washington, og ministeriet har tilbudt at foranledige udtalelser indhentet af generalmajoren. Kommissionen har imidlertid anset de foranstående oplysninger for tilstrækkelige.

B. Søværnet.

(Bet. I, s. 66, ber. II, s. 41).

1. Viceadmiral Rechnitzer og kommandør Ipsen.

Efter fremkomsten af beretning II har viceadmiral *H. Rechnitzer* i anledning af nogle af kommandør *P. Ipsen* overfor kommissionen fremsatte udtalelser vedrørende den indstilling, viceadmiralen efter kommandør Ipsens opfattelse havde givet udtryk for angående vort krigsberedskab og dets anvendelse, tilstillet kommissionen en skrivelse af 20. december 1946 (A. nr. 70). De af kommandør Ipsen fremsatte udtalelser var følgende:

„..... Men iøvrigt sagde viceadmiralen, at når han havde handlet, som han gjorde, så var det, fordi det var hans faste overbevisning, at således som vort krigsberedskab var, med de ringe styrker, der var inde, og den ringe kvalitet, forsvaret havde, kunne han intet bedre gøre end at holde krigsberedskabet tilbage, således at det var upåtvivleligt, at Danmark blev overfaldet i dybeste fred, og Tyskland bagefter ikke kunne have ringeste ret til at sige, at det var blevet provokeret ved danske krigsberedskabsforanstaltninger til at angribe os“.

Heroverfor præciserer viceadmiralen nu — under henvisning til sine tidligere redegørelser —, at det afgjort ikke havde været hans opfattelse, at det var forsvarets omfang eller kvalitet, der var bestemmende for vor militære afhængighed af Tyskland, men udelukkende andre forhold, således „at Danmark lå så afgjort under tysk interessesfære, at det på forhånd måtte synes umuligt for et land med Danmarks befolkningstal, hjælpemidler og geografiske beliggenhed at kunne imødegå med ud-sigt til held et isoleret angreb fra vor sydlige nabo“ (jfr. nærmere herom det pågældende aktstykke A. 142 143). I samme skrivelse oplyser viceadmiralen tillige, at han, da de fremsatte udtalelser havde givet anledning til omtale og kommentarer i en stor del af dagspressen, antagelig fordi man deraf havde kunnet få det indtryk, at han på forhånd skulle have forventet, at overfaldet ville finde sted, havde anset det for rettest at gøre kommissionen opmærksom herpå, og han fortsætter:

Skrivelse fra viceadmiral H. Rechnitzer i anledning af nogle af kommandør P. Ipsen overfor kommissionen fremsatte udtalelser. (Ber. II, st. 69 —70, be. I A. 202 og 1204).

„Såvel af min skriftlige redegørelse til kommissionen som af de stedfundne afhøringer vil det fremgå, at jeg ikke havde påregnet noget overfald, bl. a. under hensyn til hvad der før dette var mig bekendt var de retningslinier, den tyske udenrigspolitik fulgte i relation til internationale konventioner og mellemfolkelige aftaler. Endvidere var jeg af den opfattelse, at eventuelle ønskemål eller krav fra tysk side enten ville få form ved henvendelse ad diplomatisk vej eller på lignende måde, som det var sket for bøltpæringerne vedkommende, eller endelig som ultimatum til regeringen.

Sluttelig skal jeg bemærke, at jeg i min beretning til forsvarsministeren af 9. maj 1940, altså dateret samme dag som henvendelsen fra de omhandlede søofficerer fandt sted, har fremsat ganske tilsvarende synspunkter vedrørende vort lands militære stilling, som jeg i nærværende skrivelse har gengivet.“

2. Middelgrundsfort den 8.—9. april 1940.

Begivenhederne på Middelgrundsfort d. 9. april 1940. (Bet. I, s. 83 og 87, ber. II, s. 48 ff.).

Efter fremkomsten af ber. II fremkom i dagbladet „Information“ den 7. januar 1947 nogle udtalelser af daværende kystløjtnant *V. Munch*, der den 9. april gjorde tjeneste på Middelgrundsfort, og som til nævnte blad på bladets foranledning bl. a. havde oplyst, at han mente at kunne give supplerende oplysninger til kommissionens fornævnte beretning. Foranlediget heraf anmodede kommissionen den daværende kystløjtnant om skriftligt at fremsende sådanne til kommissionen, og kommissionen modtog herefter en sådan redegørelse bilagt udskrift af tjenesteordningen for fortet fra 1. april 1940 og af fortets telefonjournal for den 9. april s. 4. (A. nr. 72).

Nævnte redegørelse er senere, da daværende kaptajnløjtnant *Gordon Langhorn*, der på nævnte tidspunkt gjorde tjeneste som interimschef på fortet, og som i sin tid havde afgivet mundtlig forklaring overfor kommissionen, omtales heri, forelagt denne til udtalelse, og i en skrivelse af 28. november 1949 (A. nr. 74) har daværende kaptajnløjtnant *Langhorn* givet supplerende oplysninger hvori han bl. a. gør rede for den nærmere begrundelse for sin afvisning af kystløjtnant *Munchs* forslag om i nattens løb at uddanne besætningen til et af batterierne, ligesom han — overensstemmende med kystløjtnant *Munch* — gør opmærksom på, at den i ber. II s. 53 omtalte kystløjtnant *I. E. Nielsen*, der var nazist, ikke var tilstede på Middelgrundsfortet d. 8.—9. april, men allerede omkring d. 4. april var overflyttet til Flakfort; de faktiske oplysninger om ham må — mener *Langhorn* — her være blevet blandet med ukorrekte pressereferater.

3. Begivenhederne på Langelinie om morgenen den 9. april 1940 m. v.

Den ledige kajplads ved Langelinie, hvor det tyske skib lagde til den 9. april 1940. (Bet. I, s. 87, st. 349—351, ber. II, s. 12 og 55, A. 88—89).

Som det fremgår af ber. II, foretog den anden parlamentariske kommission dels ved at foranledige optagelse af forskellige politirapporter, dels ved skriftlige forespørgsler og ved mundtlige afhøringer en nærmere undersøgelse af det allerede af den første parlamentariske kommission berørte spørgsmål (bet. I, s. 87, st. 349—351, ber. II, s. 12 og 55, A. 88—89).

1940 på Langelinie kajen, hvor det tyske skib lagde til, „tilfældigvis netop var fri kajplads mellem en dansk isbryder og nogle oplagte fragtdampere på et sådant sted, at det tyske skib set fra Middelgrundsfortet maskeredes af Trekroner“. Herom henvises til ber. II, s. 12 og 55, hvoraf fremgår, at kommissionen under sine undersøgelser af, hvorvidt der havde fundet sådanne skibsbevægelser sted indenfor Køben-

havns havneområde, at disse kunne have haft relationer til frigørelsen af nævnte kajplads, har inddraget statsisbryderen „Storebjørn“, der var ankommet til Langelinie den 9. april 1940 kl. 0,40, Grønlandskibet „Godthaab“, der påstodes at være forhalet op til kajens sydende, ligesom det blev oplyst, at rederiet „Orion“ i dagene lige før 9. april 1940 havde tre af sine skibe, „Orion“, „Astra“ og „Venus“, liggende ved Langelinie. Endelig foreligger oplysninger om nogle den 8. april af havnevæsenet følgende almindelig praksis foretagne omplaceringer af skibe ved kajen (herom nærmere ber. II, s. 55—57).

De om disse forhold afgivne oplysninger er imidlertid, som det fremgår af det i nævnte beretning anførte, indbyrdes ofte modstridende, og hele spørgsmålet gav efter udsendelsen af kommissionens beretning anledning til, at man i pressen påny beakæftigede sig med spørgsmålet, der såvel under besættelsen som efter dennes ophør havde givet anledning til en række rygter, navnlig i retning af at den daværende ledelse af A/S Københavns Kul- og Koks Kompagni („KKKK“) ved den nævnte lejlighed på forskellig vis havde ydet aktiv bistand ved landsætningen af de tyske tropper på Langelinie. Ifølge disse rygter skulle de tyske tropper være landsat fra skibe tilhørende „KKKK“ eller her liggende „Stinnes“-skibe, der i dagene før 9. april 1940 havde løst kul til selskabet, og disse skulle have ydet tyskerne hjælp bl. a. ved at belægge kajplads til tyskernes ankomst.

Af oplysninger, kommissionen har modtaget om disse forhold efter afgivelsen af fornævnte beretning, anføres en fra marineministeriet til kommissionen videre-
lagttagelser af stud. med. J. G. Bangshøj.
 sendt skrivelse fra stud. med. J. G. Bangshøj, der mente at kunne give nogle oplysninger af interesse vedrørende den nævnte kajplads. Bangshøj havde — hævder han — i dagene før den 9. april bemærket „de meget omtalte tyske kulskibe, der lå på en plads, hvor troppetransporten lagde til“, og han mener at kunne huske forskellige enkeltheder om dem. Han havde — sammen med en kammerat — sidst set skibene den 8. april ca. kl. 21, og der var i hvert fald 2 skibe, måske 3. De lå ved Langelinie kajen nærmest lystbådehavnen, i hvert fald et af dem førte „et meget sort tilroget hagekorsflag“. Næste dag var Bangshøj kl. ca. 12 middag atter på Langelinie. Da lå det tyske troppetransportakib på „kulskibenes“ plads, medens disse ikke var at se (nærmere herom, A. nr. 75).

Samme dag, som Bangshøj afsender sin skrivelse — den 21. december 1946 —, indeholdt dagbladet „Information“ en artikel med overskrift: „*To tyske hjælpeskudere ved Langelinie — tegnet den 7. april 1940*“ med undertitel: „*Det var to overmalede Stinnes-både med mærkelige grusbunker som dækslast.*“ I denne artikel, der ledsagedes af „en skitse“ af de to tyske både bag „Godthaab“, oplyser reklamechef, forfatteren Gunnar Hansen — i modsætning til det af havnedirektøren tidligere opgivne, at der ikke den 8. om aftenen var afgået tyske kulbåde —, at han den 7. april 1940 kl. 16 tegnede en skitse af de to mystiske tyske skibe (skitsen se A. nr. 76, hvori hele artiklen er optrykt), netop fordi han fandt dem mystiske. Han mente, det var tyske hjælpeskudere, og han havde — fortsættes der — altid senere ment, at de den 8. april afsejlede til Norge. Skibene var også malede, men „Stinnes“-selskabets kendte korslagte hamre skinnede igennem, og man kunne tydeligt se navnene. Det ene skib havde et fornavn, som Gunnar Hansen senere havde glemt, men efternavnet var „Stinnes“. Det andet skib hed „Masuren“. Skibene var i bygningen krigsaksebeliggende. Ved alle trapper hang skilte med ordene: „Adgang forbudt for mandskabet“, og på alle dæksluger lå grusbunker i indtil 3 m's højde. Han fik derfor allerede den dag mistanke om, at lasten ikke var almindeligt gods. De givne oplysninger rokker — hedder det videre i artiklen — ved de tidligere givne vidneudsagn. „Masuren“ kendtes

Artikel i dagbladet „Information“.

i havnevevsnets rapporter, men ifølge dem afsejlede den fra *sydhavnen* den 8. (herom ber. II A. 68).

Det i nævnte bladartikel indeholdte blev senere, efter at der af skibsreder Albert Jensens efterladte var fremlagt forskellige nye oplysninger, af bladet korrigeret i en artikel den 28. december 1947, betitilet: „*Ingen tyske skibe ved Langelinie 8. april*“ med undertitel: „*Fuld klarhed over Stinnes-bådernes bevægelser i danske farvande i april-dagene.*“ (Artiklen optrykt A. nr. 77).

Vedrørende spørgsmålet om eventuelle „Stinnes“-skibe ved Langeliniekajen på de nævnte tidspunkter blev det herom i ber. II (s. 13) refereret, at kommissionen efter at have fået oplyst, at politimyndighederne gennem længere tid havde beskæftiget sig med spørgsmålet om, hvorvidt der af „KKKK“ var ydet bistand ved nævnte landsmøtning, af disse myndigheder havde fået den oplysning, at det i så henseende hidtil fremkomne ikke for tiden gav grundlag for videre undersøgelser. Kommissionen fandt derfor på nævnte tidspunkt ikke anledning til at beskæftige sig mere hermed.

Efter afgivelsen af nævnte beretning har kommissionen imidlertid modtaget forskelligt nyt materiale, der støtter det i formævnte bladartikel i „Information“ af 28. december 1947 anførte. Fra direktør Holger Jensen, en broder til afdøde Albert Jensen, „KKKK“, foreligger en skrivelse af 4. januar 1947 (A. nr. 78), og den 24. april a. å. tilskrev administratorerne for „KKKK“ kommissionen i samme anledning (A. nr. 79).

Redegørelser
fra „KKKK“
om „Stinnes“-
bådernes
bevægelser
i danske
farvande.

De to henvendelser, der omhandler bevægelser af „Stinnes“-bådene, går sammenstemmende, efter stedsfundne undersøgelser vedrørende de „Stinnes“-både, der i den periode, der kan være tale om, var kommet til København, ud på, at der ingen sådanne både har ligget ved Langelinie, og det oplyses nærmere herom, at de to både „Masuren“ og „Königsberg-Preussen“ er afgået herfra samme dag, den 22. marts 1940. Skibene var imidlertid, såvidt det kunne konstateres, kommet tilbage til København den 27. marts 1940 formentlig på grund af isvanakeligheder.*) „Masuren“ var derefter afgået den 2. april 1940 til Kopperværkshavn ved Helsingborg (jfr. A. 164), hvortil båden var ankommet samme dag. Den 5. april afgik den igen fra den svenske havn og fik samme aften på Helsingør red dansk lods ombord, hvorefter den er gået videre gennem Storebælt, hvor den danske lods kvitteredes ved „Albuen“ (i nærheden af Nakskov) (jfr. A. nr. 79). Skibet „Königsberg-Preussen“ var den 3. april afgået til Nordenham via Lillebælt. To andre „Stinnes“-både „Mühlheim-Ruhr“ og „Wolheim“ er afgået fra København den 5. april, og redegørelsen slutter med, at såvidt det kan ses, har der i den nævnte periode ikke været flere „Stinnes“-både i København eller i de danske farvande end de i skrivelsen angivne, ligesom det oplyses, at der heller ikke ved undersøgelsen af selskabets forhold, som administratorerne i de forløbne år har haft lejlighed til at foretage, er fremkommet noget, der indeholder støtte for, at de forskellige rygter om selskabet og dets ledelse skulle have deres rigtighed.

„Stinnes“-
båden
„Hugo
Stinnes“.

En anden af „Stinnes“-bådene, dampøren „Edmund Hugo Stinnes“ blev den 24. marts 1940 torpederet ud for Thorøminde på Jyllands vestkyst på vej fra Nordenham med en ladning koks til firmaet Albort Jensen, København.

Ifølge en af fyrdirektoratet til marineministeriet den 19. februar 1943 fremsendt indberetning, der er videresendt til kommissionen, havde stenfisker Alfred Dixon, der under kontrol af tyske officerer havde foretaget en dykkerundersøgelse

*) Om de omtalte gruebunker ombord på „Masuren“ oplyses, at disse var placeret for at få skruen i vandet, A. 164.

af skibet, indberettet, at skibet var lastet med koks i forlasten, hvorimod der ikke kunne ses koks i agterlasten, i hvilken sidste stenfiskeren ikke var inde. Derimod havde han bemærket, at der under broen fandtes 24 kasser med maskingeværer. Tyskerne havde meddelt ham, at der ikke ville blive givet tilladelse til at bjerger vraket. „I henhold til disse oplysninger“ — slutter fyrdirektoratet sin skrivelse — „må man gå ud fra, at skibet foruden maskingeværerne under broen har haft noget i agterlasten, der har været tænkt anvendt under besættelsen af Danmark den 9. april 1940, og at der har været et vist samarbejde mellem tyskerne og firmaet Albert Jensen“ (A. 169).

Denne skrivelse fra fyrdirektoratet blev — oplyser marineministeriet — i 1943 henlagt af hensyn til de da rådende forhold og blev af samme årsag ikke omtalt i den af søværnskommandoen udarbejdede generalrapport for sikringsstyrken 1939–40, men efter befrielsen blev der af Thorsminde minehold foretaget en eftersøgning og undersøgelse af vraket. Resultatet heraf meddeltes kommissionen ved skrivelse af 2. juni 1947, og ministeriet meddelte samtidig, at man ikke for nærværende påtænkte at iværksætte yderligere undersøgelse (A. 170).

Foranlediget af den i fyrdirektoratets fornavnte skrivelse indeholdte antydning af et samarbejde her mellem Tyskerne og firmaet *Albert Jensen* har kommissionen på forespørgsel fra A/S Albert Jensen modtaget den oplysning, at firmaet som befragtningsagent d. 5. marts 1940 havde sluttet nævnte båd for en fuld ladning koks fra Nordenham i Tyskland til København, og båden afgik fra lastepladsen til København d. 21. marts 1940. Firmaet havde udelukkende fungeret som befragtningsagent og havde ikke haft den ringeste kendskab til, at båden skulle indtage eller har indtaget andet end selve kokslasten. „Vi må derfor“ — slutter firmaet sin svarskrivelse til kommissionen (A. nr. 81) — „på det bestemteste afvise enhver tanke om, at firmaet Albert Jensen Aktieselskab har haft noget som helst kendskab til de i fyrdirektoratets skrivelse af 19. februar 1943 til marineministeriet omtalte forhold, og beklager meget, at fyrdirektoratet uden noget grundlag har set sig foranlediget til at fremsætte så alvorlige beskyldninger mod vort firma.“

I bogen „Maskerne falder i Nürnberg“* (s. 211) er om den tyske Luftwaffe-attaché i Danmark, oberst J. P. Petersen oplyst, at han samme morgen (d. v. s. den 8. april) meddelte general Himer, at to dampere, som lå ved den sydlige del af Langelinie, sandsynligvis ville forlade havnen i løbet af den 8. april (optrykt i ber. II. A. 89).

Landgangen
ved Langelinie.

Spørgsmålet om den tyske landsætning på Langelinie morgenen d. 9. april 1940 er senere blevet nærmere omtalt i pressen. Således gav artikler i dagbladet „Information“ (A. nr. 82–84) anledning til en politiundersøgelse med efterfølgende retssag, hvis grundlag blev nogle af bladet fremskaffede og offentliggjorte dokumenter overfor nogle herboende tyske statsborgere, som havde medvirket ved nævnte landsætning**). Disse dokumenter er senere sammen med akterne angående den ved Københavns byret den 18. marts 1948 afsagte dom over de nævnte personer på kommissionens anmodning tilgået denne, og samtidig med at kommissionen fra justitsministeriet anmodede om sagens akter, begærede man politirapport optaget over daværende Luftwaffeattaché, oberst J. P. Petersen. (A. nr. 85–87).

På dette grundlag kan herefter om forberedelserne til den tyske landgang oplyses følgende:

*) Af Helge Knudsen og Henrik V. Ringsted.

**) Om de straffe, der ved Københavns byrets dom af 18. marts 1948 idømtes de tiltalte Schäfer, Thiele, Zimmermann, Graß og Sporns, se A. nr. 89.

Petersen var — oplyser han — den 25. marts 1940 telefonisk kaldt til O. K. W. (Oberkommando der Wehrmacht) i Berlin og fik her besked om at henvende sig til general Kaupisch, der fortalte ham, at Hitler havde givet ordre til, at Danmark skulle besættles*). Tidspunktet var dog endnu ikke fastlagt og heller ikke den måde, hvorpå besættelsen skulle foregå. Tilstede ved mødet var Kaupischs stabschef, generalmajor Himer. Den 6. april 1940 indfandt oberst Petersen sig ifølge ordre påny hos Kaupisch i O. K. W. Ved denne lejlighed fik han at vide, at man ville lade et skib, hvori var landgangstropper, gå ind til Langelinie, og Kaupisch spurgte Petersen, om han mente, at en sådan aktion kunne gennemføres, og om han vidste, hvorvidt skibe kunne losse ved Langelinie, og hvorvidt det skib, der skulle anvendes, kunne gå ind til Langelinie. Petersen svarede, at han mente, at en sådan aktion kunne gennemføres, og at skibet kunne losse ved Langelinie, men oberst Petersen gjorde indsigelse, da Kaupisch meddelte ham, at man ville sende en bataillon mand med dette skib, idet Petersen ikke mente, at dette var nok, men han fik her at vide af Kaupisch, at dette tal ikke lod sig ændre. På forespørgsel erklærer oberst Petersen videre, at der ikke ham bekendt var truffet særlige arrangementer eller aftaler på tysk foranledning for at sikre, at det skib, der skulle gå ind til Langelinie med tyske tropper, uhindret slap ind i havnen. Men han erindrer, at han ved mødet den 6. april 1940 udtrykkeligt gjorde Kaupisch opmærksom på, at det var meget risikabelt at lade et ubevæbnet skib forsøge at gå ind i Københavns havn, og at et sådant forsøg var udsat for at mislykkes, såfremt skibet ikke var ledsaget af et krigsskib, under hensyn til at Københavns havn var beskyttet af forter ved indløbet. Men Kaupisch afviste ifølge oberst Petersen disse indvendinger**). Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt der var sikret det tyske skib kajplads ved Langelinie, erklærer oberst Petersen, at han positivt vidste, at dette ikke var tilfældet. Dette spørgsmål var drøftet på mødet den 6. april 1940, og det blev her aftalt, at skibet måtte søge ind til en eventuel ledig plads ved Langelinie og lægge til dør. Var ingen plads ledig, måtte skibet lægge til på siden af et af de andre skibe, der allerede lå ved Langelinie, og landsætte tropper og materiel over dette skib. Det var en major Glein, der fik ledelsen af den tyske bataillon, der landsattes på Langelinie, og majoren var også tilstede ved mødet den 6. april og fortalte her at have været i København og foretaget observationer bl. a. af Langelinie og Kastellet. Majoren havde ingen vanskeligheder haft af nogen art, men såvel danske civilpersoner som soldater havde givet ham alle de oplysninger, han havde ønsket at få. (At hverken oberst Petersen eller Renthe-Fink havde haft noget kendskab til, at major Glein havde været i København, A. 191).

Som det videre fremgår af oberst Petersens forklaring, ankom generalmajor Himer, der skulle tage kommandoen over de tyske tropper i Danmark, indtil Kaupisch ankom, hertil allerede den 7. april 1940. Himer ville — ifølge Petersen — ud i byen

*) I bilagene (A. nr. 88) er til yderligere oplysning af hele spørgsmålet optrykt artikel i „Berlingske Tidende“ d. 6. juli 1945, indeholdende et interview med general Kaupisch ved red. Henrik V. Ringsted. Kaupisch kommer her ind på de nærmere omstændigheder, hvorunder han fik opgaven overdraget, og erklærer, at det var Hitler selv, der ledede angrebet, og på ansvaret for „OPROP“et, der var lavet af Hitler selv og uden Kaupischs vidende var underskrevet med hans navn. Endvidere omtales i interviewet Kaupischs foragt for nazisterne og hans møde med danske nazister, der opøgte ham. Endelig omtales besættelsen af Norge, der kunne have været mislykket, hvis tyskerne var blevet opholdt af dansk modstand i 8—10 dage.

**) Om at oberst Petersen på nævnte møde overfor Kaupisch angav, hvilke militære mål der fandtes i København, og at Kaupisch ved denne lejlighed afgjorde, hvilke af disse — og kun disse — der skulle bombarderes fra luften, hvis man fra dansk side ikke imødekom det tyske kapitulationskrav, derom oberst Petersen A. 190 f.

for at bese bl. a. Langelinie, men dette ville Petersen ikke tillade ud fra den betragtning, at han anså det for at være farligt. Da Himer insisterede på, at de nævnte observationer blev foretaget, kørte oberst Petersen i sin bil til Langelinie. Han konstaterede her — erklærer han —, at to dampere, der lå ved Langelinie, såvidt han husker ved siden af hinanden i nærheden af viadukten — nærmere kunne han ikke anføre stedet —, var ved at blive gjort søklar, hvilket indtryk han nærmere forklarer derhen, at han kunne se, at skibene var ved at være udlossede eller var udlossede. Han regnede derfor med, at de ville sejle, eventuelt samme dag. Han hævder bestemt ikke ved den omtalte lejlighed at have anstillet forespørgsler af nogen art vedrørende kajplads. Efter at have været på Langelinie kørte oberst Petersen til gesandtakabet, hvor han traf Himer og aflagde rapport til denne. Han forklarede, at det kunne forventes, at to skibe, der lå ved Langelinie, ville afgå i dagens løb.

Han gjorde dog — erklærer han — udtrykkelig opmærksom på, at det ikke med sikkerhed kunne siges, hvorvidt skibene virkelig ville afgå, ligesom kajpladsen kunne blive optaget af nye tilkommende skibe. Såvidt oberst Petersen erindrer, beskrev han ikke for Himer nøjagtigt, hvor de omtalte skibe lå, dog mener han, at de lå ved den sydligste ende af Langeliniekajen, og at han meddelte Himer dette. Himer skal derefter iflg. Petersen have udfærdiget et chiffratelegram til Kaupisch indeholdende resultatet af oberst Petersens observationer.

I den til betænkning I aftrykte generalrapport fra søværnet findes — som omtalt i ber. II, s. 13 — følgende bemærkning: Under landsætningen (af de tyske tropper på Langelinie) anvendte de tyske tropper til hjælp til transport et dansk kulautomobil, hvis ejendomsforhold ikke er fastslået.

Spørgsmålet om, hvorvidt der her, som en række rygter ville vide, var ydet hjælp fra „KKKK“, er også omtalt i den foran omtalte skrivelse til kommissionen fra direktør Holger Jensen (A. nr. 78), og der anmodedes om kommissionens bistand til at gendrive disse rygter, der ved flere lejligheder havde fundet vej til pressen.

Forholdet vedrørende kulbilen, der, som det nu er oplyst, om morgenen den 9. april 1940 transporterede en radiosender fra det tyske skib til Kastellet, er nærmere det, at kulbilen tilhørte ikke „KKKK“, men „KBK“ (Københavns Brændsels Kompagni), hvor en under firmaet ansat tysk statsborger uden videre havde taget den og anvendt den til nævnte formål.

Om denne kulvogn og om dens anvendelse ved nævnte lejlighed foreligger nu udførlige oplysninger, indhentet under retssagen mod en række dengang herboende tyske statsborgere (A. nr. 89) samt oplysninger afgivne af fornævnte luftattaché J. P. Petersen (A. nr. 87).

Det fremgår heraf, at ordren stammer fra general Kaupisch, der ved det af oberst Petersen foran omtalte møde i Berlin den 6. april 1940, hvor forberedelserne til besættelsen blev truffet, havde forespurgt Petersen, om han kendte nogle rigstyske reserveofficerer i København. Efter at have oplyst, at han kendte een, *Hubertus von Zimmermann*, beordrede Kaupisch, at Petersen så sent som muligt skulle henvende sig til denne, erklære ham for soldat samt pålægge ham at assistere ved Langelinie med en del mænd; endvidere skulle Zimmermann sørge for en lastvogn, der også skulle være tilstede ved Langelinie, når transportskibet ankom. De nævnte mænd skulle dels hjælpe med ved fortøjningen, dels ved hjælp af lastvognen transportere en radiosender, der var installeret i en eller flere kasser, fra skibet til Kastellet.

Iøvrigt skulle de handle efter ordrer afgivet af kommandanten over tropperne, major *Glein*. Oberst Petersen måtte ikke meddele Zimmermann, at der var tale om

en invasion i Danmark, men det skulle blot meddeles, at et tysk skib ville komme til København fra et oversøisk land og lægge til ved Langelinie. Det ville medføre nogle kasser, der skulle transporteres til gesandtakabet, og det var det, Zimmermann og de omtalte mænd skulle besørge. Oberst Petersen henvendte sig derefter — det var den 8. april om eftermiddagen — til Zimmermann, og ifølge dennes forklaring modelte Petersen ham, at han næste morgen tidlig kl. 4 skulle være på Langelinie med en lastvogn og 4 mand. Hvis de blev standset af en politipatrouille, måtte de ikke tale om, hvad deres ærinde var, men måtte selv tage konsekvenserne. De skulle benytte felt-råbet „Nordslesvig“. Hvis skibet ikke kom indenfor et tidsrum af 20 minutter til en halv time, skulle ordren anses som bortfaldet, men meddelelse herom skulle gives oberst Petersen. Da obersten havde talt med Zimmermann „som reserveofficer“, havde denne opfattet det som soldat, hvilket han støttede på en udtalelse af obersten om, at ordren kom fra O. K.W., og at det ville koste ham hovedet, hvis der blev talt om det. Ordren skulle videregives til de fire mand, akkurat som den var givet til Zimmermann. Det skulle helst være gamle tyske soldater, som Zimmermann sandsynligvis kendte fra den tyske koloni. Zimmermann gik herefter til *Schäfer*, fordi denne som tidligere formand for kolonien kendte mange af dennes medlemmer, ligesom Zimmermann mente, at Schäfer kunne skaffe en lastbil. Schäfer, der var syg, henviste Zimmermann til *H.W.F. Thiele*, hvorefter det blev besluttet, at tre personer, *Graff*, *Sporns* og *Jahn* skulle deltage i aktionen. Thiele havde dog først — erklærer han — overfor Schäfer hævdet, at han ikke ville have noget med det at gøre, da det var blevet ham for mystisk, efter at Zimmermann havde sagt til ham, at man eventuelt skulle *ustadeliggøre* en dansk politipatrouille, hvis man mødte en sådan. Schäfer opfordrede derfor Thiele til at gå til gesandten og høre, om det var noget i rigets interesse. *Renthe-Fink* skal herefter på Thieles forespørgsel have svaret, at det var noget i rigets interesse, at hans stilling som diplomat forbød ham at udtale sig, men at Thiele gjorde klogest i at forholde sig tavs.

Om hvorvidt *Renthe-Fink*, der til en tidligere rapport (ber. II A. 28) har hævdet først at have fået kendskab til det tyske overfald på Danmark den 8. april 1940 mellem kl. 22 og 23, i virkeligheden har fået denne kundskab tidligere på aftenen gennem sine forhandlinger med Oberst Petersen og de andre, der skulle medvirke næste morgen, herom oberst Petersen A. 195 og 196, Thiele A. 221 og A. nr. 93.

Lastvognen fik man gennem tyskeren *Fritz Köster*, der var direktør for et handelsselskab her i landet. Köster henvendte sig telefonisk til *Sporns*, der var blevet ansat i Københavns Brændsels Kompagni først som havnearbejder og senere som forvalter, og *Sporns* mødte herefter næste morgen på Langelinie med en af firmaets lastvogne, som han havde taget uden firmaets vidende. Tilstede om morgenen var foruden Zimmermann og Thiele de tre nævnte *Graff*, *Sporns* og *Jahn* samt en person ved navn *Fast*. De to sad i lastbilen, medens Thiele, *Graff* og *Fast* fordelte sig i anlægget for ikke at virke påfaldende. „Kort efter gled“ — udtaler Zimmermann til politirapporten — „et skib ind til kajen foran på Langelinie. Det var en lille grå damper, der lignede de dampere, der går til Hven. Det hele så fuldstændig fredsmæssigt ud.“ Da Zimmermann og de andre kom frem til skibet, var landgangsbroen allerede lagt og soldater i færd med at springe i land. Tyske soldater bragte herefter nogle kasser i land og anbragte disse, der indeholdt den omtalte radiosender, på bilen, der herefter kørte til Kastellet. (Jfr. de nærmere herom af Zimmermann, Schäfer, Thiele, *Graff* og *Sporns* afgivne forklaringer, A. nr. 89).

Af anden medvirkning af andre herboende tyske statsborgere ved besættelsen af Danmark kan i denne forbindelse anføres, at herboende tyskere den 9. april om morgenen var posteret ud til hver sin kaserne for at observere disse kaserner og iagttagelse, om der her blev slået alarm. Ordre hertil var givet af oberst Petersen (A. 193); formålet var ifølge denne udelukkende det, at han herigennem ville skaffe sig underretning om, hvorvidt besættelsen af København blev gennemført fredeligt (A. 198). Det var nemlig hans personlige, og også ansvarlige tyske kredsens ønske, at besættelsen skulle ske således. Man håbede fra tysk side på, at det ikke kom til kamp, hvorfor man kun havde afsendt en bataillon til nævnte formål. Og de luftstyrker, der var afsendt, var så svage, at de ingen betydning havde. Der var kun 54 bombemaskiner og ca. 70 „Zerstörer“, og dette var ifølge oberst Petersen langt fra tilstrækkeligt, hvis det skulle komme til kamp. De tre mand ved kasernerne skulle telefonisk rapportere til oberst Petersen, hvis der blev slået alarm, men han hørte intet fra dem. Iøvrigt var det oberst Petersens opfattelse, at hverken Zimmermann eller de andre deltagere var vidende om, hvad der var i gære, og at de skulle medvirke til en besættelse af Danmark. Han erklærer endelig intet at kende til, at deltagerne i aktionen på Langelinie senere skulle have fungeret som vejvisere for de tyske tropper eller eventuelt have hjulpet tyske tropper på anden måde, lige så lidt som han kender noget til, at nogen her i landet boende tysker før besættelsen havde udøvet femtekolonnevirksomhed for Tyskland her i landet.

Tyskere posteret ved danske kaserner før besættelsen.

De tyske luftstyrker over København.

Idet der om enkeltheder yderligere henvises til de af Zimmermann, Schäfer, Thiele, Graff og Sporns afgivne forklaringer (domsakterne A. nr. 89 og politirapporter A. nr. 91 og 92), kan til nærmere belysning af det interne samarbejde mellem de deltagende herboende tyske statsborgere og de tyske myndigheder henvises til de foran omtalte dokumenter, der optrykkes i bilagene (A. nr. 93—104), og som er af følgende indhold:

a) (A. nr. 93) genpart af rapport af 12. april 1940 fra Werner Thiele til Landeskreisleiter Dänemark (Schäfer) (udførlig redegørelse for hans medvirken den 9. april og dagen før); b) (A. nr. 94) mappe, hidrørende fra „Skuld“, forsynet med følgende påskrift: Partiets indsats ved Danmarks besættelse af tyske tropper; c) (A. nr. 95) skrivelse fra W. Thiele til F. Jahn, hvori Thiele udbeder sig Jahns indberetning om, hvilke oplevelser han har haft ved landets besættelse; d) (A. nr. 96) skrivelse af 12. april 1940 fra W. Thiele til H. Graff, hvori Thiele udbeder sig Graffs indberetning om, hvilke oplevelser han har haft ved landets besættelse; e) (A. nr. 97) skrivelse af 20. april 1940 fra Schäfer til Staatssekretär und Chef der Auslands-Organisation im Auswärtigen Amt, Gauleiter E. W. Bohle, Berlin (Genpart). Af nævnte skrivelse fremgår, at der er fremsendt meldinger fra de partifæller, der deltog i landsættelsen af de tyske tropper natten mellem den 8. og 9. april 1940; f) (A. nr. 98) indberetning af 20. april 1940 fra forvalter Erich Sporns til Werner Thiele, hvori Sporns i enkeltheder gør rede for sin indsats den 8.—9. april 1940; g) (A. nr. 99) skrivelse af 22. april 1940 fra General Kaupisch til Rittmeister Ernst Schäfer, Frithiof Nansens plads 6, 2, hvori Kaupisch takker Schäfer for hans indsats ved besættelsen af Danmark; h) (A. nr. 100) følgeskrivelse af 17. april 1940 fra E. Schäfer til medlemmer af den tyske koloni, vedlagt et opråb til de enkelte medlemmer om at udføre de opgaver, der bliver dem pålagt; j) (A. nr. 101) indberetning af 20. april 1940 fra Schäfer, hvori denne gør rede for, hvorledes han af von Zimmermann er blevet instrueret om at skaffe 5 partifæller med en lastvogn til en særlig indsats den 9. april 1940 om morgenen m. v.; k) (A. nr. 102) genpart af skrivelse af 25. april 1940 med forakkellige bilag fra Schäfer til Stabsamtsleiter der Auslandsorganisation der NSDAP, hvori Schäfer besvarer forskellige spørgsmål; l) (A. nr. 103) skrivelse af 20. marts 1940 med bilag fra Schenk (Die Leitung der Auslandsorganisation) til Schäfer; m) (A. nr. 104) genpart af skrivelse af 4. april 1940 fra Schäfer til Schenk. (Den persönlichen Referenten in der Leitung der Auslands-Organisation der NSDAP).

Tyske beslag-
læggelser
af danske
automobiler
d. 9. april
1940 om
morgenen.

Udover den fornævnte kulvogn, der som anført toges fra Københavns Brændsels Kompagni efter forudgående tysk planlægning, rekvirerede tyskerne ifølge foreliggende meddelelser den 9. april om morgenen umiddelbart efter landgangen såvel danske personvogne som lastvogne. I en kommissionen efter afgivelse af beretning II tilgæet skrivelse af 28. februar 1947 fra direktøren for firmaet *Ove Haugsted*, Skt. Annæ plads 20 (A. nr. 105), gives nærmere oplysninger om et sådant tilfælde, hvor to af firmaets lastbiler i Frihavnen for et vist tidspunkt beslaglagdes af tyskerne og af disse benyttedes til våbentransport og til transport af medlemmerne af den engelske legation fra legationsbygningen i Bredgade til Kastellet, hvilket senere gav anledning til rygter om, at firmaet havde handlet i samarbejde med tyskerne nævnte morgen. Af de nævnte skrivelser vedføjede bilag sammenholdt med det for kommissionen iøvrigt foreliggende om de nærmere omstændigheder i forbindelse med den tyske landgang på Langelinie, herunder de udførlige rapporter over oberst Petersen og domsudskifterne over herboende tyske undersætter, hvori intet udtales om det her angivne tilfælde, fremgår efter kommissionens opfattelse tilstrækkelig tydeligt, at der i det foreliggende tilfælde alene har været tale om en tilfældig tysk rekvirition, og da det ville føre for vidt at underkaste alle sådanne tilfælde en nærmere undersøgelse til konstatering af, hvorvidt der måtte foreligge tysk tvang eller forudgående aftale med tyskerne, har kommissionen ment det tilstrækkeligt at afstrykke firmaets skrivelse med bilag, hvorefter som anført — efter kommissionens opfattelse — tydeligt fremgår, at der her intet kan bebrejdes pågældende firma.

Oberst
Petersen
ledsager
Renthe-Fink
(II udenrigs-
ministeriet).

I den over oberst Petersen optagne politirapport gør denne endvidere rede for de instrukser, han af general Kaupisch modtog om, hvad han personlig skulle foretage sig den 9. april. Instrukserne gik ud på, at han om morgenen skulle ledsage den tyske gesandt til det danske udenrigsministerium, hvor det tyske ultimatum skulle overbringes. Grunden til, at han skulle med, var, at han, når Renthe-Fink havde overbragt ultimatummet, skulle varetage de militære interesser. Han skulle således gøre opmærksom på, at besættelsen omfattede hele Danmark, og at det var nødvendigt, at udenrigsministeren var opmærksom på dette forhold, således at han kunne sætte sin regering ind i den faktiske situation. Og Kaupisch havde i det hele instrueret ham om, at han efter bedste evne gjorde udenrigsministeren opmærksom på, at det var nødvendigt, at den danske regering vedtog de stillede betingelser, for at ofrene på begge sider blev så små som muligt. Det omtalte ultimatum ville — efter hvad Kaupisch havde meddelt ham — afgå fra det tyske udenrigsministerium med den sædvanlige kurér, der ankom til København hver søndag aften. Kureren ville derefter beholde det i sin varetægt, indtil et nærmere bestemt tidspunkt, mandag den 8. april 1940, vistnok kl. 24.00, da kureren skulle overlevere det til Renthe-Fink. At oberst Petersen ikke havde betroet sig til Renthe-Fink før på et eller andet tidspunkt natten mellem den 8. og 9. april, herom A. 195. Om mødet med den danske udenrigsminister, A. 195—196.

Indberetning
til Berlin
om danske
indkaldelser.

Om de af oberst Petersen i hans egenkab af luftattaché her i landet sidst i marts eller i begyndelsen af april 1940 til Berlin foretagne indberetninger om, at man fra dansk side påtænkte at indkalde „vistnok 2 divisioner“, der skulle stationeres i nærheden af den tyske grænse, henvises til det foran under afsnit II. A. 1. bemærkede.

C. Forsvarsminister Aalng Andersen og de militære dispositioner truffet før den 1. april 1940 m. v.

I den af generalkommandoen udarbejdede beretning af maj 1940 om begivenhederne ved hæren den 6.—9. april 1940 findes nærmere redegørelse for de betingelser for forsvar, der forelå den 9. april 1940, og herunder en nærmere udredning af de forslag, der af chefen for generalkommandoen i 1939 og 1940 var stillet, men som ikke

medførte nogen forøgelse af den tjenstgørende styrke med genindkaldt mandskab. Der er om disse forhold gjort nærmere rede i bet. I, s. 89. I nævnte beretning oplyses yderligere (s. 90), at ved krigens udbrud den 1. september 1939 blev årgangene 1936 og 1937 (samt mandskab til flåden) indkaldt. Endvidere skulle — hedder det sammesteds — årgangene 1934, 1935 og 1938 møde til et par ugers mønstring, og beretningen fortsætter dette spørgsmål vedrørende: „På forespørgsel om, hvorvidt det er rigtigt, at der er truffet bestemmelse om kun at indkalde 2 årgange i et ministermøde, uden at der først er indhentet erklæring fra generalkommandoen, udtaler Alsing Andersen, at „det kan afgjort ikke være rigtigt“, han må have haft forhandling med generalkommandoen om tingene, da han ikke „som civilist“ ville have fundet på arrangementet med hjemsendelse af indkaldt mandskab med uniform.“

Foranlediget af disse i beretningen omtalte bemærkninger af Alsing Andersen fremkom i „Berlingske Aftenavis“ den 27. oktober 1945, efter at betænkningen var offentliggjort, en artikel af den daværende chef for generalkommandoen, general With, under overskriften „En indsigelse fra general With mod Alsing Andersens forklaring“. — „Vigtig udtalelse overfor 9. april kommissionen ganske i strid med virkeligheden.“ (A. nr. 106).

I denne artikel hævdede generalen, at det var en kendsgerning, „at beslutningen om kun at indkalde 2 årgange ved krigens udbrud er en egenrådig bestemmelse, taget i et ministerråd, uden at forsvarsministeren havde gjort sig den ulejlighed at rådføre sig med hærens ansvarlige chef i denne vigtige sag“, og generalen fortsætter: „De faktiske forhold er følgende:

Da krigen trak op, henvendte jeg mig personlig til forsvarsminister Alsing Andersen og fremsatte mundtlig forslag til indkaldelse af en mindre sikringsstyrke på 5 årgange. Ministeren svarede mig omgående, at der i et ministerråd alt var truffet bestemmelse om kun at indkalde 2 årgange. Han betydede mig, at denne bestemmelse stod fast.

Stillet overfor denne overraskende kendsgerning og uden udsigt til at kunne føre mit forslag igennem foreslog jeg, som en beslutning af sekundær art, at indkalde 2 årgange, som af ministerrådet bestemt, og desuden at indkalde 3 årgange til mønstring i ca. 10 dage, for derefter at hjemsende dem i uniform, hvorved en senere mulig indkaldelse ved mobilisering eller til sikringsstyrkerne ville kunne gennemføres hurtigere end normalt. Jeg henstillede endvidere, at denne fremgangsmåde fremtidig blev anvendt under krigen, sålænge forholdene skønnedes at kunne tillade en omskift af årgangene.

Dette forslag lovede ministeren at gå ind for, og ved et påfølgende møde hos H. Majestæt Kongen — jeg mener, det fandt sted den 1. september 1939 —, hvor statsminister Stauning, udenrigsminister Munch, forsvarsminister Alsing Andersen samt værnacheferne var tilstede, blev det af mig fremsatte subsideære forslag til indkaldelser fastlagt.“

„Samme aften“ — fortsætter generalen — „udsendtes en officiel meddelelse fra krigsministeriet om, at årgangene 1936 og 1937 ville blive indkaldt til uopholdeligt møde. Desuden skulle i de nærmeste dage årgangene 1934, 1935 og 1938 indkaldes til mønstring i en halv snes dage. I hovedsagen ville disse tre årgange derefter blive hjemsendt med uniform m. v., men uden våben. Samtlige befalingsmænd af reserven og enkelte faste befalingsmænd af forstærkningen skulle indkaldes. Herudover til lige et antal værnepligtige befalingsmænd af ældre årgange end 1934.

Jeg havde højet mig for ministerrådets beslutning, der af forsvarsministeren overfor mig var understreget som uigenkaldelig, men selvom pressen satte det

hele op, som om det var en større forsvarsaktion, der her var i gang til betryggelse af landets forsvar, var forholdet i realiteten dette, at enhver skærpelse af den udenrigspolitiske situation fornuftigvis måtte forudsætte en hurtig foretagelse af denne lille beredskabsstyrke. Ministerrådets egenrådige beslutning om kun at holde 2 årgange inde, burde da ikke længere stå ved magt, men straks ændres.“*) (jfr. nærmere A. nr. 106, hvor artiklen er optrykt).

I en artikel den næste dag i „Social-Demokraten“ — „Et svar til general With af Alsing Andersen“ — (A. nr. 107) erklærer Alsing Andersen „på ingen måde“ at kunne godkende generalens fremstilling. „Efter hvad der foreligger“ — fortsætter Alsing Andersen — „fremkom der den 22. august 1939 indstilling fra generalkommandoen om etablering af en sikringstyrke. Den 28. august fremkom en anden indstilling om indkaldelse af 5 årgange.

På disse foranledninger og på grund af hele den urolige situation drøftedes spørgsmålet om forskellige militære foranstaltninger i ministermøder den 24., 26., 29., 30. og 31. august. I sidstnævnte møde fik jeg bemyndigelse til at *deponere indkaldelsesordrer* for årgangene 1936 og 1937 samt til at *klargøre* indkaldelse af skibsbesætninger.

Dette har jeg altså meddelt general With som resultatet af ministeriets drøftelser. Det imødekom ikke general Withs indstillinger, men det er noget andet, end at man handlede egenrådigt udenom hærens chef.“

Alsing Andersens fornævnte artikel fremkaldte et gensvar fra general With i „Berlingske Aftenavis“ den 9. november 1945 under titlen: „*Lad kendsgerningerne tale om 9. aprils tragedie*“ (A. nr. 108), hvori generalen fastholdt ved regeringsbeslutningen om kun at indkalde 2 årgange at have været stillet overfor et *fait accompli*, „det er dette“, skriver han, „jeg kalder for egenrådighed, og jeg fastslår atter, at hærens chef indtil dette tidspunkt var holdt udenfor afgørelsen af denne vigtige sag“.

Udover de fornævnte avisartikler henvises til den af kommissionen i et møde den 25. juni 1947 foretagne afhøring af general With dette spørgsmål vedrørende, hvori generalen nærmere kommenterer de nævnte artikler, bl. a. giver nærmere oplysninger om det af ham på mødet hos kongen i oktober 1939 fremsatte krav om indkaldelse af 10 årgange (st. 11—28).

For afgivelsen af nærværende beretning har kommissionen ment at burde aføske Alsing Andersen erklæring om, hvorvidt han måtte have noget at føje til fornævnte, og i en den 4. januar 1950 afgiven erklæring (A. nr. 45) bemærker han følgende:

„Jeg fastholder min redegørelse i „Social-Demokraten“ den 28. oktober 1945, og jeg fastslår, at general With hverken i sine avisartikler eller i sine udtalelser overfor kommissionen har påvist nogen urigtighed i min fremstilling.

Hovedsagen for general With er imidlertid at søge fastslået, at jeg er „gæet lidt uden om den kommanderende general“, som det hedder i det stenografiske referat sp. 14. Andre steder bruger generalen stærkere udtryk.

Jeg afviser bestemt denne påstand. Det fremgår ganske klart af alt foreliggende — også af generalens egne redegørelser —, at han den 22. august 1939 skriftligt har tilrettet mig en *motiveret* indstilling, hvis konklusion var indkaldelse af 5 årgange. (Stenografisk referat sp. 22—23). Der var på dette tidspunkt ikke krig.

*) Om en senere — omkring den 9. oktober s. å. — på generalens foranledning stedfunden konference hos kongen vedrørende foretagelse af de indkaldte styrker samt om tidligere minister dr. Krags udtalelser på partiformandsmødet den 8. april 1940, hvor spørgsmålet om indkaldelse bragtes på bane, herom nærmere i generalens artikel (A. nr. 106).

Det fremgår af min redegørelse, at ministermøderne de følgende dage behandlede general Withs indstilling, men at man ikke ønskede at gå videre end til at forberede indkaldelse af 2 årgange.

At general With var misfornøjet hermed, er en sag for sig, men spørgsmålet er behandlet *på grundlag af generalens indstilling med fuldt kendskab til hans motivering*. Selvom generalen ikke fik sin vilje, giver det ham derfor absolut ingen ret til at hævde, at der er handlet *uden om ham*, så meget mindre som generalen selv udtrykkeligt erkender (stenografisk referat sp. 26), at jeg efter fornyet forhandling med ham, da situationen en uges tid senere var ekærpet, gennemførte den aftale, jeg havde truffet med ham om yderligere at indkalde 3 årgange til kortere men-stringer."

III.

Statens civile luftværn april 1940.

(Bar. II, s. 57, A. 102—132).

Til kommissionen var fra en person, der mente, at følgende nedenfor af ham skildrede hændelse ville kunne belyse spørgsmålet om, hvorvidt der før den 9. april 1940 havde været aftaler mellem danske og tyske myndigheder om en tysk besættelse af Danmark, modtaget følgende:

"CB-politiet i København blev i største hast indkaldt til tjeneste torsdag den 14. marts 1940 med iklædning og træning for øje. Der var ikke mulighed for at få orlov, selv ikke til aftalt, presserende arbejde, hvilket der ved kurserne i efteråret 1939 og efter den 10. april 1940 altid blev taget hensyn til. Indkaldelsen gjorde et meget febrilsk indtryk bl. a. derved, at der ikke var sørget for kapper eller regntøj til trods for, at der havde været i alt fald et halvt år til at sørge for den nødvendige udrustning. Uanset denne alvorlige mangel, der først blev rettet flere dage efter indkaldelsen den 10. april 1940, fandt øvelser sted på et tidspunkt, da vejret var meget slud- og regnfuldt."

CB-politi-
øvelse i
Stor-
København
d. 14.
marts 1940.

For at imødegå eventuelle misforståelser, der havde måttet kunne opstå ved foranstående, tilskrev kommissionen på den givne foranledning indenrigsministeriet og anmodede om en redegørelse for de nærmere omstændigheder ved fornævnte CB-øvelse. Det fremgår af indenrigsministeriets svar, der støttes på en af civilforsvarsstyrelsen indhentet erklæring, at den nævnte indkaldelse var et led i en af de almindelige verdensbegivenheder motiveret effektivisering af luftbeskyttelsen, og at den var planlagt efter aftale med de civile og militære myndigheder i forbindelse med den ved indenrigsministeriets cirkulære af 12. marts 1940 fastsatte mærklægningsøvelse for Stor København (jfr. indenrigsministeriets skr. af 26. januar 1930 og det nævnte cirkulære, A. nr. 110).

IV.

Andre forhold.

Under afhøringen i kommissionen den 28. august 1947 forelagde civilingeniør *K. Højgaard* et notat, han havde gjort den 1. juli 1940, gående ud på følgende (st. 29):

"Lørdag den 29. juni berettede formand *Ahrens*, som er ansat i entreprenørfirmaet *L. Larsens eftf.*, ved en samtale med ingeniør *Højgaard* på „Orupgaard“ følgende:

Ahrens' firma, som igennem mange år for D.S.B. har udført alt forefaldende vedligeholdelsesarbejde ved færgelejerne i Gedser, var i begyndelsen af april måned beskæftiget med en ombygning af adgangsvejene til færgelejerne. I arbejdet indgik udførelsen af nogle kloakledninger på langs og tværs af de nævnte veje. Vejene var i betydelig udstrækning gennemskåret af udgravninger til ledningerne og således ufarbare for automobilkørsel.

Standsningen
af et vej-
arbejde ved
færgelejerne
i Gedser i
dagene før
9. april 1944

Arbejdet gik endnu fredag den 5. april sin normale gang. Om aftenen ved 9-tiden den 5. april gav den banemester, under hvem dette arbejde sorterer, telefonisk entreprenørfirmaet ordre til omgående at indstille anlægsarbejdet, tilfylde alle udgravninger og bringe vejene i farbar stand. Denne ordre udførtes således, at alt var i orden til vejtrafik mandag den 8. april.

Formand Ahrens meddelte endvidere, at der i den sidste uge før 9. april havde været en meget intensiv godstrafik sydfra til Gedser station. Et stort antal lukkede tyske jernbanovogne var ankommet og hensat på sporene i Gedser. Der blev ikke givet nogen oplysning om vognenes indhold eller bestemmelsessted. Umiddelbart efter besættelsen blev disse vogne af tyskerne transporteret nordpå. Det kan anses for givet, at de indeholdt krigsmateriel og forsyninger til besættelses-tropperne.

Samtalen påhørtes af skovridder Bang, „Orupgaard“, civilingeniør Sørensen, Nykøbing F., og godsfuldmægtig Højgaard, „Orupgaard“.

Foranlediget af disse kommissionen tilgæde oplysninger anmodede denne ved skrivelse af 26. september s. å. justitsministeren om optagelse af politirapport vedrørende de her omhandlede forhold, og mod skrivelse af 15. oktober s. å. fremsendte ministeriet rapporter, optaget af Københavns politi (A. nr. 111).

Af disse fremgår, at der vedrørende spørgsmålet har været foretaget afhøringer, foruden af fornævnte formand Ahrens og af civilingeniør K. Højgaard, tillige af indehaverne af det entreprenørfirma, der foretog nævnte arbejde, entreprenørerne Carl Petersen og Carl Olsen, samt af overbanemester ved statsbanerne K. Hove, sektionsingeniør J. Larsen, Næstved, og sektionsingeniør S. N. Tulstrup, begge ligeledes ansat ved statsbanerne. Endvidere har toldassistent Viggo Larsen, Gedser, herom afgivet forklaring.

Redegørelse
fra stats-
banerne.

Til nærmere afklaring af spørgsmålet har kommissionen gennem statsbanernes 1. distrikt modtaget vedlagte som bilag optrykte kort over Gedser station og færgeleje. I den skrivelse, hvormed kortet fremsendtes (A. nr. 113), gøres opmærksom på, at man med brun farve har farvelagt de veje, der danner adgangen til stationen og færgelejerne, og det vil ses, oplyser man, at vejforbindelserne er af en sådan art, at til- og frakørsel fra færgelejerne kunne ske ad vejen vest for stationen. Vejarbejderne fandt sted ved den østlige adgangsvej og bestod, såvidt det nu erindres, af rondegrovninger, der blev udført på to steder (jfr. de på planerne angivne røde cirkler). Rondegrovningerne udførtes af hensyn til en forbedret vandafledning fra vejen, der var påtænkt hovedindsats. Hvorvidt de strakte sig ind i vejbanen på en sådan måde, at vejen var blevet midlertidig ufarbar, kan ikke nu oplyses, men uanset dette var vejen vest for stationen som foran anført farbar, jfr. udtalelser i samme retning af de til fornævnte politirapport omtalte personer (A. nr. 111) samt af et øjensvidne, toldassistent Viggo Larsen, Gedser, der oplyser, at tyskerne ikke benyttede den normale vej, idet han udtaler, „at han dengang tænkte på, at de var godt orienteret, da han så, at de kørte ad „den gamle adgangsvej“ mod Nykøbing, og tropperne benyttede således ikke den ofte omtalte vej, hvor der nogen tid forinden havde været foretaget opgravning, idet de kørte fra færgelejet og lige ud ad den gamle adgangsvej mod Nykøbing“ (A. 133).

Statsbanerne henviser videre i fornævnte skrivelse til en af sektionsingeniør S. N. Tulstrup foretagen udredning (A. nr. 113, bilag 2), hvortil statsbanerne erklærer, at man intet har at tilføje. Tulstrup gør heri nærmere rede for omstændighederne i forbindelse med forarbejderne til arbejderne, herunder de hertil givne bevillinger, og om arbejdernes standaning oplyses, at denne fandt sted den 3. april 1940, idet den givne bevilling bortfaldt ved finansårets udløb den 31. marts 1940, og da det var

usikkert, om genbevilling ville finde sted i det nye finansår, stilledes arbejderne i bero. Senere søgte man ikke bevilling, idet vejen i de herefter følgende år praktisk talt udelukkende blev benyttet af den tyske værnemagt. Nærmere herom og om de pågældende vejarbejders karakter, Tulstrup (A. 305—306).

Et andet spørgsmål, der blev rejst i pressen, var spørgsmålet om, hvorvidt telefonerne fra og til Gedser blev afbrudt allerede om aftenen den 8. april. Da der her er fremkommet forskellige til dels modstridende oplysninger, har kommissionen ment at måtte underkaste hele dette spørgsmål en mere indgående undersøgelse.

I dagbladet „Nationaltidende“ for den 27. november 1949 (A. nr. 63) udtales det således, at „om der den 9. april fandt landgang sted i Gedser allerede kl. 0,30 om natten savner man en plausibel forklaring på, at meddelelse til København ikke var indløbet“, og den 29. november (A. nr. 115) spørger bladet, om det er „rigtigt, at telefonledningerne tværs over Sydfalster blev overklippet 8. april kl. 23“. I en artikel i dagbladet „Information“ den 28. november 1949 (A. nr. 114) refereres, „at Gedsers telefonforbindelse med omverdenen blev afbrudt allerede den 8. april kl. 23 ved, at telefontrådene blev klippet over i et bølte henover Sydfalster“ (jfr. ligeledes „Information“ for den 12. december s. å. (A. nr. 116)).

Foranlediget heraf lod kommissionen i december 1949 optage politirapport (A. nr. 65) om bl. a. forholdene i Gedser den 8. og 9. april 1940. Af de til rapporten afgivne forklaringer fremgår, at den nedenfor s. 72 i forbindelse med rygterne om et møde i Rostock omtalte flv. løjtnant Guldberg intet kendte til overklippede telefonledninger på Sydfalster, men havde fået de oplysninger om forholdene på Falster, som han havde videregivet til „Nationaltidende“, fra journalist Chr. P. Christensen under deres fælles ophold i Horsørød (A. 127). Chresten P. Christensen, der den 9. april 1940 var ansat ved „Lolland-Falsters Stiftstidende“, og som boede i Nykøbing F., har derimod til rapporten (A. 128) udtalt, at „han aldrig har hørt noget om, at telefonledningerne var blevet beakadiget den 9. april eller endsige dagen før“, og nuværende redaktionssekretær ved samme blad, S. Aage Madsen oplyste, at han havde oplysninger fra bestyrerinden af telefoncentralen i Gedser, „der havde fortalt ham, at telefonforbindelsen i den sydlige del af Falster var lammet som følge af ledningsbrud“ (A. 129).

Ved henvendelse til telefonselskabet i Nykøbing F. er det for kommissionen herefter af afdelingsingeniør Klausen oplyst til politirapporten (A. 128 -129) — „alt efter hukommelse, idet der intet skriftligt foreligger“ —, at tyskerne om morgenen den 9. april 1940 straks efter landgangen overskar de lokale telefonledninger mellem Gedser og Nykøbing F. ved „Flaskenhalsen“ lidt nord for Gedser. Senere på morgenen ankom tyskerne til Nykøbing, hvor de meget fortørnet beklagede sig over, at telefonnettet ikke var i orden. Der blev herefter foretaget eftersyn af ledningsnettet, og det viste sig da som ovenfor nævnt, at samtlige ledninger ved krydsningsstedet mellem jernbanelinien og den gamle vej nord for Gedser var overklippet. „Man fik det indtryk“ — stadig ifølge Klausen — „at det var noget, tyskerne selv havde gjort, og det sagde man også til dem, men da det ikke var de samme tyskere, der var gået i land straks, som henvendte sig på centralen, blev spørgsmålet ikke nærmere uddybet. Der var kun tale om lokale ledninger fra Gedser til Nykøbing.“*)

*) Jfr. hertil den skriftlige beretning fra 1940, Lolland-Falsters Telefon-Aktielselskabs skrivelser af 19. oktober 1940 til krigsministeriet (A. nr. 159), hvori, samtidig med at det meddeles, at „de tyske tropper den 9. april kl. 4,10 om morgenen besatte telefoncentralen i Gedser og forhindrede, at der over denne central udveksledes private samtaler“, oplyses, at „omtrent samtidig en anden tysk kolonne afbrød forbindelsen på samtlige luftledninger ved skæringspunktet mellem banen og den gamle landevej ca. 2,3 km nord for Gedser jernbanestation.“

Blev
telefonerne
på Falster
afbrudt?

Også centralbestyrerinden i Gedser, jfr. ovenfor, blev afhørt (A. 129): „På forespørgsel, om hun har bemærket nogen fejl ved ledningerne, siger hun, at det har hun ikke. Såvidt hun husker, var der en samtale den 8. kl. ca. godt 23, men efter dette tidspunkt var der ikke opkald fra abonnenterne før næste dags morgen, og da kunne hun ikke komme til omstillingsbordet for tyskerne, og hun kan således ikke sige, at der har været forøvet overlast mod ledningerne, men det har hun senere hørt fortalt. Havde der været opkald fra abonnenterne efter kl. godt 23 den 8. april, ville hun altså kunne have bemærket det, men der har ikke været tale om opkald før om morgenen den 9. efter tyskernes besættelse af centralen.“

I februar—marts 1950 blev spørgsmålene om Gedser den 8. og 9. april 1940 atter rejst i dagepressen i en af journalist Carl Østen forfattet artikelserie i „Lolland-Falsters Stiftstidende“ (A. nr. 117—122), jfr. „B. T.“ for den 30. marts 1950 (A. nr. 123).

Overklipping
mellem
Gedser by og
fyr.

Det væsentligste nye i disse artikler var en rapport af april 1940 fra fyrmesteren på Gedser fyr til marineministeriet (A. 322*) og en meddelelse om, at også telefonledningerne mellem Gedser by og Gedser fyr var blevet overklippet (A. 325). Det fremgik af artiklerne, at daværende fyrmester C. T. Greve** den 8. april kl. 23.55 observerede et ukendt luftfartøj og ville meddele dette til marineministeriet, men ikke kunne få telefonforbindelse med Gedser, og at overfyrrasser S. S. Poulsen den 9. april mellem kl. 4 og 5 om morgenen ligeledes forgæves søgte telefonforbindelse for at indberette om den usædvanlige skibstrafik på Gedser havn, at Poulsen derefter på cykle havde begivet sig til den nærliggende gård „Frisenfelt“, at telefonen også var „død“ dér, at han havde mødt to tyske soldater i gården, samt at de svigtende telefonforbindelser skyldtes overskæring af de tråde, der via „Frisenfelt“ forbandt fyret med Gedser central. (Jfr. kortet A. nr. 125, bilag).

Foranlediget ved disse oplysninger lod kommissionen foretage nye politiafhøringer (A. nr. 125). Det fremgår heraf, at fyrmesteren senere hen i april måned 1940 har indberettet til marineministeriet om den 8. april kl. 23.55 „døde“ telefon (A. 335—336), men at Poulsen ikke mener at have fået meddelelse om observationen af luftfartøjet og det forgæves telefonopkald, således som af Greve forklaret (A. 334). Fyrets dagbog, hvori den pågældende episode skal være blevet optegnet, har ikke kunnet findes (A. 334).

Poulsens forklaring om de overklippede telefontråde (A. 330) støttes af tre personer, der har set ledningerne ligge på vejen kl. ca. 6,30 (A. 333), senere på dagen (A. 332) samt kl. 8,30 (A. 332). Derimod er der intet bemærket kl. 3,30 (A. 332) og kl. ca. 4 (A. 331). De tyske soldaters tilstedeværelse er blevet verificeret af alle, der den pågældende morgen var beskæftiget på og ved gården.

Bestyreren af telefoncentralen i Gedser, fru Gerda Rasmussen, forklarer med hensyn til forbindelsen til „Frisenfelt“ og Gedser fyr den 9. april 1940 om morgenen, „at hun mener med bestemthed at have set blinkeren fra fyrets telefon blinke på telefonbordet, men hun tør ikke sige det med sikkerhed (A. 331).

*) Den nævnte rapport (jfr. A. 335—336) er ordret overensstemmende med et afsnit af søværnets „generalrapport for sikringsstyrken 1939—1940“, hvilket aktstykke kun i uddrag er blevet offentliggjort af kommissionen (bet. I A. nr. 19).

**) Ved skrivelse af 28. april 1950 (A. nr. 126) udbad kommissionen sig tilstillet akterne i en tjenestemandssag mod daværende fyrmester C. T. Greve. Af den pågældende sag fremgår, at de forhold, for hvilke fyrmesteren dømtes til afsked med to tredjedels pension, er uden forbindelse med hans gerning som fyrmester og tjenstlige virksomhed især omkring den 9. april 1940.

Om ledningernes retablering foreligger derimod ingen vidneudsagn. Telefonselskabet i Nykøbing — afdelingsingeniør Klausen — og den telefonmester, der forestod reparationen af ledningerne ved „Flaskehalsen“, har intet skriftligt foreliggende eller ingen erindring om et reparationsarbejde på Gedser odde i forbindelse med begivenhederne den 9. april (A. 335)*).

I forbindelse med telefonforholdene i Gedser den 9. april 1940 er det endelig Telegram fra Warnemünde. i dagbladet „B. T.“ den 1. april 1950 (A. nr. 127) blevet meddelt, at „en måned før den 9. april kom der til jernbanestationen i Gedser et telegram, der var afsendt fra telegrafbestyreren i Warnemünde. Bestyreren spurgte, om telefoncentralen fandtes på jernbanestationen.“ På kommissionens spørgsmål (A. nr. 128) om dette forhold har generaldirektoratet for statsbanerne i en skrivelse af 6. maj 1950 (A. nr. 129) ikke kunnet give nærmere oplysninger, men henholder sig til en indhentet udtalelse fra Gedser station, hvorefter man må „anse hele spørgsmålet for at være af ringe betydning, da tyske tjenestemænd både før og under besættelsen færdedes frit i byen og kunne skaffe sig alle de oplysninger, der af en eller anden årsag havde interesse.“**)

Spørgsmålet om, på hvilket tidspunkt tyskerne gik i land i Gedser morgenen den 9. april 1940, og de nærmere omstændigheder i forbindelse hermed har også været gjort til genstand for omtale i pressen (A. nr. 63 og 114—123). Kommissionen har herom ladet optage politirapporter over forskellige personer, der formentes at kunne udtale sig herom.

Den tyske landgang.

Den førømtalte Ove Leif Guldberg erklærer ingen personlig viden at have herom, men henviser til den ligeledes førømtalte journalist C. P. Christensen, der fra Nykøbing F. iagttog de tyske troppers ankomst (A. 127), men udover, at det var i dag gryet og i „tvelys“, kan han ikke fastlægge tidspunktet, men tilføjer, at det må have været de samme flyvemaskiner, han så, der fortsatte til København, og cyklisttropperne havde forinden dette tidspunkt kørt de 24 km, der er fra Gedser til Nykøbing F.

Om landgangen fra den tyske færge „Mecklenburg“ foreligger til politirapport oplysninger fra forskellige øjenvidner.

Færgen „Mecklenburg“.

Toldassistent Viggo Larsen, toldkammeret i Gedser, havde vagt i toldbygningen den nævnte nat. Han fik — erklærer han — besked om, at det ville blive en rolig nat, idet der forelå telegram om, at „Mecklenburg“ ikke ville sejle denne nat, men forblive i Warnemünde på grund af maskinskade. Han oplyser videre til rapporten (A. 130):

„Han ville regne med, at klokken på det nærmeste var 3.30, da han hørte, at der blev rangeret jernbanevogne ind på færgen „Danmark“, der lå i det østre færgeløje, og herunder hørte han en matros sige: „dår kommer „Mecklenburg“,“ eller rettere sagde han vistnok: „der kommer tyskeren“, idet det jo var den tyske færge, og det foranledigede Viggo Larsen til at tage kappe på og gøre sig klar til at gå til færgen, og herunder hørte han et forfærdeligt spektakel, der senere viste sig at hidrøre fra, at en del motorcyklister og bilførere på det tidspunkt, inden færgen endnu havde lagt til, var begyndt at starte deres biler og motorcykler. Han gik, efter at have fået kappen på, over til skibet, der endnu ikke var lagt rigtig til i det vestre færgeløje, og her blev han så omringet af nogle tyske soldater, der sprang i land fra skibet — ikke som rygtevis anført officerer i civil påklædning —, og de forlangte at komme til at tale med stationsmesteren, og det viste sig senere, at det hele kun drejede sig om, at de ville have fat i håndsvinget til at dreje broklappen ned med (om dette nærmere nedenfor), og efter at de havde fået forbindelse med en overassistent og færgen var lagt til, kørte der en masse tyske tropper udelukkende på motorcykler og i biler i land, og størsteparten fortsatte mod nord, og umiddelbart efter færgen „Mecklenburg“ så han, at færgen „Schwerin“ lagde til og landsatte lignende tropper — han siger, „den var lige i hælene på „Mecklenburg““.

*) Jfr. telefonselskabets skrivelse af 19. oktober 1940 til krigsministeriet (A. nr. 159): „På andre steder indenfor området var der ikke af den tyske værnemagt foretaget afbrydelser.“

**) At de tyske soldater ikke var orienteret om telefoncentralens beliggenhed, men tvang en tilfældig dansk civilperson til at vise sig vej, se herom A. nr. 118 og 120.

Med hensyn til, om færgen „Mecklenburg“ var mørklagt, da kan Viggo Larsen intet crindre herom, men tidspunktet er afgjort på det nærmeste kl. 3.30, hvilket han væsentlig støtter på, at man var ved at rangere jernbanevogne ind på færgen „Danmark“, der skulle sejle kl. 4. Herudover kan han intet yderligere oplyse.

Et andet vidne, *togbetjent Karl Petersen, Gedser**, forklarer (A. 133), at han havde tjeneste på Gedser station fra d. 8. april 1940 kl. 22.00 til d. 9. kl. 6.00, og herunder påbegyndte han d. 9. kl. 3.30 at gøre klar til at køre jernbanevogne ombord i den danske færge „Danmark“. Straks efter kl. 3.30 kom matroserne fra „Danmark“ i land, og de hilste på hinanden, og herunder bemærkede han lanternerne på et skib, der sejlede i retning mod Gedser, men som endnu var meget langt ude, og klokken var på det tidspunkt mellem 3.30 og 3.35, og man drøftede, at det sikkert var en krenturbåd fra Tyskland, idet der normalt på tirsdage kom en sådan båd. Derefter gav man „Danmark“ et træk jernbanevogne om bord og gjorde klar til andet træk, og kl. har da været 3.45 à 3.50, hvilket absolut ikke kan differere 5 min. På dette tidspunkt gled færgen „Mecklenburg“ ind i det vestre færgeløje, og han udtalte til sin rangerleder, J. O. Jensen: „dér kommer færgen, jeg går over og frir klappen“, hvorefter han gik ind i rejsegods ekspeditionen og tog svinget til klappen — svinget har sin plads i denne bygning —, som han derefter gik over og frir ned.

Han bemærkede intet usædvanligt, idet det var de samme kendte matroser og styrmænd, der stod i færgens skovl klar som sædvanlig til at få fortøjet. Straks efter at klappen var frir ned, kom styrmanden i land, og han bad Karl Petersen om at give sig svinget til klappen, hvilket denne ikke straks reagerede på, idet han fandt forlangendet mærkeligt og usædvanligt, men han lagde mærke til, at styrmanden stod med en „lukket firkantet pistol“, ca. 6,35 eller 7,65 mm, i hånden, og han gentog straks efter igen sit forlangende, hvorefter Karl Petersen kastede svinget op på motorkassen til spillet, hvorfra styrmanden så tog svinget. Der var ikke tale om, at styrmanden truede ham med pistolen, han så kun, at styrmanden havde en sådan i hånden. Efter at styrmanden havde taget svinget, gik han ind på broklappen, tog en lommelygte op af lommen og blinkede ind over skibet, og derefter løb en del soldater i land og påbegyndte en besættelse af stationen. Karl Petersen gik derefter hen til styrmanden og sagde til ham, at de da ikke havde lov til at holde manøvre i Danmark, men styrmanden svarede ham ikke, hvorfor han løb over til det østre færgeløje for at fortælle om begivenheden til sin rangerleder, men straks efter blev han tillige med de øvrige omringet af tyske soldater og ført over på overassistent Lindebøds kontor, hvor de midlertidig blev holdt indespærret.

Han er absolut sikker på tidspunktet, der ikke differerer på 5 min., og han siger til bestyrkelse af dette, at der holdt et tog klar til afgang kl. 4.00, men det nåede ikke af sted, idet tyskerne lige forinden afgangsen rev ilden ud af fyret.

Der var ikke civile personer tilstede under nedfiringen af broklappen, og der er absolut ingen, der har opfordret ham til at foretage nedfiringen, det skete ganske rutinemæssigt.

Pens. kaptajn Marius Poulsen, Nykøbing F., forklarer (A. 134), at han d. 9. april 1940 skulle have ført færgen „Danmark“ til Warnemünde, og han mener at kunne huske, at færgen skulle sejle kl. 4.30. Han boede dengang i Gedser og havde fra sine sovekammervinduer udsigt over havet, og han kan med sikkerhed huske, at han den morgen, medens han gik og gjorde sig i stand, gennem vinduerne kunne se, at „Mecklenburg“ var på vej ind, hvilket han udtalte med forundring overfor sin hustru, idet han var vidende om, at der var meddelt, at „Mecklenburg“ havde maskinskade. Han var ikke i tvivl om, at det var „Mecklenburg“, han så ude i søen, idet han kunne se det af lanterneføringen, og der er således ikke tale om, at „Mecklenburg“ kom sejlende mørklagt. Han mener, at „Mecklenburg“ kom til Gedser færgeløje omkring ved 4-tiden, men han husker ikke dette med sikkerhed**).

*) Jfr. tillige Karl Petersens oplysninger til „Lolland-Falsters Selskabsblad“, A. nr. 117.

**) I den forbindelse må dog anføres følgende:

I Gedser stations skrivelser af 16. juni 1940 til statsbanernes 1. distrikt (A. nr. 145, underbilag 2) anføres det, at den tyske færge ankom kl. 4.15, cfr. herimod Lolland-Falsters Telefonaktieselskabs fornavnte skrivelser af 10. oktober 1940 til krigsministeriet (A. nr. 159), hvorefter telefoncentralen i Gedser blev besat kl. 4.10.

Om færgen „Danmark“s skibsdagbog for den 9. april og om udtalelsen af servitrice på færgen, frk. Nelly Winther, A. 133. Færgen „Danmark“.

Om færgens tur samme dag til Warnemünde og om dens senere ture mellem Gedser og Warnemünde henvises til nogle af overfartsleder V. O. Nissen til „Lolland-Falsters Stiftstidende“ fremsatte oplysninger, A. nr. 119.

Hvad angår den intense sejlads, der i civilingeniør Højgaards fornævnte notits angives at have fundet sted i dagene før den 9. april, havde denne formentlig ifølge de afgivne forklaringer sin naturlige årsag i, at issituationen havde medført en ophobning af godsvogne, en ophobning, som man nu søgte at bringe ud af verden. (Om de på Gedser station ophobede jernbanevogne og disses formentlige indhold, A. 300). Den intense sejlads på Gedser.

Som det fremgår af bet. I, rettede den daværende chef for 5. regiment oberst Harrel umiddelbart efter besættelsen en række stærke angreb på generalkommandoen (generaløjtnant Prior) og på generalstaben (general Gørtz) for de af hærledelsen trufne dispositioner, der ikke hindrede, at tykke tropper den 9. april 1940 kunne sættes i land og marchere 40–50 km gennem dansk land, uden at der kom melding til obersten, der dengang var chef for 5. regiment, hvorunder lå styrkerne i Vordingborg, Slagelse og i kantonnement. Sagen er i bet. I udførligt omtalt som den såkaldte *Harrel-sag*, og der henvises til nævnte betænkning s. 52–54 og 57–60, hvori også er omtalt de af generalerne Prior og Gørtz afgivne redegørelser, samt til de af generalerne og oberst Harrel under de mundtlige afhøringer afgivne forklaringer. Harrel-sagen. (Bet. I, s. 52–54 og 57–60).

De til sagen hørende dokumenter blev ikke optrykt i bet. I, men i bilagene til nærværende beretning optrykkes sådanne herhenhørende akter, der anses væsentlige til belysning af hele Harrel-sagen, og herunder er det i pressen*) og andetsteds rejste spørgsmål om, hvorvidt der ikke fra statsbanerne blev givet militærlet fornøden underretning den nævnte morgen, taget op til nærmere undersøgelse, hvilket har medført, at kommissionen har afsket krigsministeriet og ministeriet for offentlige arbejder de akter, der foreligger vedrørende den korrespondance, der fandt sted de to ministerier imellem angående dette spørgsmål.

Om hele Harrel-sagen og de undersøgelser, denne gav anledning til, kan herefter på grundlag af den foreliggende dokumentation anføres følgende:

Sagen indledtes med en skrivelse af 3. maj 1940 fra oberst Harrel til chefen for generalkommandoen (W. W. Prior) (A. nr. 130), hvori Harrel nærmere gør rede for sin opfattelse, at det var regeringen, der havde hindret, at efterretninger udgik den 9. april, og han anmoder om, at en redegørelse herom sendes ud til afdelingerne. Befalingsmændenes følelser kunne — udtaler obersten i nævnte skrivelse — „sammenfattes således: sorg over fædrelandets ulykke, skamfuldhed over at være blevet tvunget til at svigte sin egentlige pligt overfor land og folk, harme mod de myndigheder — hvilke disse end monne være —, som har forrådt ham, og bekymring for fremtiden.“

Den 15. maj 1940 havde oberst Harrel på et møde i Næstved udtalt sin manglende tillid til hærledelsen og at „det var nødvendigt for hærens eventuelle fremtids skyld, at chefen for generalkommandoen og chefen for generalstaben tog deres afsked“, og dagen efter underrettede han general Gørtz om disse sine udtalelser. Gørtz og Prior anmodede herefter krigsministeriet om en retslig undersøgelse af deres forhold. I sin skrivelse herom begrundede Harrel nærmere sin manglende tillid til hærledelsen, jfr. hans udtalelser om „alarmberedskabet“, om manglende observation på de steder, hvor fjenden kunne sejle lige ind, om den fjendtlige kolonne, der kørte

*) Jfr. således artikel i „Nationaltidende“ den 29. november 1940 (A. nr. 116).

40—50 km gennem dansk land uden at blive meldt, og ikke engang, da fjenden var gået over grænsen, blev dette meddelt garnisonen i Sydsjælland (A. nr. 131 og bet. I, a. 62).

Harrel
om forholdet
til stats-
banerne.

„Heller ikke forbindelse med statsbanerne“ — fortsætter obersten — „synes generalstaben at have haft — Vordingborg station har kl. 4,15 aflyttet en samtale med Nykøbing F. og togkontoret i København om de tyske troppers landgang.

Stationen har derefter forespurgt togkontoret i København, om den skulle meddele garnisonskommandanten i Vordingborg noget, men fået til svar, at togkontoret ringede til ministeriet.

Undladelse af straks at underrette den nærmeste militære afdeling (togkontorets afgørelse) ville formentlig i hvert andet land medføre en dom for højforræderi — at det ikke kan gennemføres i Danmark, siger sig selv, når en forvarer vil kunne henvise til, at heller ikke generalstaben eller chefen for generalkommandoen underrettede pågældende garnisonskommandant (ham der på Sjælland var nærmest fjenden), da de fik at vide, at fjenden var rykket ind i landet.

Episoden er derfor væsentligst taget med, fordi den modbeviser den fromsatte påstand, at der ingen forbindelse var med Gedser eller Falster.“

Trafikassistent
Schmidts
erklæring.

Da Harrel mente, at chefen for generalkommandoen var blevet forkort underrettet, når han som begrundelse for, at hærledelsen ikke straks fik underretning om den tyske kolonnes kørsel, kunne sige, at det var, fordi telefonforbindelsen var afbrudt, anstillede Harrel senere en undersøgelse af spørgsmålet, og han indhentede derfor en fremstilling hos trafikassistent N. Schmidt, der natten mellem 8. og 9. april havde vagt på Vordingborg station (A. nr. 132), og Harrel rekapitulerer det således:

„Som det fremgår af jernbaneassistentens beretning, er min formodning om, at chefen for generalkommandoen havde fået en forkert fremstilling, rigtig.

Kl. 4,15 var Nykøbing F. i forbindelse med togkontoret i København og meldte om den fjendtlige landgang.

Kl. 4,30 meldte Nykøbing F. om den fjendtlige kolonnes kørsel — ligeledes kl. 4,45.

Havde generalstaben haft efterretningsfolk på Falster (udover den ene mand i Gedser, der ikke kunne melde), ville der altså ingen vanskeligheder have været for disse ved at melde telefonisk om fjenden (bortset fra, at der også findes andre kommunikationsmidler).

Jeg henleder opmærksomheden på, at trafikassistenten her i Vordingborg kl. 4,30 har modtaget ordre fra togkontoret i København om, at han intet skulle foretage med hensyn til militæret i Vordingborg.

Dette er formentlig højforræderi — eller ville være det i ethvert andet land. Trafikassistenten har den opfattelse, at togkontoret i tiden mellem 4,15 og 4,30 har været i forbindelse med ministeriet.“

Harrel sendte gennem sjællandske division denne fremstilling til generalkommandoen, der (A. nr. 133) anmodede krigsministeriet om, at der gennem ministeriet for offentlige arbejder blev afsøket statsbanerne sådanne oplysninger i sagen, at de ville kunne danne grundlag for afgørelse om, hvorvidt sagen burde gå til retslig undersøgelse.

Krigsministeriet forelagde spørgsmålet for generalauditeren, der i en redegørelse af 30. maj (A. nr. 134) efter først at have anført nogle juridiske betragtninger om sagens eventuelle kriminelle side (straffelovens § 101, stk. 2)*) udtaler følgende:

*) Om hvorvidt Harrel havde handlet rigtigt ved at afkræve den vagthavende assistent en erklæring, der ikke syntes at have passeret dennes nærmest foresatte, herom generalauditeren, A. nr. 134 og A. nr. 141, hvori denne erklærer ved en misforetdelse at have fået denne opfattelse.

Imidlertid er overkommandoens forhold i sagen ganske uklart. Det foreslås derfor, forinden videre foretages, at forespørge generalkommandoen:

- 1) Hvorvidt det er rigtigt, at chefen for generalkommandoen til oberst Harrel har udtalt, at grunden til, at meddelelsen om landgangen ikke var givet, var den, at telefonforbindelsen — formentlig med Falster — var afbrudt.
- 2) Om generalkommandoen direkte eller indirekte havde modtaget nogen melding fra statsbanernes togkontor eller nogen anden statsbanemyndighed om landgangen i Gedser eller Korsør.
- 3) Om der havde været nogen aftale mellem generalkommandoen eller nogen den underlagt myndighed med statsbanerne eller nogen disse underlagt myndighed om meldinger af denne art, derunder også om, hvorvidt de ikke måtte gives til stedlige militære myndigheder.

Krigsministeriet anmodede herefter Harrel (A. nr. 135) om nærmere redegørelse for hans kritik af hærledelsen, og samtidig anmodede ministeren (Alsing Andersen) chefen for generalkommandoen om at foranledige chefen for generalstaben (Gørtz) til for sit vedkommende at udarbejde en redegørelse for de kendsgerninger, som efter hans opfattelse måtte være af betydning i sagen.

I sit udførlige svar (A. nr. 138) imodegår generallejt看ant Prior oberst Harrel, idet han især slutter sig til en af general Gørtz den 9. juli 1940 på den givne foranledning udfærdiget redegørelse (A. nr. 137), og om de meddelelser, der tilgik obersten, og forholdene på Falster især den nævnte morgen oplyser Prior herefter følgende:

„A/standens fra Gedser til Nykøbing F. var 24 km.
 - Storstrømsbroen 46—48 km.
 - Masnedøbroen 51 km.
 - Vordingborg (kasernen) 54 km.

Søværnskommandoen har efter den 9. april meddelt, at Gedser fra kl. 0 ingen telefonforbindelse havde.

Efter statsbanernes indbyrdes meldinger på det særlige jernbanenet (jfr. bilag til oberst Harrels skrivelse af 10. juni) passerede de forreste tyske tropper — motorcyklister og panservogne — kl. 4,30 Nykøbing F., kl. 4,45 Orehoved st. og kl. 5,00 Vordingborg st., kl. 5,10 landede faldskærmetropper på Masnedø, kl. ca. 5,15 blev Vordingborg station besat af en styrke i automobil.

De forreste styrker har kørt 21 km i 15 minutter, d. v. s. over 80 km i timen.

Kl. 4,15 overskrides landgrænsen.

Kl. 4,25 melding herom i generalstaben.

Ca. kl. 5,00 — — til chefen for generalkommandoen i krigsministeriet.

Kl. 5,10 chefen for generalkommandoen beder direktøren i krigsministeriet alarmere Vordingborg garnison.

Kl. 5,20 oberst Harrel får melding om faldskærmetropperne på Masnedø.

Ca. kl. 5,25 alarmeres 19. bataillon på kasernen.

Kl. 5,30 oberst Harrel får melding om grænseoverskridelse samt landgang i Korsør, Nyborg og Middelfart.

Ca. kl. 5,35 motorvogne rekvireres i byen.

Kl. 5,45—6,10 alarmeres Faksegruppen.*)

Kl. 5,45 15. bataillon.

Ca. kl. 5,50 17. bataillon.

Kl. 6,10 gardehusarregimentet.

Ca. kl. 6,00 artilleriet.

Kl. 6,05 1. pionerbataillon.

Kl. 5,45 får oberst Harrel melding om landgang ved Gedser.

Kl. 5,47 (?) 19. bataillon får ordre til udrykning.

*) Stabekompaniets angivelse af alarmeringstidspunktet kl. 5,15 — oplyser Prior — må være forkert.

Kl. 5,50 Der indtræffer en tysk officer hos oberst Harrel med meddelelse om forhandlinger mellem den danske og tyske regering. Obersten ringer til krigsministeriet og får straks efter kl. 6 meddelelse om kapitulationen.

Ca. kl. 6,00 19. bataillon er under udrykning (til fods?).

Det fremgår bl. a. heraf:

- Statsbanerne har ingen forbindelse med Gedser, men indtil kl. 4,45 til Fiskebæk og Nykøbing F. og indtil kl. 5,45 til Vordingborg.
- Tyskernes forreste styrker passerer Storstrømsbroen ca. kl. 4,50 og Maanedebroen ca. kl. 4,55, henholdsvis 25 og 30 minutter efter, at den første melding om grænseoverskridelsen når generalstabens.
- Oberst Harrel får den første melding om fjendtlighederne kl. 5,20. Det tager herefter:
 - ca. 27 minutter, inden 19. bataillon får ordre til udrykning,
 - ca. 35 minutter, inden bataillonen rykker ud og
 - indtil 50 minutter, inden hele Faksgruppen har modtaget alarmeringsordren fra obersten.
- Obersten har faktisk fået en melding om landgang ved Gedser.
- Ved sin forespørgsel til krigsministeriet har obersten oplyst at blive den første, der har fået meddelelse om kapitulationen. Den ville ellers antagelig først være tilgået ham ca. kl. 6,45.

Statsbanepersonalet havde — fortsætter Prior — overhovedet ikke meddelt høren sine iagttagelser, og Prior fortsætter:

„Oberst Harrel ville ved et nærmere studium af begivenhederne indenfor sit eget område kunne overbevise sig om, hvilke friktioner og tidsstab den moderne lynkrig medfører.

Der forløber 50 minutter (5,20—6,10), inden den sidste del af Faksgruppen (gardehusarregimentet) modtager alarmeringsordren.

Det varer ca. 30 minutter (5,20—ca. 5,50), inden 19. bataillon rykker ud. Skønt obersten opfatter sig som værende i 1. linie, ses han ikke straks efter kl. 5,20 at have sendt en lille cykliststyrke mod Maanedebroen eller Storstrømsbroen for at opklare og sikre (jfr. feltreglement I. A., pkt. 145, 1. stk.). Bjheller ses obersten selv i tiden 5,20—5,50 at have søgt forbindelse med statsbanerne.“

I den af Gørtz afgivne redegørelse (A. nr. 137) udtales vedrørende forholdet til statsbanerne, at generalstabens forbindelse med statsbanerne ikke udtrykkelig er præciseret på efterretningstjenestens område. Derimod findes i sprængnings- og ødelæggelsesinstruks visse anvisninger, som ville have gjort en meldevirksomhed, også under de den 9. april forefaldende begivenheder, naturlig, og der henvises her til uddrag af fortrolig instruks for stats- og privatbanestationers forhold ved mobilisering samt ved en sikringstyrkes formering, instruks om sænkning af motorfærgerne „Korsør“ og instruks om ødelæggelse af statstelegrafens telegrafstationer i krigstid. Gørtz ville have anset den forbindelse, som ved mobilisering består mellem 1. distrikt og dermed togkontoret i København på den ene side og generalstabens arme-kommandostab på den anden side, som naturligt og fuldt tilstrækkeligt grundlag for, at trafikmyndighederne omgående havde underrettet generalstabens, med hvem der iøvrigt er hyppigt og snævert samarbejde på mangfoldige områder i fredstid, om så ekstraordinære foreteelser som tykke troppebevægelser på dansk grund. (Jfr. endvidere Gørtz (A. nr. 137) om mulighederne for en improvisation af efterretningstjenesten og om, hvorvidt de afgivne meldinger var afgivet rettidigt).

Hvad angår meldinger fra statsbanerne, tilskrev krigsministeriet general-kommandoen, som af generalauditøren anbefalet (jfr. foran), og i en svarskrivelse af 11. juni 1940 (A. nr. 140) oplyste generalkommandoen herom følgende:

„Generalkommandoen vides ikke — direkte eller indirekte — at have modtaget nogen melding fra statsbanernes togkontor eller nogen anden statsbanemyndighed om landgangen i Gedser og Korsør.

General-
komman-
doen om for-
holdet til
statsbanerne.

Der har ikke været nogen aftale mellem generalkommandoen eller nogen den underlagt myndighed med statsbanerne eller nogen disse underlagt myndighed om meldinger af denne art, ej heller om hvorvidt de ikke måtte gives til stedlige militærmyndigheder. Derimod findes i de eksisterende instrukser for edelæggelse af jernbanetelegrafstationer samt for sænkning af færger visse bestemmelser om meldinger til vedkommende trafikbestyrer, overfartsleder m. fl., for visse færgers vedkommende tillige — under forhold som de den 9. april indtrådte — til nærmeste militære afdeling. Da instrukserne for sænkning af færger deler sig i to noget forakkeligt affattede typer, vedlægges en udskrift af hver type. (Gedserfærgeren har type I).

Med trafikbestyrerne foreligger ingen særlige aftaler, idet disse ifølge deres tjenstlige bestemmelser ved mobilisering automatisk indtræder i henholdsvis armeekommando og jydsk divisionskommando.“

Hvad angår forholdene på Falster, oplyses videre:

„Det er af chefen for generalkommandoen meddelt oberst Harrel, at grunden til, at meldinger fra Falster savnedes, formentlig måtte søges i svigtende telefonforbindelse: for Gedser vedkommende vidste man, at forbindelsen var afbrudt, for det øvrige Falsters vedkommende måtte man formode, at forholdet var det samme. Det skal tilføjes, at denne meddelelse blev givet obersten på det da foreliggende oplysningsgrundlag: at kystudkigstation Gedser omkring midnat natten 8.—9. april forgæves over flere telefoner via Gedser central havde søgt forbindelse til søværnskommandoen. Der er ikke fra generalkommandoens side søgt yderligere oplysninger i dette spørgsmål, hvorfor generalkommandoen skal indstille, at sådan oplysning søges gennem ministeriet for offentlige arbejder i forbindelse med nærværen de sag.“

I en skrivelse af 10. juni til krigsministeriet (A. nr. 136) fremsender derefter oberst Harrel på ministeriets opfordring foranlediget af den mod ham indledede undersøgelse en indberetning, hvori han nærmere uddyber den af ham mod hærledelsen rettede kritik og kommer ind på en række betragtninger om de givne forholdsvordr og den manglende tillid, om mødet i Næstved og om den til sjællandske division fremsendte afskrift af en redegørelse fra Vordingborg station m. v. Denne skrivelse og Harrels tidligere skrivelse af 16. maj (A. nr. 131) samt de øvrige i sagen dengang foreliggende akter sendtes til generalauditoren (dennes udtalelse herom, A. nr. 139).

Indberet-
ning af
10. juni
1940 fra
oberst
Harrel
angående
hans kritik af
hærledelsen.

Hvad angår den af generalkommandoen foran omtalte redegørelse af 11. juni 1940 vedrørende samarbejdet med statsbanerne (A. nr. 140), blev denne ligeledes overgivet generalauditoren til udtalelse (A. nr. 141), og krigsministeriet afsendte derefter den 25. juni 1940 til ministeriet for offentlige arbejder en skrivelse, undertegnet af forsvarsminister Alsing Andersen (A. nr. 142), af følgende indhold:

Forsvars-
minister
Alsing
Andersen
skrivel-
se af 25. juni
1940 til mi-
nisteriet for
for offent-
lige arbej-
der.

„Ved afgørelsen af en for krigsministeriet foreliggende sag vil det være af betydning at få oplyst, hvorvidt det meget ønskelige samarbejde mellem statsbanernes personale og de militære myndigheder eventuelt har svigtet under begivenhederne den 9. april 1940 om morgenen, idet man om sagens særlige omstændigheder skal meddele følgende.

Garnisonskommandanten i Vordingborg, oberst V. O. Harrel, har med rette følt sig forbavset over, at en styrke af fremmede tropper har kunnet gå i land i Gedser og derfra køre ad landevejen til Vordingborg, uden at han som den landgangsstedet nærmeste militære chef fik nogen som helst underretning derom.

Obersten har i den anledning henvendt sig på jernbanestationen i Vordingborg og derfra modtaget den i afskrift vedlagte skrivelse med den vagthavende assistents skildring af begivenhederne, således som han oplevede dem. Af denne skildring frem-

går, at assistenten har haft den naturlige indskydelse at ville underrette garnisonskommandanten, men er blevet afholdt derfra af togkontoret i København.

Med bemærkning, at en forsætlig undladelse af at bringe en efterretning af den omhandlede art til de militære myndigheders kundskab ville kunne være en overtrædelse af Borgerlig Straffelov § 101, stk. 2, udbeder man sig en udtalelse fra ministeriet for offentlige arbejder i den således givne anledning.

Ministeriet vil herunder sætte særlig pris på at blive bekendt med, hvad togkontoret måtte kunne oplyse, navnlig om, hvorvidt meldingen derfra er videregivet til nogen civil eller militær myndighed. I benægtende fald bedes oplyst, hvorfor dette ikke har fundet sted.

Ministeriet anmodes derhos om en udtalelse om, hvorvidt der er udgivet noget almindeligt direktiv med hensyn til forholdene ved en eventuel invasion, samt om, hvorvidt der i dagene umiddelbart forud for den 9. april 1940 er udgivet noget særligt direktiv disse forhold vedrørende."

Redegørelse
fra statsbaner-
nernes 1. di-
strikt.

Som svar afsendes den 3. juli a. å. en skrivelse til krigsministeriet fra den daværende minister for offentlige arbejder, Axel Sørensen (A. nr. 143), hvormed fulgte en fra statsbanernes 1. distrikt modtagen redegørelse*) og referater af begivenhederne på stationerne Gedsø, Vordingborg og Korsør med erklæring fra den fungerende vagtchef for toggangen i 1. distrikt natten mellem den 8. og 9. april, trafikinspektør M. E. Jensen (A. nr. 145). Endvidere oplyste distriktet følgende: Efter alt her foreliggende er der ikke fra togkontoret, fra trafikbestyreren eller fra distriktschefen 9. april i de første morgentimer indtil kl. 7 givet nogen telefoniske meddelelser til generalstaben eller krigsministeriet om de denne morgen indtrufne begivenheder. I den samtidig fra distriktschefen for 1. distrikt til generaldirektoratet afgivne redegørelse (A. nr. 143, bilag) gives uddrag af den i togkontoret den 9. april 1940 førte „begivenhedsbog“ for tiden kl. 4,30—5,43. Det oplyses heri bl. a., at der i henhold til de nævnte notater den pågældende nat dels er indløbet, dels indhentet følgende telefoniske meldinger i togkontoret:

„Fra Korsør kl. 4,15 à 4,20:

Meddelelse om, at forskellige ukendte skibe kommer ind mod havnen. „Mon der ikke er noget galt?“

Fra togkontor til Korsør kl. 4,22:

„Giv hurtigst muligt nærmere og nøjagtige oplysninger“.

Fra Korsør kl. 4,30:

Tyske tropper er gået i land i Korsør. Telefon med Korsør afbrydes.

Fra Nykøbing Falster kl. 4,55:

Nykøbing Fl. meddeler, at der er „noget galt“ på Sydfalster.

Fra Nykøbing Falster kl. 5,05:

Tyske tropper er på vej ved Fiskebæk mod nord.

— Vordingborg kl. 5,10:

Faldakærmstropper er landet ved Maanedø og Vordingborg.

— — — 5,15:

Panserbiler passerer Vordingborg.

— Nykøbing Falster kl. 5,25:

Motor-artilleri passerer Fiskebæk.

— Fredericia kl. 5,40:

4. trafiksektion, Fredericia, oplyser, at tyske tropper er landsat i Nyborg. Flyvere er på vej mod nord.

— Vordingborg kl. 5,43:

Vordingborg station besættes af tysk militær."

*) Af en notits fra krigsministeriets 1. kontor den 19. august 1940 fremgår, at den daværende generaldirektor for statsbanerne, Knutzen, denne dag ringende kontor op og beklagede, at man havde fremsendt denne skrivelse uden bemærkning om, at generaldirektoratet måtte tiltræde 1. distrikts udtalelse til krigsministeriet om, at man måtte ønske at få en ny udtalelse fra krigsministeriet om sagen, og han pointerede samtidig, at generaldirektoratet absolut stod bag 1. distrikt i ønsket om at få en ny udtalelse fra krigsministeriet (A. nr. 144).

Og distriktschefen fortæller:

„Umiddelbart efter den første meldings modtagelse har togvagten underrettet vagtchefen, trafikinspektør M. E. Jensen, som gav togvagten ordre til om muligt at skaffe nærmere oplysninger i Korsør og derefter forespørge i Gedser, om der var noget at bemærke der. Efter modtagelsen af meldingen kl. 4,30 fra Korsør underrettede vagtchefen undertegnede distriktschef samt trafikbestyreren. Ved underretningen af mig (kl. ca. 4,35) erklærede jeg overfor vagtchefen, at jeg ville overtage videre underretning af generaldirektøren m. fl. Noget senere, omkring kl. ca. 5,00, blev vagtchefen af togkontoret underrettet om, at Nykøbing Fl. oplyste, at tyske tropper var gået i land i Gedser. Det bemærkes, at der ikke er modtaget nogen melding fra Gedser station, med hvem telefonforbindelsen var afbrudt.

Efter at jeg først nærmere havde orienteret mig gennem telefonsk opringning til togkontoret, underrettede jeg umiddelbart derefter generaldirektøren om de til togkontoret indløbne telefoniske meldinger. Generaldirektøren erklærede allerede at være blevet underrettet om forholdet, og på min forespørgsel, om trafikministeren af mig skulle underrettes om sagen, udtalte generaldirektøren, at ministeren, der havde kendskab til de indtrufne begivenheder, enten var på vej til Amalienborg eller allerede deltog i statsrådsmøde på Amalienborg. Jeg forespurgte derefter generaldirektøren, om det ikke ville være det rigtigste at underrette udenrigsministeriet om de indtil da til togkontoret indløbne meldinger, og da generaldirektøren intet havde at indvende herimod, gav jeg umiddelbart derefter på central 7028 den vagthavende sekretær i udenrigsministeriet de fornødne meddelelser. Den pågældende sekretær takkede for underretningen, idet han erklærede, at udenrigsministeriet allerede kendte til begivenhederne.“

— — — — —

„Som det vil fremgå af foranstående, er underretning om det passede straks efter modtagelsen videregivet af undertegnede distriktschef personlig til generaldirektøren og udenrigsministeriet, ligesom jeg sikrede mig, at trafikministeren havde fået underretning om forholdene. Da generaldirektøren og udenrigsministeriet også erklærede allerede at være bekendt med sagen, måtte eventuel videre underretning fra distriktets side til krigsministeriet, generalkommandoen eller andre militære myndigheder betragtes som ikke alene overflødig, men med erfaringerne fra den pågældende morgen in mente — som en uheldig beslaglæggelse af telefonledningerne og af de pågældende overordnede chefers tid.

Med hensyn til distriktets og stationernes eventuelle pligt til i et tilfælde som her omhandlet at give militære myndigheder underretning skal distriktet bemærke:

I det for distriktet og stationerne eksisterende instruktionsmateriale er sådan underretning hverken påbudt eller forudsat, hvilket formentlig har sin naturlige forklaring dels deri, at man under sådanne forhold har påregnet, at militæret — kyst- og søbevogtning m. v. — altid måtte være mindst lige så tidligt bekendt med landgang af fremmed magt, navnlig på steder som Korsør og Gedser, som de pågældende stationer, dels deri, at underretning til lokale myndigheder i givet fald ville kunne virke uheldigt.

Rent bortset fra disse betragtninger skal distriktet udtale, at såvel den vagthavende assistent i togkontoret som vagtchefen, lederen i togkontoret, trafikbestyreren og undertegnede distriktschef positivt erklærer ikke at have givet Vordingborg station (assistent Schmidt) ordre til — således som anført i krigsministeriets skrivelse, 3. stk. — at afholde sig fra at underrette garnisonskommandanten i Vordingborg om de indtrufne begivenheder. I denne anledning, og fordi forfælle af de i erklæringen anførte tidspunkter ikke stemmer overens med de i togkontorets notater anførte, har jeg nærmere afhørt assistent Schmidt om sagen, og assistenten har derefter under 27. f. m. afgivet vedlagte erklæring, i hvilken han dels berigtiger visse af ham i den første erklæring anførte tidspunkter, dels fremdeles hævder, at der fra distriktets side (navn på den pågældende tjenestemand ser han sig dog ikke i stand til at opgive) gennem togkontorets telefon den pågældende morgen har været talt med ham om forholdet til „militæret“.

Det erindres i distriktet, at forskellige stationsbestyrere den pågældende morgen telefonsk forespurgte om, hvorledes de ville have at forholde sig, når de

Assistent Schmidt afgiver overfor distriktschefen ny erklæring.

tyske besættelsestropper, om hvis landgang på Sjælland de allerede forud på forskellig måde havde fået underretning, måtte indfinde sig på deres stationer. Distriktet gav da disse stationer nærmere forholdsordre, og det må da være til afgivelsen af en sådan ordre til Vordingborg station, at assistenten siger, når han i sin erklæring af 16. maj d. å. udtaler, at togkontoret meddelte Vordingborg station, „at der intet skulle foretages med hensyn til militøret“.

Som det vil fremgå af assistent Schmidts erklæring af 27. f. m., er han da også nu klar over, at han må have misforstået det ham den 9. april d. å. af togkontoret givne direktiv, idet han har ment, at togkontoret har talt om det danske militær i Vordingborg, medens der har været tale om det tyske militær, der eventuelt ville indtræffe på Vordingborg station.

Det skal tilføjes, at man i sagens anledning vil afkræve stationsforstander Pedersen i Vordingborg, der for tiden er sygmeldt, en erklæring i anledning af, at stationsforstanderen uden dertil i forvejen indhentet bemyndigelse har afgivet en udtalelse til garnisonskommandanten i Vordingborg om disse forhold. Det tilføjes, at assistent Schmidt i samtalen den 27. f. m. med undertegnede distriktschef udtalte, at erklæringen fra hans side var fremkommen på den måde, at 2 af garnisonens kaptajner fra obersten var sendt til Vordingborg station for at skaffe oplyst, hvad der var foregået på stationen natten mellem den 8. og 9. april. Kaptajnerne fik af stationsforstanderen anvisning på at søge assistent Schmidt i dennes bopæl, hvor en samtale da fandt sted. Om samtalen oplyser assistenten, at de 2 kaptajner opfordrede ham til at fortælle, hvad der var passeret. Dette gjorde han, idet han støttede sig til sine notater. Kaptajnerne opfordrede ham derefter til at afgive sine udtalelser skriftlig, hvortil han svarede, at det havde han personlig ikke noget imod, men det måtte ske gennem stationsforstanderen i Vordingborg. Assistenten affattede da den i sagen i genpart vedlagte rapport, som han afleverede til stationsforstanderen, der videre sendte den direkte til garnisonskommandanten.

Endelig skal jeg i anledning af det i sidste stykke af krigsministeriets skrivelse anførte meddele, at distriktet ikke har modtaget og naturligvis heller ikke på egen hånd har givet noget almindeligt direktiv med hensyn til forholdene ved en eventuel invasion, ej heller noget specielt direktiv i dagene umiddelbart forud for den 9. april.“

Distriktschefens redegørelse slutter med følgende betragtninger foranlediget af det i krigsministeriets fornavnte skrivelse anførte vedrørende undladelse af at bringe efterretninger til de militære myndigheder:

„Sluttelig skal jeg ikke undlade at bemærke, at det umiddelbart har måttet forbavse mig, at krigsministeriet i en sag, i hvilken den angrebne part endnu ikke er hørt, har ment at burde udtale sig som sket i skrivelserns 4. stk., hvori det siges: „Med bemærkning, at en forsatlig undladelse af at bringe en efterretning af den omhandlede art til de militære myndigheders kundskab ville kunne være en overtrædelse af Borgerlig Straffelov § 101, stk. 2.....“

Den deri indeholdte ret utvetydige antydning er ganske vist allerede tilbagevist gennem foranstående redegørelse, idet der i denne klart er redegjort for, at der ikke fra distriktets side er givet Vordingborg station ordre til at undlade at underrette garnisonskommandanten sammesteds om de indtrufne begivenheder, ligesom selve den omstændighed, at den fremsatte bemærkning hidrører fra krigsministeriet, hvem det vel forud for jernbanepersonalet påhviler under truende udsigt til krig at holde sig å jour med begivenhedernes gang gennem dets forskellige organer, måske gør bemærkningen mindre voldsom. Alligevel bliver der tilbage dels dette, at der skriftligt i sagen i hvert fald har været tangeret tanken om, at der fra distriktets eller nogle af dets tjenestemænds side muligvis har været udvist landsforræderisk handling, dels dette, at der altid — hvis sagen ikke alvorligt tilbagevises — før eller senere vil kunne dukke ukontrolable rygter op om, at sådan handling var blevet udvist, og at antydning herom skriftligt var fremsat fra krigsministeriets side.“

Den af distriktschefen foran omtalte af trafikassistent N. Schmidt, Vordingborg, afgivne fornyede erklæring er af følgende indhold (A. nr. 143, underbilag):

- „1) Grundlaget for den af mig til brug for garnisonskommandanten udfærdigede erklæring om begivenhederne natten mellem den 8. og 9. april 1940 er notater, som jeg har nedskrevet den følgende nat, altså natten mellem den 9. og 10. april 1940.
- 2) Jeg var alene på Vordingborg stations kontor natten mellem den 8. og 9. april 1940.
- 3) Jeg er nu efterhånden blevet klar over, at nogle af de i erklæringen angivne klokkeslæt ikke kan være i fuld overensstemmelse med de faktiske forhold. Særlig er jeg på det rene med, at tidsangivelsen kl. 4,15 for aflytningen af telefonsamtalen mellem Nykebing og togkontoret skulle have været anført en del senere, muligvis henad kl. 5,00.
- 4) Er nu, da jeg erfarer, at togkontoret bestemt hævder ikke at have givet Vordingborg station nogen ordre om at undlade eller ikke undlade at underrette garnisonen i Vordingborg om begivenhederne den pågældende morgen, blevet klar over, at den besked, som jeg i min erklæring udtaler, at togkontoret har givet mig med ordene „at der intet skulle foretages med hensyn til militæret her“, fra togkontorets side da må være ment som et direktiv for, hvorledes stationen i jerubanemæssig henseende havde at forholde sig overfor det tyske militær.“

Den fra ministeriet for offentlige arbejder modtagne redegørelse sendtes af krigsministeriet (A. nr. 148) til oberst Harrel til udtalelse, og denne kommer herefter i en skrivelse af 29. juli 1940 (A. nr. 149) ind på de forskellige forhold, herunder trafikassistent Schmidts erklæring samt om de ubehageligheder, han og forstanderen på Vordingborg station efter Harrels opfattelse kunne få, Schmidt fordi „han havde sagt sandheden om begivenhederne den 9. april“, og forstanderen fordi han ikke havde forholdt garnisonskommandanten denne sandfærdige meddelelse. Enhver form for „mundkurv“ var ifølge Harrel akadelig, (jfr. nærmere herom og Harrel om togkontorets fastholdelse af, at dets ordre om, „at der intet skulle foretages med hensyn til militæret her“, skulle have refereret sig til det tyske militær, sammenholdt med Schmidts forklaring, A. nr. 149). Endvidere fremhæver Harrel den omstændighed, at generaldirektøren for statsbanerne kort efter kl. 4,35 blev underrettet, ligesom andre civile myndigheder var underrettet, medens dette ikke var tilfældet for militærets vedkommende. Harrels fornævnte redegørelse påtegnedes af Prior, der hævdede, at generalkommandoen ikke kunne anerkende berettigelsen i, at det skulle være overflødigt at melde til militære myndigheder; det måtte betragtes som en selvfølge, at i tilfælde, hvor statens velfærd stod på spil — fjenden i landet —, gjaldt ingen separatistiske regler; men generalkommandoen kunne ikke tiltræde, at en regimentschef på egen hånd anstillede „undersøgelser“ og på grundlag heraf udtalte bedømmelser af embedsmænd ved en anden etat. Sådanne undersøgelser og deraf udtalte undersøgelser burde rettelig påhvile de pågældende ministerier.

I en samtidig svarskrivelse (A. nr. 150) til krigsministeriet fremsender Harrel bemærkninger i anledning af fornævnte skrivelse af 1. juli fra statsbanernes 1. distrikt og i fortsættelse af sin tidligere redegørelse af 10. juni (A. nr. 136). Han henviser her til trafikassistent Schmidts redegørelse, hvorefter det efter Harrels mening fremgår, at det må anees bevist, at der har været telefonsk forbindelse med Falster under hele den tyske kolonnes march til Masnede, og tilsvarende forhold gjaldt for Slagelse garnison med hensyn til landgangen i Korsør. Harrel kommer her også ind på spørgsmålet om sabotage på telefonledningerne, om den manglende forbindelse med statsbanerne, om statsbanernes overensstemmelse her med hærledelsen, der også har undladt rettidigt at give oplysninger om situationen til lokale myndigheder,

overfor hvem dette — ifølge statsbanerne — i givet fald ville kunne virke uheldigt. General Prior tilbageviser i en påkrift Harrels påstand om, at det nu var „fuldt bevist“, at en kolonne kunne køre 40—50 km gennem dansk land uden at blive meldt, og ligeledes det urigtige i, at hærlædelser skulle have undladt de „mest nærliggende og elementære forholdsregler“, d. v. s. rettidig meddelelse. — Prior hævder endvidere (A. 405), at det ved senere undersøgelse i ministeriets mobiliseringskontor havde vist sig, at oberst Harrels fremstilling, der er optaget i generalkommandoens beretning, side 40, (optrykt bet. I A. 70) giver et fortegnet billede af det passerede. Obersten opgiver, at han kl. 5,45 ringede til krigsministeriet, der bekræftede det, han selv meldte, (men som altså underforstået ikke havde fundet sig foranlediget til at underrette ham). Og general Prior fortsætter:

„Kaptajn Agger^{*}), der førte samtalen, oplyser, 1) at det var ham, der (efter chefen for generalkommandoens anmodning til direktøren for krigsministeriet) ringede garnisonskommandanten i Vordingborg op for at orientere ham og alarmere garnisonen, 2) at dette efter telefonselskabets opgivelse fundt sted kl. 5,36, altså 9 minutter tidligere end af obersten anført, 3) at obersten endog ved denne lejlighed fik befaling til at handle efter sin forholdsordre (d. v. s. gøre modstand), da han spurgte, om der måtte skydes.

På dette tidspunkt havde der endnu ingen tyskere vist sig ved kasernen (parlamentæren kom først ca. 1 kvarter senere).

Obersten har altså fået rettidig klarhed til at kunne kæmpe. Mere kunne han ikke forlange. Mange andre kæmpede den 9. april uden at spørge.“

Fornyel
forespørgsel
fra krigs-
ministeriet
til mini-
steriet for
offentlige
arbejder.

Efter at sagen påny var blevet forelagt generalauditoren (om dennes udtalelser, A. nr. 152 og 153), tilsendte krigsministeriet den 24. august 1940 ministeriet for offentlige arbejder en forespørgsel af følgende indhold (A. nr. 154):

„Inden krigsministeriet fremkommer med den af 1. distrikt i slutningen af dets skrivelse ønskede skriftlige udtalelse, som ministeriet også selv har ønske om at fremsætte af hensyn til det fremtidige gode samarbejde mellem de to ministerier, skal man udbede sig nogle supplerende oplysninger, idet det bemærkes, at disse for en del også vil være af interesse for en sag af intern karakter, som krigsministeriet har til behandling.

På foranledning af chefen for 5. regiment i Vordingborg skal krigsministeriet henstille til ministeriet at ville indkræve rapport fra Nykøbing F. station om de meldinger, der derfra i morgentimerne den 9. april 1940 er indsendt til togkontoret, og om tidspunkterne for dem. Krigsministeriet skal hertil føje en tilsvarende anmodning, for så vidt angår øvrige stationer på strækningen fra Gedser og nordfor, alt for så vidt sådanne meldinger berører „begivenhederne“. Med hensyn til klokkeslettene ønskes gerne oplysning om, hvorledes og hvornår de er opnoterede.

Krigsministeriet henleder opmærksomheden på, at der i distriktets skrivelse kun er anført et uddrag af „begivenhedsbogen“. Blaudt andet ville det være ønskeligt at få at vide, hvilke stationer der rettede den på side 4 i distriktets skrivelse omtalte forespørgsel^{**}) om, hvorledes de ville have at forholde sig, når de tyske besættelsestropper måtte indfinde sig på deres stationer, særligt om Vordingborg station rettede denne forespørgsel. Også tidspunkterne for disse forespørgsler kan være af interesse for krigsministeriet.

Idet krigsministeriet takker for 1. distrikts udførlige besvarelse af de tidligere stillede spørgsmål, herunder til hvilke myndigheder togkontoret lod de af dette modtagne meldinger gå videre, og grunden til, at man ikke gav dem videre til militære myndigheder, hvortil krigsministeriet skal komme tilbage, når man har modtaget de foran begærede oplysninger, skulle man endelig ønske en nærmere begrundelse for distriktets udtalelse (side 3)^{**}) om, at underretning til lokale myndigheder (in casu formentlig garnisonen i Vordingborg) i givet fald ville kunne virke uheldigt.“

^{*}) Jfr. kaptajn Aggers rapport, A. nr. 151.

^{**}) Jfr. A. 385.

Fra ministeriet for offentlige arbejder forelå svarakrivelse den 21. september 1940 (A. nr. 155), hvormed fremsendtes de gennem statsbanernes 1. distrikt fra samtlige stationer på strækningen Gedser—Næstved modtagne erklæringer, indeholdende udskrifter af vedkommende stations telegrafjournal vedrørende tidsrummet fra kl. 0,00 til kl. 6,00 den 9. april 1940, afskrift af foretagne noteringer udenfor telegrafjournalen om det på stationen forefaldne, tidspunktet for nedskrivningerne samt hvilken tjenestemand, der i det pågældende tidsrum havde været fungerende på stationen, samt hvornår stationsforstanderen var blevet tilkaldt (jfr. herom nærmere distriktets skrivelse af 18. september 1940, A. nr. 156 med bilag, samt de særlige bemærkninger vedrørende Nykebing F. og Væggerløse stationer og oplysninger om de til togkontoret rettede henvendelser i hvilken henseende særlig henvises til en af togkontorets personale afgiven erklæring. Endvidere gives oplysninger om „begivenhedsbogen“ samt om distriktets opfattelse af, hvorvidt underretning til lokale myndigheder i givet fald kunne virke uheldigt).

Ministeriet for offentlige arbejder fremsender stationsbetænelser for strækningen Gedser—Næstved.

Efter dette mente ministeriet for offentlige arbejder at kunne fastslå, at man efter det i sagen foreliggende måtte være af den opfattelse, at „tjenestemændene ved distriktssædet (herunder togkontoret) har handlet fuldstændig uangribeligt under begivenhederne i de første morgentimer den 9. april d. å. Der findes ikke i militærinstruktionerne noget som helst om, at stationer eller distrikt skal træde i forbindelse med de lokale garnisoner, og man må derfor gå ud fra, at disse har deres eget efterretningsvæsen og vagttjeneste. I hvert fald måtte det være militærvæsenets sag at få forskrifter herom optaget i instruktionerne, og dette så meget mere som der i hvert fald een gang i Sønderjylland siden krigens udbrud har været truffet visse foranstaltninger i anledning af befrygtet angreb mod neutraliteten. Noget forvarsel forud for den 9. april er i hvert fald ikke givet statsbanerne. Idet man iøvrigt tiltræder de af distriktschefen i slutningen af redegørelsen af 1. juli d. å. fremførte synspunkter, skal man derfor anmode krigsministeriet om en udtalelse angående denne side af sagen.“

Skrivelsen fra ministeriet for offentlige arbejder blev af krigsministeriet tilstillet generalauditeren, og vedrørende forholdet overfor statsbanerne fastslår generalauditeren i en erklæring af 2. oktober 1940 (A. nr. 157), at det af de foreliggende erklæringer fra de forfællelige stationer på strækningen Vordingborg—Gedser fremgår, „at telegrafforbindelsen med Gedser har været afbrudt inden eller samtidig med landsættelsen af de tyske tropper dør, men at telefonforbindelsen iøvrigt har været i orden, således at en række meldinger om de tyske troppers bevægelse ad landevejen såvel som landingen af faldakærmstropper ved Orehoved er indsendt af forfællelige stationer til togkontoret lige til det tidspunkt, da Vordingborg jernbanestation blev besat af de tyske tropper. Det må dog antages, at disse samtaler er ført på statsbanernes egne ledninger, hvorfor intet med sikkerhed kan sluttet derfra med hensyn til den almindelige telefonforbindelse“. Dette punkt foreslog generalauditeren oplyst ved henvendelse til det stedlige telefonselskab eller til statstelefonen.

Foranlediget heraf tilkrev krigsministeriet den 17. oktober 1940 Lolland-Falsters Telefon-Aktieselskab med forespørgsel om, „hvorvidt telefonforbindelsen mellem telefoncentraler på Falster og centraler på Sjælland var blevet afbrudt om morgenen den 9. april 1940 fra det tidspunkt, hvor fremmede tropper påbegyndte landsætningen, eventuelt før dette tidspunkt.“, og i bekræftende fald ønskede man at blive gjort bekendt med, på hvilke telefonstationer forbindelsen var blevet afbrudt og om tidspunkterne herfor (A. nr. 158). Telefonselskabet svarede derpå (A. nr. 159), at de tyske tropper den 9. april kl. 4,10 om morgenen besatte telefon-

Oplysninger fra Lolland—Falsters Telefon-Aktieselskab.

centralen i Gedser og forhindrede, at der over denne central udveksledes private samtaler, medens omtrent samtidig en anden tyk kolonne afbrød forbindelsen på samtlige luftledninger ved skæringspunktet mellem banen og den gamle landevej ca. 2,3 km nord for Gedser jernbanestation. På andre steder indenfor området var der ikke af den tyske værnemagt foretaget afbrydelse.*)

Skrivelse af 5. november 1940 fra krigsministeriet til ministeriet for offentlige arbejder, hvor med sagen afsluttet.

Sagen mellem krigsministeriet og ministeriet for offentlige arbejder afsluttedes med følgende skrivelse af 5. november 1940 fra krigsministeriet (A. nr. 160):

„Under henvisning til ministeriet for offentlige arbejders skrivelse af 21. september 1940 takker krigsministeriet herved ministeriet for de i sagen givne oplysninger, der har været af værdi for behandlingen af en for krigsministeriet foreliggende sag af intern karakter.

Krigsministeriet skal derhos udtale, at der ikke i ministeriets citat af Borgerlig Straffelovs § 101, stk. 2, i skrivelse herfra A. 3855/4976 af 25. juni 1940 har ligget nogen sigtelse, og at ministeriet ikke på noget trin af sagen har haft til hensigt at rette „angreb“ på statsbanernes personel. Krigsministeriets interesse i de rejste spørgsmål har været dikteret af, at en vis opklaring var nødvendig til afgørelse af den ovenfor nævnte sag. Det til dette formål nødvendige er nået, og krigsministeriet lægger for sit vedkommende ikke nogen vægt på opklaringen af de mellem nogle af stationernes vagthavende på den ene side og togkontorets og distriktschefens erklæringer på den anden side foreliggende uoverensstemmelser, der forekommer særdeles let forklarlige, når henses til den nervøse stemning, der ganske naturligt var almindelig herskende den pågældende morgen, hvorfor krigsministeriet for sit vedkommende betragter sagen som afsluttet. Man forbeholder sig dog eventuelt senere at vende tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt der i instrukserne bør optages bestemmelser om meddelelse af underretning til de stedlige militærmyndigheder.

Ministeriet har derfor ikke anset det for nødvendigt at tage stilling til det af generalauditøren om de foreliggende erklæringer udtalte, men man har dog på den anden side ment, at disse udtalelser muligt kunne være af interesse for ministeriet for offentlige arbejder, hvorfor en ekstraktafskrift**) omfattende hele det pågældende afsnit af generalauditørens erklæring vedlægges.

Brorson.

Thygesen.“

Hvad isvrigt angår spørgsmålet om de i pressen og andetsteds rejste spørgsmål om, hvorvidt det var rigtigt, at statsbanernes togkontor i København blev underrettet af tjenestemænd på Falster uden at lade beakeden gå videre til militære instanser, henvises til de fra *overtrafikinspektør M. E. Jensen* til politirapport (A. 131) afgivne oplysninger. — Natten mellem den 8. og 9. april 1940 var overtrafikinspektøren — forklarer han —

vagthavende chef for kontoret, og som således opholdt han sig i sit hjem, hvor han til stadighed pr. telefon blev underrettet og rådspurgt om de spørgsmål, der i nattens løb og om morgenen kom frem.

Han forklarer, at alle de i den omhandlede avisartikel opstillede spørgsmål, for så vidt angår 1. distrikt, allerede er indgående behandlet i juli 1940 på foranledning af krigsministeriet, som må være i besiddelse af hele denne sags aktstykker, der formentlig også har været udlånt til og indgående behandlet af den parlamentariske kommission, jfr. bl. a. dennes betænkning I, pag. 41, sammenholdt med bilag til betænkning I, side 297 til 326 — bemærk navnlig spalte 308 — side 428 og side 455.

*) Jfr. foran s. 43—45.

**) Jfr. generalauditørens erklæring in extenso, A. nr. 157.

Overtrafikinspektøren henviser endvidere til, at sagen sluttede med, at ministeriet for offentlige arbejder den 21. september 1940 (A. nr. 155) tilstillede krigsministeriet en skrivelse, hvori det bl. a. hedder:

„Man må efter alt i sagen foreliggende — herunder såvel distriktets seneste redegørelse som redegørelsen af 1. juli d. å. oversendt herfra til krigsministeriet med skrivelse af 4. juli d. å., jfr. nr. 16002 — være af den opfattelse, at tjenestemændene ved distriktssædet (herunder togkontoret) har handlet fuldstændig uangribeligt under begivenhederne i de første morgentimer den 9. april d. å.“,

hvorefter krigsministeriet i sin skrivelse af 5. november 1940 (jfr. foran) til ministeriet for offentlige arbejder fuldt ud sluttede sig til det foran omtalte og gjorde undskyldning.

Hvad angår det i avisartiklen i „Nationaltidende“ for den 29. november 1949 stillede spørgsmål: „Er det rigtigt, at toggangen på sydbanen på Falster aflyses ret kort efter, at tyske tropper har indfundet sig på Falster?“, udtaler han, at det er rigtigt, at toggangen blev indstillet på hele Sjælland, vest, syd og nordvest for Roskilde, og at regelmæssig drift blev aflyst kl. 6, men atter genoptaget kl. 9,40. Årsagerne hertil var de selvfølgelig, at man ikke kunne udsætte passagertog for at komme ind i områder, hvor der eventuelt kunne foregå kamphandlinger, og at man naturligvis ikke ville køre materiel ned til fjenden.

Sluttelig ønsker overtrafikinspektøren at udtale sin forbavsel over, at alle disse misforståelser og urigtigheder, som avisartiklen giver udtryk for, kan blive ved med at spøge og give anledning til offentlig behandling, efter at sagen en gang er så grundigt oplyst og klarlagt overfor alle kompetente myndigheder. Allerede i skrivelse af 1. juli 1940 (A. nr. 143, bilag) har man herfra bemærket, at man måtte være interesseret i alvorlig tilbagevisning af alle rygter, hvilket da også som foran nævnt resulterede i de omtalte utvetydige erklæringer fra ministeriet for offentlige arbejder og krigsministeriet.

For kommissionen foreligger nogle akter vedrørende den korrespondance, der, efter at forholdet til ministeriet for offentlige arbejder var afklaret, førtes mellem krigsministeriet og oberst Harrel.

Senere korrespondance mellem Harrel og krigsministeriet.

Med skrivelse af 8. januar 1941 fremsendte krigsministeriet til obersten ministeriet for offentlige arbejders fornævnte skrivelse af 21. september 1940 med genpart af krigsministeriets skrivelse til nævnte ministerium. Samtidig tilstillede man obersten en af krigsministeriet udarbejdet oversigt over forholdene ved Vordingborg garnison om morgenen den 9. april 1940 (A. nr. 161). Skrivelsen tilgik samtidig generalløjtnant Prior. Oberstens svar tilgik krigsministeriet i en skrivelse af 17. januar 1941 (A. nr. 162), og Prior kommer i sine bemærkninger til Harrels skrivelse bl. a. ind på en sammenligning af styrkerne af krigsbrugbare værnepligtige i 1914—15 og i 1939—40 (A. nr. 162).

Allerede i en skrivelse af 8. januar 1941 (A. nr. 163) havde chefen for generalkommandoen, Prior, foranlediget dels ved Harrels tidligere angreb på hærledelsen, dels ved en artikel i „Militært Tidsskrift“, påny indstillet Harrel til afsked. Samme dag afgik til Harrel fra krigsministeriet en anmodning om, at han nærmere skulle gøre rede for sine udtalelser på det tidligere omtalte Næstved-møde den 15. maj 1940 (A. nr. 164), og Harrel gør i sit svar af 29. januar 1941 (A. nr. 165) udførligt rede herfor og for begrundelsen for sine angreb på hærledelsen. Generalkommandøens svar foreligger i en redegørelse af 17. februar 1941 (A. nr. 166, generalauditors redegørelse herom A. nr. 167).

Som i bet. I, a. 53, anført fik obersten en misbilligelse, og han afskedigedes, da han fyldte 60 år (jfr. herom nærmere bet. I, det anførte sted).

Akter
vedrørende
en af politi-
mesteren i
Vordingborg
til oberst
Have frem-
sat udtalelse d. 9.
april 1940
om morgne-
nen.

For kommissionen foreligger endelig i forbindelse med Harrel-sagen en række aktstykker vedrørende en mellem politimesteren i Vordingborg og oberstlojtnant A. H. Wulff Have, chef for 19. bataillon, den 9. april 1940 forefalden begivenhed, hvor oberstlojtnant Have nævnte morgen kl. 6 traf politimester Borberg på gaden i Vordingborg; politimesteren skulde til oberstlojtnanten ifølge Harrel have sagt, „at der ikke skulde ydes modstand mod de fjendtlige troppers indtrængen i landet“ (A. nr. 168). Da politimesteren benægtede at have sagt noget sådant, medens oberstlojtnanten fastholdt dette, indsendte oberst Harrel efter at have modtaget skriftlige erklæringer fra de to parter sagen til sjøllandske division, der igen sendte den videre til generalkommandoen, hvorfra den gik til krigsministeriet. Efter at erklæringer fra forskellige instanser, herunder justitsministeriet, var indhentet, henlagdes sagen, efter at generalauditoren havde bemærket, at sagen ikke kunne ventes yderligere oplyst, når rigspolitiet vægrede sig ved at yde sin bistand. På den givne anledning henlede generalauditoren opmærksomheden på ved lejlighed at tage spørgsmålet op om de militære myndigheders samarbejde med civile statsinstitutioner.

Den omfattende korrespondance i sagen er optrykt i bilagene (A. nr. 168—177).

Var der af
justitsministe-
riet eller
politiledelsen,
før afgørelsen
var truffet på
Amalienborg,
udsendt ordre
til politiet
om ikke at
gøre mod-
stand?*)

Det af generalauditoren foran omtalte anbringende (A. nr. 177), at rigspolitiet formentlig ikke ville medvirke til Borberg-Have-sagens oplysning, støttede generalauditoren på, at rigspolitichefen (Thune Jacobsen) ikke havde besvaret et ham af generalauditoren tilstillet brev af 18. juli 1940 (A. 465), hvori generalauditoren stillede forskellige spørgsmål vedrørende den forholdsordre, der den 9. april 1940 kl. 5,48 - - altså før afgørelsen var truffet på Amalienborg — pr. fjernskriver udsendtes om, at der ikke fra politiets side skulle gøres modstand. Generalauditorens skrivelse havde — hævder han — givet anledning til, at fuldmægtig *Leifer* fra rigspolitichefen havde søgt en konference med generalauditoren, der dog havde givet et negativt resultat (om konferencen nærmere A. nr. 170), og at en sådan forholdsordre var udsendt af justitsministeriet kunne — erklærer generalauditoren i sin redegørelse til krigsministeriet af 22. august 1940 — „atter tyde på, at regeringen eller i hvert fald nogle af ministrene har været underrettet senest den 9. april 1940 om, hvad der ville komme“. (A. 464).

I en skrivelse af 13. april 1950 (A. nr. 178) forespurgte kommissionen her-efter daværende generalauditor Victor Fürschel, om han nærmere måtte kunne uddybe og begrunde de slutninger, han havde draget i sin fornævnte redegørelse af 22. august 1940, dels vedrørende regeringens (justitsministerens) forhåndskendskab den 8. april 1940, dels vedrørende rigspolitichefens påståede uvillighed til at medvirke ved sagens opklaring (denne sidste slutning var også draget af efterfølgeren, generalauditor Schæffer, hvorom A. nr. 177). I sit svar (A. nr. 179) meddeler daværende generalauditor Fürschel, at han beklager ikke på nogen betydningsfuld måde at kunne uddybe det af ham tidligere anførte, navnlig skrivelsen af 22. august 1940, men han fastholder, at han ikke ser mulighed for at forklare rigspolitiets fuldstændige tavshed efter samtalen med *Leifer* på anden måde end, at man ikke derfra ønskede at give krigsministeriet oplysninger i sagen.

*) Om en af Hvr. landeretsagfører Knud Nordentoft overfor kommissionen fremsat påstand, at politiet ved fjernskriver allerede om eftermiddagen den 8. april 1940 skulde have sendt meddelelse om klokkeslettet for den tyske grænseoverakridelse, hvilke oplysninger skulde hidrøre fra nogle i Hørnæs tugthus indespærrede politifolk og senere være blevet bekræftet af politiadvokaten i 1. undersøgelseskammer (Henning Christensen), henvises til kommissionsdomstolens afhøring af Nordentoft (nb. 301 ff.) og af politiadvokaten, der afviser Nordentofts påstande (nb. 300 ff.).

Vedrørende den af den daværende generalauditor omtalte konference med daværende fuldmægtig hos rigspolitichefen Leifer, udbad kommissionen sig i skrivelse af 9. maj 1950 Leifers udtalelse herom (A. nr. 183), og den 16. maj modtog man en udførlig redegørelse (A. nr. 184), hvori bl. a. hævdes, at man fra politiledelsens side (rigspolitichef Thune Jacobsen og vicepolitichef Begtrup-Hansen), efter at politimester Borberg havde givet møde på politigården, havde lovet denne, der i det væsentlige ved denne lejlighed havde indrømmet rigtigheden af daværende oberstløjtnant Wulff Haves fremstilling af samtalen i Vordingborg den 9. april om morgenen, at man ville dække ham. Man ville derefter ifølge Leifer på grund af krigsministeriets forespørgsels delikate karakter nødtigt afgive en skriftlig besvarelse, men i stedet sende Leifer til generalauditøren. Leifer blev herefter nøje instrueret om, hvad han måtte sige og ikke sige til denne (nærmere herom det pågældende aktstykke, A. nr. 184 samt om den på politigården etablerede chafavagt, om vagtrapporten 8.—9. april, der ifølge Leifer blev afhentet af politiinspektør v. Magius og ikke senere er kommet til veje, om kriminaloverbetjent Schæfers noteringer, om opringtoner til Arthur Dahl og departementschef Svendsen vedrørende de i nattens løb indløbne meddelelser, om at „der anakkedes i korridorerne om et møde, der skulle have fundet sted på politigården sent om aftenen den 8. april 1940, og hvor de højeste politiofficerer skulle have modtaget en eller anden orientering om forestående begivenheder“, som Leifer dog udtrykkelig anfører som et rygte). Der er — slutter Leifer sin redegørelse — efter de notater, han havde gjort, „intet til hinder for, at politimester Borberg — eller eventuelt også andre jurisdiktionschefer kan have fået en orientering, svarende til den, der dækkes af ordene „chefen og vicechefen ved besked“.“

Redegørelse fra daværende fuldmægtig hos rigspolitichefen Leifer.

Daværende politifuldmægtig Leifers fornævnte erklæring forelagdes herefter daværende generalauditor Pürschel (A. nr. 185), der heri finder bekræftelse på sin antagelse, at rigspolitichefen ikke ville virke med til sagens oplysning, og at politiets ledelse herefter syntes at have været bedre underrettet om det, der den 8. april 1940 var forestående, end det hidtil havde været offentligheden bekendt (jfr. nærmere herom A. nr. 186). Leifers erklæring blev endvidere af kommissionen (A. nr. 187) forelagt følgende, der var omtalt i erklæringen:

Rigspolitichef, daværende vicepolitichef K. Begtrup-Hansen udtaler bl. a. herom, at der ikke ham bekendt for kongens beslutning på Amalienborg den 9. april 1940 om morgenen var udgået en sådan almindelig ordre til politikredsene fra rigspolitichefen, og han ville især anse det for ganske usandsynligt, om en sådan ordre skulle være udsendt. Om Leifers personlige henvendelse til generalauditøren og om de instrukser, han her måtte have fået, har rigspolitichefen nu ingen erindring, da han ikke ligger inde med notater fra den tid. Især ønsker Begtrup-Hansen at udtale, at „såfremt politiet overhovedet måtte mene at burde reagere på generalauditørens direkte henvendelse, var der ikke nogen rimelig anledning for politiet til at vægre sig ved at søge divergensen mellem politimester Borberg og daværende oberstløjtnant Haves opklaret bedst muligt“, men om de forhandlinger, der eventuelt måtte være ført mellem afdøde rigspolitichef Thune Jacobsen og den daværende generalauditor, var ham intet bekendt (jfr. nærmere A. nr. 188).

Direktør for civilforsvarsstyrelsen, daværende politiinspektør og leder af statens civile luftværn Arthur Dahl erklærer bl. a., at en ordre til politiet om ikke at gøre modstand ville have været ganske naturlig under hensyn til politiets fåtallighed og mangelfulde udrustning; om en sådan general ordre var givet, vidste han ikke, men i enkelttilfælde blev på forespørgsel som en selvfølge svaret, at politiet ikke skulle gøre modstand mod tyske tropper. Direktør Arthur Dahl havde ikke deltaget i et møde af „højere politiofficerer“ den 8. april om aftenen og kunne ikke tænke sig, at et sådant møde som af Leifer omtalt skulle have fundet sted (jfr. herom og om Arthur Dahls tilstedeværelse på politigården den omhandlede aften, A. nr. 189).

Politiinspektør F. C. V. von Magius erklærer i anledning af Leifers skrivelse, at der ham bekendt ikke for besættelsen var „givet politikredsene eller enkelte af disse nogensomhelst forhåndsinformation, der kunne præjudicere de allerhøjeste danske myndigheders stillingtagen“ til nævnte spørgsmål. Han havde ikke deltaget i det af Leifer rygtevis refererede møde mellem højere politiofficerer og ej heller nogensinde end ikke rygtevis hørt noget som helst om, at et sådant skulle have været afholdt. Herom samt om bortskaffelsen af den af Leifer omtalte vagtrapport, nærmere A. nr. 190 — jfr. endvidere om vagttjenesten på politigården, herunder forholdet til Leifer

den nævnte nat, samt om de afgivne vagtrapporter erklæringer fra kriminaloverbetjent *Viggo Schäfer* (A. nr. 191) samt fra kriminaloverbetjent *Georg Nielsen*, Hillerød, der bl. a. erklærer intet at kende til et møde som fornavnte (A. nr. 193) og fra kriminaloverbetjent *A. Baltzer*, Horsens (A. nr. 195).

Redegørelse
fra justits-
ministeriet.

Under hensyn til rækkevidden af de af den daværende generalauditor rejste spørgsmål (ordre udgået til politiet før afgørelsen på Amalienborg, rigspolitichefens formentlige modvilje mod at medvirke til Borberg-Wulff Have-sagens oplysning), anså kommissionen det hensigtsmæssigt at aføiske justitsministeriet en erklæring herom (A. nr. 180), og fra ministeriet modtog man herefter en redegørelse (A. nr. 181), hvoraf anføres:

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt der fra justitsministeriet skulle være udgået ordre til politiet om ikke at gøre modstand, havde ministeriet på den givne anledning indhentet udtalelser fra daværende departementschef i justitsministeriet Aage Svendsen og fra daværende kontorchef i justitsministeriet, nu politidirektør i København Jens Herfelt.

Departementschef Svendsen havde herefter oplyst, at „han ikke, forinden han erfarede om regeringens beslutning, har haft nogen samtale med politiet eller med anden myndighed eller foranlediget nogen instruktion udsendt“. Departementschefen havde ej heller forinden modtagelsen af politidirektørens skrivelse af 14. maj 1940 (optrykt side 128—129 i bilag til kommissionens betænkning I vedrørende den 9. april 1940) haft kendskab til den kl. 5,48 udsendte fjernakriversmeddelelse, der omtales i generalauditor Pürschels skrivelse.

Endvidere hedder det i justitsministeriets redegørelse:

„Politidirektør Herfelt har i sin udtalelse oplyst, at han ikke har givet nogen instruktion om udsendelse af fjernakriversmeddelelsen eller på forhånd været bekendt med dens udsendelse. Vicepolitiinspektør *Dahl-Jensen* har imidlertid overfor politidirektøren forklaret, at han den 9. april 1940 formentlig kl. godt 5 efter en opringning til sit hjem fra en journalist telefonisk henvendte sig til St. Kongensgade politistation, der bekræftede, at der var landsat tyske tropper i København. Ved samtalen blev han klar over, at politiet var i tvivl om, hvorvidt der skulle gøres modstand, hvis tyske tropper ville besøtte politistationerne. Vicepolitiinspektøren satte sig derefter telefonisk i forbindelse med politiinspektør *Møllerup*, og ud fra det synspunkt, at politiet folkeretligt hører til civilbefolkningen, og at det især ikke var tilstrækkeligt bevoåbnet til at kunne gøre modstand, henstillede han, at politistationerne blev instrueret om, at der ikke måtte anvendes skydevåben, hvis tysk militær ville besøtte politistationerne. Vicepolitiinspektøren er sikker på, at det er hans henvendelse, der har foranlediget fjernakriversmeddelelsen.

Politiinspektør *Møllerup* har ingen erindring om henvendelsen, men anser det for særdeles sandsynligt, at det forholder sig som af vicepolitiinspektøren forklaret. Han føler sig således overbevist om, at fjernakriversmeddelelsen udelukkende er udsendt på initiativ af politiledelsen, og at der ikke har foreligget nogen instruks fra justitsministeriet.

Det bemærkes, at de i justitsministeriet beroende sager vedrørende begivenhederne den 9. april 1940 intet indeholder, der tyder på, at nogen instruks af det angivne indhold skulle være udsendt af justitsministeriet eller efter forhandling med dette.“

Iøvrigt bemærker justitsministeriet, at man samtidig havde udbedt sig en udtalelse fra rigspolitichefen vedrørende den af generalauditor Pürschel fremsatte ud-

taelse om rigspolitichefens medvirken ved opklaringen af omstændighederne vedrørende politimester Borbergs ordakifte med oberstløjtnant Have, men efter at rigspolitichefen til ministeriet havde fremsendt genpart af sit svar på kommissionens direkte forespørgsel (jfr. det herom foran bemærkede samt A. nr. 188), fandt justitsministeriet ikke anledning til at fremkomme med yderligere udtalelser i sagen (A. nr. 196).

Endelig blev på den givne foranledning den daværende justitsminister, nuværende borgmester i Aarhus *Unmack Larsen* forespurgt om, hvorvidt han måtte have nogen personlig erindring om denne sag. Borgmesterens benægtende svar (A. nr. 182) blev tillige med de foran omtalte øvrige afgivne erklæringer tilstillet fhv. generalauditor V. Pürschel til udtalelse, og fra denne modtoges en erklæring af 18. juni 1950 (A. nr. 198, jfr. en supplerende udtalelse fra fhv. justitsminister *Unmack Larsen*, A. nr. 199).

I henhold til de kommissionen givne forskrifter afgives foranstående beretning til det høje folketing.

Christiansborg, august 1950.

Alfred Andreassen.	Holger Eriksen, næstformand.	Niels Eriksen.	Jørgen Gram.	Victor Gram.
Poul Hansen (Grenaa).	Holm, formand.	Hækkerup.	Arnth Jensen.	Peder Knudsen.
Thisted Knudsen.	Ladefoged.	Holger Larsen.	Johs. Larsen.	M. Larsen.
Lindberg.	Aksel Møller.	Harald Nielsen.	Karl Olsen.	Th. Poulsen.
	Viggo Starcke.	Steen.		
				<i>Egil Olsen.</i>

Kristen Amby var ved beretningens afgivelse bortrejst som delegeret ved Europarådet.

B.

BERETNING TIL FOLKETINGET

AFGIVET AF

**DEN AF TINGET UNDER 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSION
I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45**

**(Tidligere offentliggjort i henhold til
kommissariets 4de led)**

Beslutning af folketinget om nedsættelse af en kommission i henhold til grundlovens § 45.

Vedtaget ved eneste behandling den 23. oktober 1950.

Folketinget beslutter:

1. Der nedsættes i henhold til grundlovens § 45 en kommission med den opgave i det omfang, kommissionen måtte anse det for påkrævet, at foretage de fornødne undersøgelser til supplerung af de ved de under den 15. juni 1945, 19. december 1945 og 8. januar 1948 nedsatte parlamentariske kommissioner tilvejebragte oplysninger til bedømmelse af, hvorvidt der er grundlag for at drage ministre og andre særlig ansvarlige til ansvar i forbindelse med Danmarks besættelse den 9. april 1940 eller i anledning af deres embedsvirksomhed under den tyske besættelse, og til supplerung af de af kommissionen af 8. januar 1948 tilvejebragte oplysninger med hensyn til politisk virksomhed under besættelsen, der skønnes at indeholde anslag mod folkestyret og den hidtidige statsretlige praksis.

Det påhviler kommissionen snarest at afgive beretning til folketinget angående de foretagne undersøgelser.

2. Medlemmernes antal fastsættes til 24.
3. Over møder, hvori mundtlige oplysninger og forklaringer afgives til kommissionen, optages stenografisk referat.
4. Selve kommissionens drøftelser og afgivelsen af oplysninger, forklaringer og redegørelser foregår i lukkede møder, men der vil til oplysning for offentligheden, når undersøgelsen af et forhold er bragt til et sådant punkt, at kommissionen mener, at en redegørelse derfor kan afgives, være at afgive sådan redegørelse i den form og på den måde, som kommissionen skønner rigtig.
5. Tingets formand bemyndiges til at iværksætte det fornødne til denne beslutnings udførelse.

Gustav Pedersen.

Poul Møller.

Forskrifter for den kommission, der af folketinget i henhold til tingets beslutning af 25. oktober 1950 er nedsat i henhold til grundlovens § 45,

*fasteat i henhold til nævnte beslutning af folketingets formand
den 25. oktober 1950.*

§ 1.

Kommissionen vælger umiddelbart efter sin sammentræden en formand og en næstformand.

§ 2.

Kommissionen samles, udsættes og sluttes af sin formand. Denne bestemmer ved hver enkelt sammenkaldelse samlingsstedet; forsåvidt dette er København, holdes kommissionens møder i rigsdagens lokaler.

§ 3.

Kommissionen er berettiget til at antage lønnet medhjælp udenfor sin midte såvelsom til at foretage de til dens virksomhed fornødne udgifter, herunder rejseudgifter efter regning til medlemmerne, forsåvidt kommissionen afholder møder udenfor København.

Under iagttagelse af de i tjenestemandslovens § 972 indeholdte regler vil der være at udbetale kommissionens medlemmer diæter, dog således at der ikke ydes diæter for dage, på hvilke folketinget holder møder.

§ 4.

Den, der ophører at være medlem af folketinget, ophører tillige at være medlem af kommissionen.

Når en enkelt ophører at være medlem, afgør kommissionen under hensyn til sine arbejders standpunkt og tarv, om den skal vedblive at virke med kun 23 medlemmer, eller om den skal gøre indstilling til folketinget om nyt valg af et medlem.

Skulle det ske, at flere ophører at være medlemmer, skal kommissionen gøre sådan indstilling.

§ 5.

Om udbyttet og udfaldet af sine undersøgelser vedtager og afgiver kommissionen beretning til folketinget.

Beretning er vedtaget, når ved den endelige afstemning mindst 18 af kommissionens medlemmer har stemt for den.

Vedtages beretning ikke med enstemmighed, er de, der har stemt imod, berettigede til at få en fremstilling af deres afvigende meninger optaget i et tillæg til kommissionens beretning.

§ 6.

Over møder, hvori mundtlige oplysninger og forklaringer afgives til kommissionen, optages stenografisk referat.

§ 7.

De til afholdelse af udgifter efter § 3 fornødne pengemidler hæves af kommissionens formand hos rigsdagens kasserer efter anvisning af folketingets formand. For deres anvendelse aflægger kommissionen regnskab til folketingets formand.

§ 8.

De øvrige regler for kommissionens virksomhed fastsættes af den selv.

Gustav Pedersen.

Egil Olsen.

Kommissionens medlemmer.

Tingets valg af medlemmerne fandt sted den 7. november 1950, og der valgtes følgende:

Redaktør *Holger Eriksen*,
 fhv. minister, overretssagfører *Busch-Jensen*,
 sekretær *Victor Gram*,
 forretningsfører *Poul Hansen* (Grenaa),
 fhv. minister *Rasmus Hansen*,
 kontorchef *Hans Hækkerup*,
 maskinarbejder *Holger Larsen*,
 togfører *M. Larsen*,
 sekretær *Lindberg*,
 maskinarbejder *Th. Poulsen*,
 gårdejer *Niels Eriksen*,
 gårdejer *Jørgen Gram*,
 landsretssagfører *Thisted Knudsen*,
 fhv. minister *Arnth Jensen*,
 sekretær *Harald Nielsen*,
 fhv. fængselspræst *Kristen Amby*,
 redaktør *Bøgholm*,
 lektor *Karl Olsen*,
 professor, dr. jur. *Rasting*,
 landmand *Steen*,
 direktør *Rager*,
 overlæge *Viggo Starcke*,
 plantageejer *Oluf Pedersen*.

Et mandat, der ville kunne besættes af Danmarks kommunistiske partis folketingsgruppe, står indtil videre ubesat, jfr. folketingstidenden 1950—51 sp. 605.

Kommissionen konstituerede sig med *Holger Eriksen* som formand og *Arnth Jensen* som næstformand.

Tidligere medlem af kommissionen og formand for denne, dommer *Aage G. Holm* har været tilknyttet kommissionsarbejdet og været tilstede i dennes møder.

Til kommissionens sekretær antoges chefen for rigsdagens bureau, *Eigil Olsen*.

Kommissionens undersøgelser vedrørende det såkaldte Rostockmøde.

Som overfor offentligheden meddelt har kommissionen til supplerende af resultatet af sine tidligere undersøgelser vedrørende forholdene omkring Danmarks besættelse af tyske tropper den 9. april 1940 foretaget en række yderligere undersøgelser vedrørende disse forhold, og der foreligger for kommissionen en række supplerende oplysninger herom (bl. a. vedrørende den tyske landgang i Gedser om morgenen den 9. april 1940, den ledige kajplads ved Langelinie på nævnte tidspunkt m. v.). I det bind (bind III), der er under udgivelse, og som af den daværende kommission blev afgivet til tryk i august f. å., foreligger for første gang i kommissionens beretninger et afsnit om det såkaldte Rostockmøde — et møde, der hævdes at være afholdt den 17. marts 1940 eller i dagene deromkring — mellem danske og tyske forhandlere, på hvilket der skulle være truffet forhåndsaftale om en »gnidningsløs« tysk besættelse af Danmark, d.v.s. således at Danmark ikke skulle gøre modstand. Lederen af de danske forhandlere angives at have været den daværende danske udenrigsminister, dr. P. Munch, og lederen fra tysk side skulle være Himmler.

Når nævnte bind hidtil ikke er afgivet til offentligheden, skyldtes dette, at der i det mellem afgivelsen og færdigtrykningen liggende tidsrum fremkom en række yderligere påstande om nævnte møde, som var af en sådan karakter, at nærværende kommission mente det påkrævet at genoptage spørgsmålet, hvorefter man på det foreliggende grundlag har indhentet en række yderligere oplysninger til belysning af de fremsatte påstande, sidst de i en i januar måned d. å. udkommet pjece betitlet: *Fra utrykte kilder, Rostock-mødet og Danmarks besættelse* (udgivet af A. Olesen, Aabenraa), indeholdte.

Da de fremsatte påstande om afholdelsen af et sådant møde, navnlig efter fremkomsten af fornævnte pjece, hvori tidligere folketingsmand, pastor Johannes Schmidt har afgivet skriftlig erklæring om, at han har truffet dr. Munch i Rostock den 17. marts 1940, påny og i forstærket grad er blevet genstand for presseomtale, ikke alene i den indenlandske, men også i norsk og svensk samt i tysk presse, ligesom det er kommissionen bekendt, at pjecen er tilstillet danske ambassader og gesandtakaber i udlandet samt udenlandske politikere og andre ledende personer, har kommissionen ment ikke at burde afvente den bebudede udsendelse af det fornævnte afsluttende og omfangsrige supplementsbind (bind III), men har med hjemmel i kommissoriet (jfr. dettes 4. led) besluttet allerede nu at afgive en foreløbig redegørelse for de af den foretagne undersøgelser vedrørende Rostockmødet.

Fortløbig
redigering.

Det var fra forskellige af de for overtrædelse af de midlertidige straffelove internerede og senere dømte personer der tilgik kommissionen en række stort set enslydende oplysninger om, at der i Doberan ved Rostock den 17. marts 1940 skulle være afholdt et sådant møde mellem Himmler m. fl. fra tysk side og dr. Munch, den danske gesandt i Berlin, Zahle, m. fl. fra dansk side.

Hartel. Ifølge nogle af fhv. folketingsmand *Hartel* til den daværende justitsminister fremsendte skrivelser, hvilke skrivelser senere af ministeren er fremsendt til kommissionen (skrivelse af 29. august 1946, A. nr. 46 af 27. september s. å. og 19. november s. å., A. nr. 47, og skrivelse af 25. januar 1947, A. nr. 48)*), skulle således den 17. marts 1940 den daværende udenrigsminister P. Munch i Rostock være mødtes med SS-rigsfører Himmler, og denne sidste skulle have informeret dr. Munch om det forestående angreb på Norge og forhandlet med ham af hensyn til ikke-angrebspagten om Danmarks holdning. I konferencen deltog — ifølge Hartel — foruden Himmler hans tre adjutanter, Obersturmbannführerne dr. Grothmann, Jacobsen og dr. Riedweg, og fra dansk side foruden dr. Munch kammerherre Zahle og ritmester Lunding.

Denne viden om, at Danmark ikke var blevet besat ved en pludselig, brutal overrumpling, der ikke levnede store chancer for virksom modstand, men havde haft tid til at vælge og til at tage hensynet til Norge i betragtning, var — erklærer Hartel — medbestemmende for hans henvendelse til Stauning den 20. maj 1940 om at demissionere og for hans henvendelse i sommeren 1940 til venstre og konservative »om at søge dannet en mindretalsregjering af partier, der ikke var blameret ved ovenstående«, og denne hans viden var — fortsætter han — blevet fuldstændig, efter at han i fængslet havde truffet den tidligere redaktør af »Danmarks Handels- og Søfartstidende«, *Ove Leif Guldberg*, der i interneringslejren 031 ved Nienburg an der Weser havde haft lejlighed til samvær med den foran omtalte dr. Grothmann, der her havde givet ham fornævnte »fuldstændige information«.

Fra den af Hartel omtalte redaktør *Ove Leif Guldberg* modtog kommissionen gennem hans forsvarer en skrivelse, dateret den 15. december 1946, hvori om det nævnte møde i Rostock udtales, at det var blevet til på tysk initiativ, og det oplyses videre, at der i mødet fra dansk side yderligere skal have deltaget direktøren for krigsministeriet, v. Stemmann, og den daværende marineattaché i Berlin, kommandørkaptajn Kjølse, fra tysk side udover de af Hartel nævnte tillige Himmlers personlige adjutant, dr. Brandt.

Senere fremsendte *Guldberg* en skrivelse til kongen og et vandrebrev: »Nu falder maskerne«. Dette skete i 1947. Skrivelserne oversendtes fra justitsministeriet til kommissionen (se bilag til A. nr. 50—52). Kommissionen modtog også fra andre personer oplysninger af tilsvarende karakter og øjensynlig stammende fra samme kilder.

*) Spørgsmålet er tillige omtalt under en af Hartel afgiven vidneforklaring i sagen mod daværende stadsarkivar *Flemming Dahl* samt i en forklaring af sidstnævnte om tilsvarende oplysninger, han havde fra fhv. folketingsmand, greve Bent Holstein (A. nr. 49).

Foranlediget af alt dette mente man, det var naturligt at rette henvendelse til de danske, der påstodes at have været deltagere i nævnte møde.

Daværende udenrigsminister *P. Munch* havde herefter overfor kommissionens daværende formand og næstformand, der af kommissionen blev bemyndiget til mundtlig at forelægge Munch spørgsmålet, erklæret intet at kende hertil. Munch havde ikke været i Rostock på det omtalte tidspunkt og havde aldrig talt med Himmler.

Oberstløjtnant *Lunding* havde aldrig — erklærede han ligeledes overfor kommissionens formand og næstformand — hørt om et sådant møde og havde heller aldrig talt med Himmler. Med Munch havde han iøvrigt kun talt een gang, det var i vinteren 1939—40, og samtalen havde kun varet ca. 10 minutter.

Nuværende kontreadmiral, daværende marineattaché i Berlin, kommandørkaptajn *F. Kjølse*n erklærer på kommissionens forespørgsel følgende (A. nr. 55):

- »1) Jeg har ikke nogetsomhelst kendskab til, at et sådant møde skulle have fundet sted i foråret 1940 ved Rostock eller på nogetsomhelst andet tidspunkt eller sted.
- 2) Jeg har ikke personligt deltaget i noget møde af ovennævnte art, ej heller med nogen af de personer, hverken danske eller tyske, som der påstås at have været tilstede her.

Da mine dagbøger fra ovennævnte tidsrum befinder sig i box i København, er jeg ikke i stand til herfra nøjagtigt og detaljeret at kunne gøre rede for, hvad jeg foretog mig den 17. marts 1940 eller i marts måned samme år, men tilføjer iøvrigt, at den i bilaget . . . nævnte dato, 25. marts, også er forkert, idet det var den 4. april 1940, at jeg fik oplysningerne om Tysklands angrebsplaner mod Danmark-Norge, bl. a. af den hollandske militærattaché, major Sass.

Til slut tillader jeg mig at meddele, at jeg under d. d. har tilsendt marineministeriet en kopi af denne skrivelse og anmodet dette ministerium om at overveje, hvorvidt der vil være grundlag for et sagsanlæg mod de personer, der har udbredt disse ærerørige og falske beskyldninger.»

Daværende direktør i krigsministeriet, generalmajor *J. D. v. Stemann* meddeler på lignende forespørgsel, at han »ikke har kendskab til, at noget sådant møde har fundet sted« (A. nr. 54).

I et i kommissionen den 1. december 1948 afholdt møde forelå en fra justitsministeren fremsendt skrivelse af 11. november fra den i straffelejren i Faarhus da hensiddende strafafsoner *Bjørn Elith Binnerup* (A. nr. 57), som under henvisning til, at han sad inde med oplysninger om det såkaldte Rostockmøde, overfor justitsministeren bl. a. havde fremsat truslen om overgivelse af papirerne vedrørende nævnte møde, som opbevarede af nogle af hans tidligere krigakammerater i Berlin, til den russiske zones øverstbefalende, »medmindre der af den danske regering inden den 11. december blev givet amnesti til samtlige politiske fanger, der ikke var overbevist om at have begået et mord eller grove mishandlinger«. Efter at kommissionens formand i nævnte kommissionsmøde havde afgivet nærmere redegørelse for de undersøgelser, man hidtil havde anstillet i sagen, besluttede kommissionen at lade foretage *politiafhøring* af *Ove Leif Guldberg*.

Guldberg erklærer nu, at det ikke var Munch, men Mohr, der deltog i mødet.

Af den herefter optagne politirapport (A. nr. 60) fremgår, at Guldberg senere var kommet i tanke om, at *det ikke som af ham oprindeligt anført var daværende udenrigsminister Munch, der deltog i Rostockmødet, men derimod formentlig udenrigsministeriets daværende direktør, Mohr*, der imidlertid på kommissionens forespørgsel (A. nr. 61) erklærer ikke at have været tilstede ved et sådant møde, og det i nævnte politirapport meddelte må ifølge Mohr være et »fantasifoster uden nogensomhelst tilknytning til virkeligheden«, og han fortsætter:

Erklæring fra Mohr.

»Jeg har aldrig selv diskuteret emner som de i bilagene til kommissionens skrivelse omhandlede, hverken med tyskere eller med nogen anden. Ej heller har jeg fra andre hørt, at de skulle have haft sådanne drøftelser, endside været med til et møde som det angivne.

For fuldstændigheds skyld kan jeg tilføje, at jeg overhovedet aldrig nogensinde har talt med Himmler, at eksistensen af de personer, der angives at have ledsaget ham i Doberan, er mig ganske ukendt, at jeg aldrig nogensinde har været i Doberan, og at jeg i tidsrummet fra sommeren 1937 til juli 1940 ikke har været i Tyskland, bortset fra at jeg passerede landet på gennemrejse ved folkeforbundsforsamlingens møde i Genève september 1938.«

Forveksling af møde af handelspolitisk karakter, erklæring fra minister Wassard.

Om den mulighed, at der her skulle foreligge forveksling med et møde, afholdt vistnok i 1939 et sted på den tyske Østersøkyst af et dansk-tysk regeringsudvalg, der skulle føre økonomiske forhandlinger, herom Mohr og minister M. A. Wassard, der her peger på, at et sådant møde har været afholdt i Königsberg den 8.—11. juli 1940. Minister Wassard havde i marts—april 1940 forhandlet i Berlin om vareudveksling og priser, men under disse besøg havde han hverken på det danske gesandtskab eller blandt de tyske embedsmænd hørt noget om det nævnte møde i Doberan eller iøvrigt noget, der kunne referere til, at et sådant møde havde fundet sted (A. nr. 62).

Foranlediget af indholdet i en artikel i dagbladet »Nationaltidende« den 29. november 1949 (A. nr. 63) anmodede kommissionen om optagelse af en yderligere politirapport (A. nr. 64) over *Ove Leif Guldberg*, der heri (A. nr. 65) fastholder sin forklaring og hævder, at der ikke var tale om et isoleret møde i Rostock, men at dette var et led i en række af møder; der skulle således have været et møde i januar 1940 og et i november 1939. Oplysningerne havde han — som han havde meddelt til den tidligere rapport — fra dr. Brandt og dr. Grothmann. Disse erindrede dog ifølge Guldberg ikke de deltagendes navne, men om den ene fortaltes, »at han havde vundet præmie ved olympiaden«, og deraf sluttede han, at det måtte være Lunding, den anden var en højtstående officer med et tysskklingende navn, og heraf sluttedes, at denne måtte være v. Stemmann*).

*) Om en artikel i »Nationaltidende« den 21. marts 1940, hvori redaktør Kronika ifølge Guldberg skal have hentydet til, at der skulle have fundet et vigtigt møde sted nogle dage forinden, og at dette møde ville få stor betydning for Danmarks fremtid, en artikel Guldberg dog ikke selv havde læst, idet den kun skulle have været i provinsudgaven, men var taget ud af Københavnsudgaven, herom Guldberg og politirapporten, hvorfra det fremgår, at vedkommende kriminalassistent (Hornslet) ved et besøg på »Nationaltidende« ikke i bladet for den angivne dato har fundet nogen artikel af redaktør Kronika, ligesom man i bladets billedarkiv erklærede, at Kronika ifølge arkivet ikke havde haft nogen artikel i bladet nævnte dag.

I august måned 1950 udsendte Guldberg en ny pjeces: Rostockmødet opklaret o. s. v. Den var — påstår han — foranlediget af, at formanden for den parlamentariske kommission, dommer Holm, den 12. s. m. i et interview havde erklæret, at kommissionen ikke ved sine undersøgelser havde fundet noget holdepunkt for, at påstanden om Rostockmødet var rigtig, og at undersøgelserne af de forskellige erklæringer, der forelå, havde givet til resultat, »at historien savner realitet«. I pjecen gives detaljerede oplysninger om forhandlingerne, og en af deltagerne i mødet skal nu — oplyses det — have afgivet oplysning herom. Videre erklæres, at *dr. Munch den 17. marts 1940 var blevet set og genkendt af en landsmand* (A. nr. 200).

Dr. Munch
skal være set
i Rostock af
pastor
Schmidt,
Vodder.

Guldberg uddyber senere sine udtalelser og hævder i et interview med dagbladet »Nationaltidende« (30. august 1950), at den mand, der genkendte dr. Munch, »var en dansk rigsdagsmand«, der også havde afgivet en erklæring om at have truffet dr. Munch på det pågældende tidspunkt og talt med ham, og rigsdagsmanden skal ifølge Guldberg kort efter have skrevet om det i et brev til sit hjem. »Også det brev har jeg«, erklærer Guldberg. At den pågældende rigsdagsmand var pastor Schmidt (Vodder), oplystes samme dag i dagbladet »Information«.

Dette foranledigede forskellige presseorganer til påny at tage sagen op, og pastor Schmidt erklærede i et interview til dagbladet »Hjemdal«, at han engang i marts 1940 mødte dr. Munch »et sted i Mecklenburg« (A. nr. 201). *Kommissionens formand* udsendte herefter påny et dementi.

Efter folketingsvalget trådte den nyvalgte kommission sammen og vedtog på den givne foranledning påny at lade foretage politirapport over Guldberg og at lade optage rapport over pastor Schmidt.

Guldberg erklærede til rapporten (A. nr. 202), at han var i besiddelse af en erklæring fra en af deltagerne i mødet, men ville ikke stille den til disposition, før han havde fået særlig tilladelse. Erklæringen var ikke i hans besiddelse, men han havde rådighed over den her i landet. Han erklærede videre at *råde over brevet fra pastor Schmidt*, hvori denne skriver, at han har talt med dr. Munch i Rostock, men han ville ikke udlevere det, før tilladelse forelå fra pastor Schmidt. Han erklærer nu, at han *ikke selv har set brevet*, men kun fået refereret indholdet, og hvad angår erklæringen fra en deltager i det påståede møde, siger han, at han ikke har set originalen, men en afskrift. Om Brandt meddelte han, at han var skudt, og at det var Brandt, han fik oplysningerne fra. Endelig navngiver han flere nye tyske vidner.

Et brev fra
pastor
Schmidt.

Pastor Schmidt erklærer til politirapporten, »at han en dag i marts 1940*) — formentlig den 17. — traf fhv. udenrigsminister Munch og hilste på ham, idet de ganske kort talte sammen«, men han husker ikke nu, hvad samtalen drejede sig om. Det havde været noget privat, og han husker ikke noget om, i hvilken anledning Munch den dag opholdt sig i Rostock. Han husker heller ikke, hvor i byen mødet fandt sted, men det havde muligt været på et hotel. Schmidt havde samme dag talt med dr. Jacobsen, der var i familie med ham.

Politirapport
over pastor
Schmidt.

Om det af Guldberg omtalte brev erklærer Schmidt, at han ikke

*) Fremhævet af kommissionen.

husker at have skrevet et sådant brev, hvori han omtaler sit møde med Munch, men han siger, at det nok er muligt og mest sandsynligt, men han husker intet herom med sikkerhed, og han udtaler, at hvis der findes et sådant brev, anmoder han om, »at det udleveres til ham selv, så han kan få lejlighed til at gøre sig bekendt med indholdet, der jo kan være af privat natur, og han vil derefter tage stilling til dets eventuelle udlevering« (A. nr. 202).

Efter at have modtaget denne rapport *tilskrev kommissionen den 19. december Guldberg, hvori man anmodede om udlevering af de ham påberåbte dokumenter*. Herefter modtog kommissionen den 18. januar en svarskrivelse, hvori han nu vender tilbage til, at det var Munch (ikke Mohr), idet det jo nu ved pastor Schmidts udtalelser til »Hejmdal« var fastslået, at Munch havde været der. Han erklærer heri at ville medvirke til sagens opklaring, herunder fremakaffelsen af »den tyske stålbandsoptagelse af Rostockmødet (mærket: »Deutsch-dänische Gespräche 17. März 1940«)«, men han stiller følgende betingelser for sin medvirken: »Efter det hidtil passerede må det dog være et vilkår for en bistand fra min side til sagens oplysning, at kommissionen allerede nu, da udenrigsminister, dr. Munchs nærværelse i Rostock den 17. marts 1940 trods dennes gentagne benægtelser uigendriveligt er fastslået, bl. a. ved fhv. folketingsmand, pastor Johs. Schmidts udtalelse til dagbladet »Heimdal« den 30. august 1950, meddeler offentligheden, at dr. Munch har forhandlet med Himmler i Rostock om den gnidningsløse besættelse af Danmark, og at kommissionen yderligere offentliggør erklæringer fra de danske embedsmænd, der ledsagede udenrigsministeren til Mecklenburg« (A. nr. 203).

Som det fremgår af Guldbergs svarskrivelse, omtaler han ikke det brev fra Schmidt, kommissionen bad ham udlevere, og som han har hævdet at have rådighed over, og Schmidt erindrer ikke at have skrevet et sådant brev til sit hjem, men vil dog ikke gå så vidt at sige, at det ikke eksisterer (herom og kommissionsformandens fastslåen af, at dette brev således ikke eksisterer og »altså er ude af sagaen«, st. 38).

Møde i det
udenrigs-
politiske
nævn.

Under sine undersøgelser havde kommissionen fået oplyst, at der i det udenrigspolitiske nævn var afholdt møde lørdag den 16. marts 1940 kl. 14, ved hvilket møde dr. Munch på grund af sygdom ikke kunne være tilstede, hvorfor udenrigsministeriets daværende direktør, Mohr, deltog i hans sted. Kommissionen afsendte herefter en skrivelse til gesandt Mohr, hvori man under henvisning hertil forespurgte, om Mohr kunne fastslå at have haft en sådan forbindelse med dr. Munch, at det herigennem kunne bevises, at Munch var her i landet søndag den 17. Gennem oplysninger i udenrigsministeriet havde man fået at vide, at Munch havde været i ministeriet mandag den 18. Mohr svarede i en skrivelse af 22. november 1950 og erklærede at have haft samtaler med Munch om lørdagen såvel før som efter mødet i nævnet, der begyndte kl. 14, men erindrer intet om søndagen (A. nr. 204).

Skrivelser afsendtes ligeledes til *luftfartsvæsenet og statsbanerne til nærmere opklaring af de rejsemuligheder, der forelå dengang til og fra Berlin og Hamburg*.

Svarskrivelser er indløbet (jfr. A. nr. 205 og 206). Endvidere har man

fra luftfartselskabet fået oplyst, at passagerlister ikke længere forefindes over flyvemaskinen til Berlin på det nævnte tidspunkt (A. nr. 217).

Ihvorvel der allerede fra de danske, der påstås at have deltaget i Rostockmødet, for den forrige kommission som allerede nævnt foreligger dementier, der må anses tilstrækkelig tydelige og troværdige, har kommissionen alligevel for at kunne imødegå de i den omtalte pjece: Fra utrykte kilder, påny fremsatte påstande, hvis rigtighed nu påstås at være dokumenteret ved pastor Schmidts heri optagne erklæring om at have mødt Munch i Rostock den 17. marts, ment det rigtigt hos de pågældende nulevende at bede dem om muligt fremskaffe sådant alibi til supplerende af deres erklæring, at deres tilstedeværelse ved nævnte møde må anses for bevisligt ikke at have kunnet finde sted.

Dette mener kommissionen er dokumenteret og kan herom henvise til:

- 1) *Kontreadmiral Kjølson*. — Kjølsons dagbøger suppleret med hustruens (A. nr. 207), hvoraf fremgår, at Kjølson var i Berlin de nævnte dage.
- 2) *Oberstløjtnant Lunding*. Henviser til erklæring fra chefen for generalstabens efterretningssektion, nuværende generalmajor E. M. Norden-toft, hvoraf fremgår, at Lunding den 17. marts 1940 og i dagene før og efter dette datum var til tjeneste i sektionen i København (jfr. A. nr. 208).
- 3) *Generalmajor v. Stemann*. Henviser til, »at det gennem forsvarsministeriet kan dokumenteres, at jeg var tilstede i krigsministeriet såvel lørdag den 16. som mandag den 18. marts 1940, og at to dengang i krigsministeriet som fuldmægtige tjenstgørende officerer oplyser, at jeg også var tilstede i krigsministeriet den 17. marts 1940 (Palmesøndag) (A. nr. 209).
- 4) Vedrørende Danmarks daværende minister i Berlin, afdøde kammerherre *Herluf Zahle*, fremgår det allerede af Kjølsons dagbøger, at han de pågældende dage har været i Berlin, hvilket yderligere er bekræftet af daværende legationsråd ved gesandtskabet *Steensen-Leth* (jfr. A. nr. 210).
- 5) Om de gennem *Hans Majestæt Kongens kabinetssekretariat* indhentede oplysninger, hvorefter der af kabinetssekretariatets protokoller og arkiv intet fremgår om, at udenrigsminister Munch af kongen havde fået den tilladelse, ministre sædvanlig indhenter, når de agter at rejse udenlands, til at rejse i de nævnte dage, henvises til akterne (A. nr. 211). At sådan tilladelse heller ikke foreligger for 1939 (jfr. afhøringen af Schmidt, st. 56—57), oplyses i skrivelse fra kabinetssekretæren af 9. februar 1951 (A. nr. 216).

Altidler fra de danske, der påstås at have deltaget i Rostockmødet.

I den omtalte pjece: Fra utrykte kilder, har pastor Schmidt i et brev til redaktøren af pjecen, dateret den 15. november 1950, afgivet følgende erklæring:

Schmidts erklæring.

»De har henvendt Dem til mig ang. Doberan-Rostockmødet. Det er rigtigt, at jeg ved et tilfælde blev vidne til, at dr. Munch og dr. Jacobsen samme dag, 17. marts 1940, var tilstede i Rostock.

Jeg var dengang i Mecklenburg i et fuldkommen privat ærinde og var ikke så lidt overrasket over at møde dr. Munch i Rostock. Vi havde en kort samtale. Dr. Munch mente at skulle forklare sin tilstedeværelse som et weekendbesøg. Min overraskelse forøgedes, da jeg kort efter mødte dr. Jacobsen og erfarede, at han var tilstede for muligvis at assistere ved forhandlinger mellem Munch og Himmler. Da jeg snart mærkede, at mit til-

fældige ophold i Rostock på begge sider virkede generende, prøvede jeg ikke på at få nærmere besked, men rejste videre.

Det var for mig dog klart, at det ikke var småting, man ville tale om, vel nærmest om krigen videre forløb, og at det muligvis kunne betyde, at Danmark blev inddraget i krigen, men det positive, jeg har at sige om Doberan-Rostockmødet, indskrænker sig til, at de to herrer Munch og Jacobsen var i Rostock samme dag.*

Afhøring af Schmidt.

Som foran anført havde pastor Schmidt, der nu i dette brev erklærer at have mødt Munch den 17. marts 1940 i Rostock, til den ca. 14 dage senere optagne politirapport ikke ment at kunne fastholde denne dato, men nu kun kunnet fastholde »en dag i marts — formentlig den 17.«. Til nærmere afklaring heraf og af pastor Schmidts påstande iøvrigt vedtog kommissionen at lade foretage afhøring af pastor Schmidt. Afhøringen fandt sted onsdag den 7. februar 1951, og idet iøvrigt henvises til det stenografiske referat i fortryk, der medfølger vedlagte beretning som bilag (st. 33—58), kan af afhøringens hovedpunkter anføres:

Schmidt fastholder (st. 36), at han har mødt udenrigsminister Munch og dr. Jacobsen i Rostock. Han forklarer, at han havde en datter og en plejedatter bosat i Tyskland (henholdsvis i Celle og i Goldap i Østpreussen), og at han undertiden på hjemvejen fra Østpreussen tog med skib til Warnemünde og derfra videre over Rostock (st. 39, 46, 49 og 57). At Schmidt ikke med bestemthed kan sige at have været i Mecklenburg dengang, st. 49.

Om det nærmere tidspunkt for sit møde med dr. Munch forklarer Schmidt, at når han i sit brev til Olesen har anført, at dette skete på dagen den 17. marts 1940, så er det ikke *hans* hukommelse, men det hviler på udtalelser fra dr. Jacobsen (st. 36), dog mener han at kunne huske, at det var i foråret 1940 — ikke i 1939 eller tidligere år — (st. 36), og han fremlægger som bevis for, at han i marts 1940 har været i Tyskland, 2 breve afsendt af ham til hans kone, det ene fra Flensborg, dateret den 15. marts 1940 (A. nr. 214), og det andet fra Celle, dateret den 21. marts 1940 (A. nr. 215), men han kan ikke give nogen forklaring på, hvorfor han, når han skal besøge sin datter i Celle, skulle rejse over Rostock (st. 39), ligesom han heller ikke har nogen erindring om, at han på den tid har sejlet til Østpreussen (st. 58).

Pastor Schmidt mener, at han har mødt dr. Munch på et hotel i Rostock ved morgenkaffen (st. 40). Senere mødte han dr. Jacobsen (st. 41), der oplyste, at han var tilstede for at assistere ved forhandlinger mellem danske og tyske (se nærmere st. 41—42). (At Jacobsen ikke kom til at assistere, st. 52). Om det mærkelige i, at dr. Jacobsen, der skulle deltage i sådanne hemmelige forhandlinger, straks fortalte Schmidt herom, st. 41. At dr. Jacobsen ikke havde nævnt, at der skulle forhandles med dr. Munch, eller omtalt denne ved navn, st. 42, jfr. 58*).

Om grunden til, at pastor Schmidt ikke i sit brev fra Celle har omtalt mødet, se st. 38. Derimod har han sandsynligvis senere fortalt det til sin hustru, der dog ifølge Schmidt intet kan huske herom (st. 40), og formodentlig også til venner (st. 55), men han kan ikke nævne bestemte personer (st. 57). At Schmidt ikke havde omtalt det til meningsfæller, skyldtes, at

*) Disse udtalelser åbner mulighed for, at der foreligger en forveksling med et møde afholdt i Rostock på det omhandlede tidspunkt mellem tyskere og helt andre kredse af danske end angivet (sammenlign herved en artikel i »Der Schleswig« d. 9. februar 1951, hvori antydes et sådant møde mellem Himmler og repræsentanter for nazismen i Skandinavien (A. nr. 213)).

han ikke ville blande sig ind i noget; han holdt sig fuldkommen tilbage i politisk henseende, og at han ikke havde meddelt, hvad han vidste, efter 1945, da der var fri meningsudveksling, skyldtes — hævder han — forbud fra politimester Bjerre (st. 55). Hvad endelig angår Guldbergs påstand om at være i besiddelse af et brev, pastor Schmidt under sin rejse havde skrevet til sin hustru, og hvori Schmidt skulle have omtalt mødet med dr. Munch, udtaler Schmidt, at han ikke har set dette brev, og at Guldberg har skrevet til ham, at Guldberg ikke havde noget brev, men havde hørt, at pastor Schmidt havde talt derom til andre (st. 38).

På grundlag af det her foreliggende materiale og de undersøgelser, kommissionen iøvrigt har foretaget desangående, mener kommissionen at kunne sammenfatte, hvad der foreligger, som følger:

De gennem årene gang på gang fremsatte påstande om afholdelse af et sådant møde i Rostock underbygges, som det fremgår af det foregående, nu *alene* ved den af pastor Schmidt fremsatte erklæring om at have mødt Munch en dag i marts — formentlig den 17. marts. Herimod taler imidlertid efter kommissionens opfattelse alt, hvad der hidtil iøvrigt er kommet frem om spørgsmålet; her kan anføres:

Sammenfatning af det foreliggende.

de fuldgældende dementier fra samtlige danske, der hævdes at have deltaget, jfr. foran,

de fremsatte påstande kan alle føres tilbage til de samme kilder hidrørende fra personer, der er dømt for landsskadelig virksomhed, og som nu ser deres fordel i hævdelser af deres påstandes rigtighed.

Hertil kommer:

Schmidt har ikke kunnet dokumentere, at han tidligere — før han blev opfordret dertil af A. Olesen, til hvem han sendte sin erklæring af 15. november 1950 om at have mødt Munch i Rostock — har delagtiggjort andre i denne sin viden, jfr. foran.

Schmidt kan på nærmere forespørgsel ikke dokumentere at have været i Rostock (eller overhovedet i Mecklenburg) dengang, men kan fra denne tid kun fremlægge dokumentation for at have været i de vestlige dele af Tyskland (Flensborg og Celle).

Hvad angår rejsemulighederne København—Rostock (jfr. A. nr. 205 og 206), var der ingen togforbindelse til Warnemünde den 16., og den 17. afgik første færge fra Gedser kl. 6,00 med ankomst til Warnemünde kl. 10,05. Skulle dr. Munch have taget den meget tidlige forbindelse, vil hans tilstedeværelse i Rostock (ved morgenkaffen på et hotel, jfr. Schmidt, st. 40) ikke kunne forudsættes. Hvad flyveforbindelser angår, afgik intet luftfartøj fra København den 17. marts, og de flyveforbindelser, der kunne være tale om den 16., var forbindelsen kl. 13,05 eller 13,13 til Berlin, senere afgik ingen, og Munch må — efter hvad Mohr oplyser (A. nr. 204) — have været i København på dette tidspunkt. De almindelige rejsemidler må herefter formentlig lades ude af betragtning. At Munch skulle have benyttet f. eks. et luftfartøj fra hæren eller fra marinen, eventuelt andre militære befordringsmidler, kan formentlig ikke antages at have fundet sted, uden at dette var iagttaget og af de pågældende blevet viderebragt som så meget andet, der ad denne vej er meddelt offentligheden og kommissionen til undersøgelse

efter besættelsens ophør. Forøvrigt var dr. Munch så velkendt, at en sådan rejse til udlandet — ligegyldigt om der benyttes de almindelige samfærdselsmidler eller ekstraordinære — ville være blevet bekendt også i andre kredse end dem, hvorfra Rostockkrygterne hidrører.

De tyske dokumenter.

Endelig kan kommissionen på den givne anledning oplyse, at der intet — hverken i tyske eller danske dokumenter, der er i dens besiddelse — foreligger om et sådant mødes afholdelse, end ikke antydningssvist. Hvad særlig de tyske dokumenter angår, er kommissionen i besiddelse af aktstykker fra en række tyske militærarkiver og fra Auswärtiges Amt, ligesom man i Document Center 7771 i Berlin har gennemgået de fra Himmlers organisation (Reichssicherheitshauptamt) bevarede dokumenter, og af disse fremgår intet om en sådan forhåndsaftale om Danmarks besættelse. Den beretning på grundlag af disse, som kommissionen formentlig snart vil kunne lade tilgå offentligheden, vil vise, at de tyske, der var udset til at lede besættelsen af Danmark, alle var instrueret om, at »overraskelsesmomentet« var det ledende princip. Bortset fra en mindre kreds af tyske ledende militære var ingen vidende om planerne vedrørende »Weserübung«. Det tyske udenrigsministerium fik først så sent som den 2. april 1940 meddelelse herom i en skriftlig henvendelse fra overkommandoen, dagen efter ledsaget af et personligt brev fra general Keitel til udenrigsminister von Ribbentrop, i hvilket samtidig meddeltes, at andre tyske rigsmyndigheder ikke ville få underretning om planerne før selve invasionsdagen. Dette tyder på, at heller ikke Himmlers Reichssicherheitshauptamt var informeret før, hvorfor et møde som det omtalte mellem Himmler og Munch på forhånd må anses for udelukket.

Den konklusion, den forrige kommission kom til, og hvorpå denne beretning med en udvidet undersøgelse bygger, var, at kommissionen mente at kunne fastslå, at intet sådant Rostockmøde havde fundet sted. Det er heller ikke siden lykkedes at sandsynliggøre noget sådant møde, og det af pastor Schmidt foran omtalte vidnesbyrd kan ikke anses underbygget, men alt foreliggende taler, som allerede tidligere anført, bestemt imod rigtigheden af pastor Schmidts anbringende.

Uanset dette har kommissionen dog bl. a. i betragtning af, at nye påstande kan fremkomme, uden at disse dog nu, efter hvad der er kommet frem, efter kommissionens opfattelse vil kunne ændre billedet, besluttet at lade den nedsatte kommissionsdomstol træde i funktion.

Christiansborg, den 14. februar 1951.

Kristen Amby. Busch-Jensen. Bøgholm. Holger Eriksen, formand. Niels Eriksen. Jørgen Gram. Victor Gram. Poul Hansen (Grenaa). Rasmus Hansen. Hans Hækkerup. Arnh Jensen, næstformand. Thisted Knudsen. Holger Larsen. M. Larsen. Lindberg.

Harald Nielsen. Karl Olsen. Oluf Pedersen. Th. Poulsen. Rager.

Rasting. Viggo Starcke. Steen.

Egil Olsen.

C.

BERETNING TIL FOLKETINGET

AFGIVET AF

**DEN AF TINGET UNDER 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSION
I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45
HERUNDER REDEGØRELSE FRA DEN UNDER 3. FEBRUAR 1947
NEDSATTE KOMMISSIONSDOMSTOL**

I det tidligere offentliggjorte bind III A, der alene omhandler de gentagne fremsatte påstande om det såkaldte Rostockmøde, udtalte kommissionen i en afsluttende bemærkning, at man, uanset det standpunkt kommissionen var kommet til, at et sådant møde ikke havde fundet sted, hvilket forelå underbygget af de foretagne undersøgelser, alligevel i betragtning bl. a. af, at nye påstande kunne fremkomme, havde besluttet at lade den nedsatte kommissionsdomstol træde i funktion. Dette er sket, og til forhørsleder udpegedes af justitsministeriet efter kommissionens indstilling folketingsmand, kontorchef *Hans Hækkerup*. Som kommissionsdommer fungerede civildommer *E. Olrik*.

Efter at kommissionsdomstolen har afhørt en række danske og tyske vidner, har dommeren om resultatet af kommissionsdomstolens undersøgelser afgivet en udførlig erklæring, hvortil henvises, idet kommissionen intet har hertil at føje (A. nr. 272). Vidneudsagnene er alle optaget stenografisk og aftrykkes nedenfor i tilføjelse til de af kommissionen foretagne afhøringer.

Kommissionsdomstolens undersøgelser.

Sidelsøbende med kommissionsdomstolen har kommissionen fortsat sine undersøgelser, og det her fremkomne materiale er tilgået kommissionsdomstolen, ligesom kommissionen til stadighed af forhørslederen er blevet holdt underrettet om kommissionsdomstolens arbejde, hvorved kommissionen har kunnet følge dette, efterhånden som det skred frem, og kunnet give de direktiver, der måtte være påkrævet.

Før kommissionsdomstolen var trådt i virksomhed, modtoges fra daværende direktør i udenrigsministeriet, minister *O. C. Mohr* en skrivelse dateret 22. februar 1951, sålydende:

»Det i kommissionens beretning III A indeholdte har i min erindring genkaldt en episode, der måske kan være af interesse i forbindelse med rygterne om et møde i Rostock 17. marts 1940.

Minister Mohr oplyser, at dr. Munch i september 1938 har truffet pastor Schmidt på en baggård på strækningen Berlin—Warnemünde.

I slutningen af september 1938 rejste dr. Munch og jeg sammen tilbage til København fra folkeforbundsmøde i Genève. Da toget holdt ved en station på strækningen Berlin—Warnemünde, stod vi på gangen i sovevognen ved et åbent vindue. En ældre herre kom forbi ude på perronen, hilste på dr. Munch og vekslede et par korte bemærkninger med ham. Da jeg gik ud fra, at det var en af dr. Munchs private bekendte, trak jeg mig tilbage fra vinduet.

Bagefter spurgte dr. Munch, hvorfor jeg ikke havde villet hilse på pastor Schmidt. Jeg svarede, at jeg ikke havde genkendt ham, og tilføjede en bemærkning om, at det var en mærkelig omvej at rejse fra Sønderjylland til København via Tyskland. (Mit indtryk var, med rette eller med urette, at pastor Schmidt havde til hensigt at stige på toget for at rejse videre til København).

Dr. Munch sagde dertil, at forklaringen på den mærkelige rejserute, såvidt han havde forstået, var den, at pastor Schmidt benyttede lejligheden til undervejs at besøge familie i Nordtyskland.

Om stedet for denne episode på strækningen Berlin—Warnemünde netop har været Rostock, skal jeg ikke kunne sige, men det er ret sandsynligt. Tidspunktet kan jeg derimod fastslå temmelig nøjagtigt. Det var søndag aften den 25. september

1938. Den pågældende dag er den eneste, jeg nogensinde har tilbragt i Tyskland sammen med dr. Munch. Iøvrigt er det, såvidt vides, også sidste gang, dr. Munch overhovedet har været i Tyskland.

Det er tænkeligt, at det er den nævnte episode, *sondag den 25. september 1938*, der i pastor Schmidts erindring har forskubbet sig til *sondag den 17. marts 1940*. Pastor Schmidts forbavelse over, at den danske udenrigsminister var borte fra Danmark under så prekære udenrigspolitiske forhold, kan også meget vel have refereret sig til situationen 25. september 1938. Det har måske ikke stået pastor Schmidt klart, at dr. Munch var på tilbagerejse fra folkeforbundsmode i Genève, og den 25. september 1938 var den verdenspolitiske situation den, at forhandlingerne mellem Chamberlain og Hitler syntes at være bristede; der regnedes derfor i almindelighed med en umiddelbart forestående verdenskrig.

Af pastor Schmidts pas*) fra det pågældende tidspunkt vil det formentlig fremgå, at han har været i Tyskland 25. september 1938.

O. C. Mohr.

Pastor
Schmidt
afhøres
påny.

Foranlediget heraf vedtog kommissionen i et møde den 27. februar 1951 *påny* at afhøre pastor Schmidt, og denne afhøring fandt sted den 2. marts 1951, i hvilken kommissionen udover en række spørgsmål, der supplerede den tidligere afhøring, foreholdt Schmidt de af Mohr givne oplysninger om mødet den 25. september 1938 på en station på strækningen Berlin—Warnemünde. Pastor Schmidt begyndte med bestemt at fastholde, at han kun een gang havde mødt dr. Munch i Tyskland, men stillet overfor erklæringen ville han ikke bestride dens rigtighed. Alligevel kunne han ikke erkende, at der kunne foreligge en erindringsforskydning mellem nævnte dato og 17. marts 1940 (jfr. herom nærmere det stenografiske referat st. 65 ff og en efter kommissionsafhøringen af pastor Schmidt fremsendt skrivelse af 3. marts 1951 (A. nr. 223)). (Om pastor Schmidts deltagelse som taler i et møde den 24. september 1938 i Aabenraa set i forbindelse med hans rejse til Nordtyskland, herom kommissionens skrivelse til Mohr af 2. marts 1951 (A. nr. 231) og dennes svar (A. nr. 232) samt uddrag af bladmeddelelser den 25.—27. september 1938 vedrørende Munchs Tysklandsrejse og Schmidts tilstedeværelse ved mødet i Aabenraa (A. nr. 233).

v. Renthe-
Fink afviser
Rostock-
rygterne.

Som det fremgår af bilagene, har kommissionen fra daværende tysk minister og rigsbefuldmægtigede v. Renthe-Fink modtaget en skrivelse af 11. juni 1951 (A. nr. 241), hvor v. Renthe-Fink på en række spørgsmål fra kommissionen (A. nr. 240) erklærer rygterne om det såkaldte Rostockmøde for usande og nærmere begrundet disses uholdbarhed, ligesom han hævder som sit bestemte indtryk, at Munchs holdning overfor ham såvel den 8. og 9. april 1940 som senere „ikke levner selv den mindste plads for nogen formodning om, at der kunne have foreligget hemmelige aftaler før besættelsen“. Endvidere henviser han til, at v. Kaupisch overfor ham har givet udtryk for, at han havde ventet større dansk modstand den 9. april.

De af
Himmels
personlige
stab førte
dagebøger.

I flere kommissionsmøder drøftedes spørgsmålet om, hvorvidt det til nærmere fastlæen af, hvor daværende rigsfører Himmler opholdt sig i de dage, omkring hvilke det påståede Rostockmøde skulle have fundet sted, var muligt at fremskaffe

*) Passet findes, efter hvad kommissionen har fået oplyst, ikke mere (st. 55).

dagbogsoptegnelser eller lignende, idet det gennem en afhøring af tidligere SS-Obergruppenführer Wolff, der på nævnte tidspunkt var stabchef hos Himmler, som dengang var chef for det tyske politi, forelå oplyst, at såvel Himmlers dagbøger som Wolffs egne notater i sin tid var blevet taget i forvaring af amerikanerne under Nürnbergprocessen og nu beroede i Washington (A. nr. 224). Kommissionen søgte derfor gennem ambassaden i Washington at fremskaffe sådanne fotokopier. Samtidig underrettede udenrigsministeriet den danske mission i Bonn. Fra Washington modtog man dog negative svar, idet det meddeltes, at der ikke forelå egentlige dagbøger, men kun „calender pads“ og „notes“ for årene 1933—37 og 1941—45; i dette materiale og et andet omfangsrigt materiale, bestående af usorterede personlige og officielle akter, der alle blev gennemgået, fandtes intet anført om omtalte Rostockmøde (A. nr. 226—228).

Sidalebende hermed foretoges undersøgelser gennem den danske repræsentation i Berlin, der på en forespørgsel til de amerikanske myndigheder havde fået det svar, at det derværende amerikanske arkiv for beslaglagte tyske dokumenter, Document Center, hverken er eller havde været i besiddelse af dagbøgerne og ej heller var bekendt med, at dagbøgerne skulle have været fremlagt under Nürnbergprocessen og senere være blevet oversendt til Washington. Document Center var derimod i besiddelse af bordkalendere, der er ført af Himmler fra september 1941 til august 1943, og af tilsvarende kalendere ført af medlemmer af hans personlige stab, navnlig hans sekretær Erika Lorenz og hans personalreferent Sturmbannführer dr. Brandt*) fra 1938 til 1942. De fleste af notaterne på kalenderne drejer sig om mødeaftaler o. lign. Da materialet ikke kunne udleveres fra Document Center, gennemgik et medlem af militærmissionen, oberstløjtnant Tscherning, kalenderne på stedet, og man modtog herefter fotostatistiske kopier af indførslerne for dagene 15.—20. marts inklusive i den af Himmlers personlige stab førte dagbog (A. nr. 264) og senere indførslerne for 6.—10. februar og 1.—14. marts og 21. marts—9. april 1940 (A. nr. 266). Endvidere medfulgte fortegnelse over de daværende medlemmer af staben. Af en indhentet skrift-eksperteklæring fremgår, at indførslerne er foretaget af dr. Brandt.

Af indførslerne fremgår, at Himmler muligt var i Berlin lørdag den 16. marts 1940 (jfr. „Klopper (Rücksprache mit RF)“). Herom erklærer dog Himmlers daværende sekretær, fru Potthast, at denne indførsel kun betød, at der var truffet aftale med Himmlers adjutant om en senere samtale med rigsføreren, der således ikke nødvendigvis havde været tilstede i Berlin den sidste halvdel af dagen (A. nr. 271). Om søndagen afrejste staben med flyvemaskine til Paderborn og herfra til Wewelsburg (jfr. dagbogen), dog uden at Himmler udtrykkelig nævnes som deltagende heri. Herom mener fru Potthast, at Himmler havde deltaget i turen, idet der normalt ikke var stillet flyvemaskine til rådighed for staben alene (jfr. indførslen for den 27. og 28. marts, hvoraf fremgår, at adjutanten havde begivet sig til Wewelsburg i automobil den første dag, medens Himmler kom dagen efter). Mandag den 18. og tirsdag den 19. anføres „Postvortrag RF“ (d. v. s. gennemgang af posten med rigsføreren) på Wewelsburg, og Himmler må efter fru Potthasts mening have været tilstede hele dagen på Wewelsburg, idet indførselen: „Abendessen im Kreise der Adjutanten“, og den senere afslut-

*) Det af Brandt ledede kontor hed: „Abteilung Reichsführer SS im Persönlichen Stab“, en underafdeling af „Persönlicher Stab“, der lededes af en anden, og som var direkte underlagt Himmlers embede. Det af dr. Brandt ledede kontor synes således at have været, hvad man på dansk ville kalde Himmlers forkontor (jfr. A. nr. 266). Dr. Brandt blev senere henrettet.

ning tydede på, at Himmler selv havde deltaget. I modsæt fald ville adjutanten have taget sig fri på et tidligere tidspunkt.

Onsdag den 20. gennemgås post på Wewelsburg om morgenen, og staben flyver senere på dagen til Berlin. Den 21. anføres igen i Berlin: „Postvortrag RF“. At det ville være usandsynligt, at Himmlers stab rejste til Wewelsburg, uden at chefen deltog, herom fru Potthast i nævnte forklaring (A. nr. 271). (Da dagbogen som foran anført bevisligt er ført af dr. Brandt, kan denne efter det foran anførte ikke — som fra en enkelt side hævdede — have deltaget i det såkaldte Rostockmøde den 17. marts 1940).

Generalmajor J. D. v. Stemmann og Rostock-mødet. I den tidligere (III A) udsendte beretning er optaget et af generalmajor J. D. v. Stemmann fremsendt dementi af hans tilstedeværelse ved Rostockmødet, i hvilket dementi generalen henviser til to dengang i krigsministeriet tjenstgørende officerer, der ville kunne oplyse, at v. Stemmann var tilstede i ministeriet den 17. marts 1940 (A. nr. 209). Der foreligger nu erklæring fra de pågældende (A. nr. 235).

Der var ikke, såvel for- svarsmini- steriet bekendt, stillet en militær- flyvemaskine til rådighed for dr. Munch d. 17. marts 1940. At der ikke, som fra en enkelt side under kommissionens undersøgelser rygte- vis anført, har været stillet en militær flyvemaskine til dr. Munchs rådighed den 17. marts 1940, fremgår af derom gennem forsvarsministeriet fra flyverkommandoen indhentede erklæringer (A. nr. 236).

I forbindelse med rygterne om det såkaldte Rostock- eller Doberanmøde frem- kom i bladet „Revision“ for den 20. september 1960 (A. nr. 218) den påstand, at en i Faarhuslejren i 1945—48 anbragt „fhv. dansk soldat ved navn Marzen“ skulle have fortalt sine medfanger, „at i dagene efter den 17. marts (datoen for mødet i Doberan) blev på kommando fra en officer ved navn Lunding alle de tank-spærrebomme, der befandt sig på vejen fra Krusaa og nordpå fjernet og ført fra Sønderjylland op til det gamle land“. Denne beretning falder — hedder det videre i nævnte artikel — „fint i tråd med begivenhederne andetsteds i landet, f. eks. ved Gedser og Middel- grundsførtet“.

Påstande om fjernelse af tankspærre- bomme m. v. ved grænsen.

Foranlediget heraf optoges politirapporter over nævnte Marzen og over red. F. C. Jordan, der var forfatter af nævnte bladartikel (A. nr. 219 og 220). Her forklarer Marzen bl. a., at han i januar 1940 med sit kompagni var under flytning fra Tønder til Bredebro, og ved den lejlighed så han, at der langs vejsiderne lå nogle svære træbomme og pigtrådspærringer; senere, da han aflagde besøg der, havde han ikke set dem. Han havde ikke overfor Jordan, med hvem han havde talt om forholdene omkring den 9. april 1940 under deres fælles ophold i Faarhuslejren, omtalt oberstløjtnant Lundings navn, idet han ikke kendte denne, og han havde ikke udtalt sig om, hvor de nævnte spærromidler var flyttet hen. Red. Jordan erklærer til politi- rapporten bl. a., at nævnte artikel er skrevet efter hukommelsen, efter at Marzen havde fortalt ham om det, men han erkender, at navnet Lunding muligvis skyldes en forveksling fra Guldbergs oplysninger om de personer, der skulle have deltaget i Rostockmødet.

Politirapporten blev af kommissionen oversendt til *forsvarsministeriet* til er- klæring, og således foranlediget erklærer ministeriet bl. a. (A. nr. 222), at det af generalkommandoens beretning om begivenhederne ved hæren den 6.—9. april 1940 fremgår, at der den 9. april om morgenen ikke havde været truffet forberedelser til spærring af veje, og i beretningens omtale af de i det pågældende område kæmpende styrker anføres da heller intet om spærringer eller lignende af en sådan karakter, at de kunne tænkes at være forberedt.

De i politirapporten omtalte „svære træbomme“ og „pigtrådspærringer“ kan — udtaler ministeriet videre — ikke med nogen ret betegnes som tankspærringer, idet effektive spærringer mod kampvogne allerede på det tidspunkt krævede mate- rialer af ganske anden styrke end træbomme. De af Marzen omtalte materialer kan — slutter ministeriet — tænkes at have været øvelsesmateriel for fodfolkapi- onør- kommandoen.

Under en af kommissionsdomstolen foretaget vidneforklaring af oberstløjtnant *H. M. Lunding*, gør denne udførligt rede for sin virksomhed ved grænsen i dagene omkring den 9. april 1940 og tiden forud. Oberstløjtnanten oplyser i denne forbindelse, at han, der måtte betragtes som generalstabens meldeofficer ved grænsen, var uden kommandomyndighed af nogen art, og han havde derfor ikke givet ordrer. Der var — erklærer Lunding samstemmende med generalkommandoens beretning — ingen spærringer på hovedvej 10, heller ingen forberedt. Den eneste spærring var bommen ca. 15 m nord for grænsen, hvor den er den dag i dag, og han mindes ikke, at spørgsmål om vejspærringer har været diskuteret mellem ham og de på stedet ansvarlige officerer.

Oberst-
løjtnant
Lundings
virksomhed
ved grænsen.

I den af Guldberg andetsteds nærmere omtalte redegørelse af 15. december 1946 (A. nr. 50) anføres videre følgende: „Den 8. om eftermiddagen var ritmester Lunding ved grænsen, og oberst Heinz*) forsøgte forgæves at komme i forbindelse med generalstabten, som ikke svarede, og Lunding kunne kun sige, at man ikke måtte grave sig ned“. Til modbevisming af dette anbringende om, at der ikke kunne skaffes forbindelse med generalstabten, anfører Lunding under sin udførlige beretning om begivenhederne ved det danske militær ved grænsen den række opringninger, han — og det var ham, der var „talerør på stedet“ — i aftenens og nattens løb foretog til generalstabten, opringninger, der alle besvarede af denne, senest en samtale ved 5—5½ tiden om morgenen den 9. april. — Hvad angår det andet punkt, forbudet mod at grave sig ned, havde Lunding aldrig hørt noget herom; men Lunding gør i denne forbindelse opmærksom på, at pionerkompagniet, der i tilfælde af fjendtligheder skulle ødelægge veje og jernbaner, nogle dage i forvejen blev flyttet fra Oksenvad til Kolding. Dette var man — erklærer Lunding — ked af, men det var ordre, hvorfor dette spørgsmål for så vidt blev meget lidt kommenteret (kommissionsdomstolens afhøringer, st. 253).

Christiansborg, 26. september 1951.

Kristen Amby. Busch-Jensen. Bogholm. Holger Eriksen, formand. Niels Eriksen. Jørgen Gram. Victor Gram. Poul Hansen (Grenaa). Rasmus Hansen. Hans Hækkerup. Arnth Jensen, næstformand. Thisted Knudsen. Holger Larsen. M. Larsen. Lindberg. Harald Nielsen. Karl Olsen. Oluf Pedersen. Th. Poulsen. Rager. Viggo Starcke. Steen.

Egil Olesen.

Rasting var ved beretningens afgivelse bortrejst med orlov.

*) Skal være enten Hartz eller Hintz (jfr. kommissionsdomstolens afhøringer, st. 248).

